

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro programa

KRISTINA RIMKŪNAITĖ

II kurso studentė

EUROPOS ENERGETINĖS SĄJUNGOS SUKŪRIMO MOTYVAI IR PERSPEKTYVOS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Prof. Tomas Janeliūnas

Vilnius, 2018

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(parašas)

.....

(v., pavardė)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „Europos energetinės sąjungos sukūrimo motyvai ir perspektyvos“ yra:

1. Atliktas mano pačios ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Kristina Rimkūnaitė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Rimkūnaitė K. Europos energetinės sąjungos sukūrimo motyvai ir perspektyvos: Tarptautinių santykių ir diplomatijos studijų programos magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas doc. T. Janeliūnas. – V., 2018 – 68 p.

Reikšminiai žodžiai: saugumizacijos teorija, konkurencinės teorijos, Energetinė sąjunga, Lenkija, Vokietija, „Nord Stream 2“.

Šiame darbe nagrinėjama ES energetikos politikos ir Energetikos sąjunga – jos atsiradimo prielaidos, raida ir dabartinis rezultatas. Naudojamasi saugumizacijos ir konkurencinių teorijų (ekonominis neoliberalizmas) teorine prieiga įvertinti pagrindiniai bendros ES energetikos politikos aspektus.

Atvejo analizei pasirenkamos dvi ES šalys narės – Lenkija ir Vokietija bei jų nacionalinės energetikos politikos ypatumai projekto „Nord Stream 2“ atžvilgiu. Siekiama nustatyti, kaip nacionaliniame lygmenyje energetikos politika priskirdama saugumo, o kada rinkos savireguliacijos darbotvarkei bei kaip tai veikia Energetinės sąjungos gyvybingumą.

TURINYS

SANTRUMPOS	6
ĮVADAS	7
1. TEORINIAI METODAI ES ENERGETIKOS POLITIKOS ANALIZEI.....	14
1.1. Saugumizavimas.....	14
1.2. Konkurencingumo teorijos.....	17
2. ENERGETINĖ SAJUNGA: NUO IDĖJOS IKI UŽSTRIGUSIO REALIZAVIMO.....	20
2.1. Energetinės sąjungos neįgalinimo praktikoje priežastys	22
2.2. ES energetikos srities politikų mozaika.....	26
3. SKIRTINGI ENERGETIKOS POLITIKOS PRIORITETAI LENKIJOJE IR VOKIETIJOJE: „NORD STREAM 2“	29
3.1. Lenkija	37
3.2. Vokietija.....	45
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	54
SUMMARY	57
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	58
1 PRIEDAS. Planuojamas „Nord Stream 2“ maršrutas.....	66
2. PRIEDAS. ES ir Lenkijos planuojamas Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius	67
3 PRIEDAS. Esami ir planuojami magistraliniai dujotiekiai sausumoje: „Nord Stream 2“ <i>versus</i> Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius.....	68

SANTRUMPOS

ACER - Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra
AE – Atominė elektrinė
AEI – Atsinaujinantys energijos ištekliai
CAP - Bendroji žemės ūkio politika
kaštų – kaštų-naudos analizė
CEF - Europos infrastruktūros tinklų priemonė
EASTRING - Slovakijos-Vengrijos jungtis
EK – Europos Komisija
ENTSO-E - Europos elektros energijos perdavimo sistemos operatorių (PSO) organizacija
ENTSOG - Europos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorių (PSO) organizacija
ES – Europos Sąjunga
EUGAL – planuojamas dujotiekis Vokietijoje, „Nord Stream 2“ tęsinys sausumoje
EUROSTAT – ES statistikos agentūra
Nabucco - Austrijos, Bulgarijos, Rumunijos, Turkijos ir Vengrijos dujotiekio projektas
„Nord Stream“ –Šiaurės srautas
NEL - dujotiekis Vokietijoje, „Nord Stream 1“ tęsinys sausumoje
NR – nacionalinis reguliuotojas
OPAL - dujotiekis Vokietijoje, „Nord Stream 1“ tęsinys sausumoje
PAV – Poveikio aplinkai vertinimas
PCI – Bendro intereso projektas
PSO – Perdavimo sistemos operatorius
SGD – Suskystintos gamtinės dujos;
TAP – Transadrijos dujotiekis iš Turkijos į Italiją
TANAP - Transanatolijos dujotiekis iš Azerbaidžano į Turkiją

IVADAS

Nuo pat įkūrimo Europos Sąjunga (ES) yra įvardinama kaip politinė-ekonominė sąjunga. *Politinė sąjunga* yra didesnė ir konsoliduota tautų arba valstybių grupė, kuri turi bendrus tarptautiniu mastu pripažįstamus valdymo organus. Dažniausiai sutinkami politinės sąjungos tipai yra susijungimas arba aneksija, federalinė sąjunga arba aneksija, arba mišri sąjunga, kurios turi tiek susijungimo, tiek federalinės sąjungos bruožų. Kartais dar vadinama valstybių sąjunga arba teisine sąjunga. *Ekonominė sąjunga* yra bendras sutarimas dėl laisvo kapitalo, darbo, prekių ir paslaugų judėjimo bendroje rinkoje, apimantis daugiau nei vieną valstybę. Ekonominė sąjunga gali reikalauti bendro įvairių socialinių, mokestinių ir piniginių politikų koordinavimo tarp valstybių narių.¹ Pasaulio mastu „Europos Sąjunga“ trečiųjų šalių yra suvokiama kaip viena iš didžiųjų normatyvinių galių, kas leidžia ES siekti savo tikslų ir atstovauti sąjungos narių interesų labui, nenaudojant jokių prievartinių priemonių.² Akademinėje literatūroje nurodoma, kad didžioji normatyvinė galia vadovaujasi vertybėmis, kurios priimtinos kitoms šalims, kas jai leidžia kurti ir keisti „normalumo“ koncepciją.³ Taigi, išorės jėgų požiūriu ES kitų didžiųjų galių yra suvokiama kaip bendrą įvairių sričių politiką vykdomas vieningas darinys.

Tai iš dalies yra tiesa, nes dešimtmečiai ekonominės ir socialinės konvergencijos pakeitė politinius ES šalių narių santykius. 1958 metais įsigaliojusi Romos sutartis turėjo socialinį, politinį ir ekonominį poveikį, vis glaudžiau integruodamasi Europa įgijo konkurencinį pranašumą pasaulio mastu vykstančiame globalizacijos procese. Bendros ES politikos užtikrino laisvą žmonių, prekių, paslaugų ir kapitalo judėjimą vidaus rinkoje.⁴ Sukurta teisinė sistema apėmė bendras politikas prekybos⁵, žemės ūkio ir žvejybos⁶ bei regioninio vystymosi skatinimo⁷ srityse. Bendroji žemės ūkio politika (CAP), kurią galima laikyti viena iš seniausių, iki 1990 metų gaudavo didžiąją dalį ES biudžeto. Šengeno susitarimas leido panaikinti sienų kontrolę tarp ES šalių narių ir pagreitinti prekių pristatymą, 1999-2002 metais pinigine sąjunga, apjungianti 19 narių, sumažino transakcijų kaštus ir garantavo laisvą kapitalo judėjimą. Nors visos ES politikos iki šiol buvo sėkmingai

¹ Business Dictionary. - <http://www.businessdictionary.com/definition/political-union.html> ir Business Dictionary. - <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-union.html> [žiūrėta 2017-01-10]

² Bengtsson, Rikard. Elgström, Ole. *Conflicting Role Conceptions? The European Union in Global Politics*. Foreign Policy Analysis, Volume 8, Issue 1. January 2012. Pages 93–108.

³ Manners, Ian. Whitman, Richard. *The „Difference Engine“: Constructing and Representing the International Identity of the EU*. Journal of European Public Policy, No. 10. 2003. Pages 380–404. -

⁴ European Commission. *Internal market*. - https://web.archive.org/web/20071001122551/http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm [žiūrėta 2018-01-12]

⁵ European Union. *One market without borders*. - https://europa.eu/european-union/topics/single-market_en [žiūrėta 2018-01-12]

⁶ Council of European Union. *Agriculture and Fisheries Council configuration (AGRIFISH)*. - <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/agrifish/> [žiūrėta 2018-01-12]

⁷ European Commission. *EU regional and urban development*. - <https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development> [žiūrėta 2018-01-12]

įgyvendintos ir naudingos šalims narėms, ES teisės viršenybė, įskaitant ir Energetikos sąjungos atvejį, dalies šalių narių vis dar kvestionuojama.⁸

Pati politinė Europos žemyno integracija prasidėjo nuo integracijos energetikos srityje. Šešios narės steigėjos pasirašė tarptautines bendradarbiavimo sutartis siekdamos paspartinti integraciją anglių, plieno ir atominės energetikos sektoriuose. Ir nors bendradarbiavimas buvo pakankamai siauras ir ribotas, tai buvo projekto “Europos Sąjunga” pradžia.⁹

Tačiau po šio žingsnio konvergencijos procesas energetikos srityje sustojo keliems dešimtmečiams. Tai buvo susiję su valstybių siauru nacionalinių interesų suvokimu ir nenoru dalį suverenių galių deleguoti į supranacionalinį ES lygmenį.

Šios pozicijos nepakeitė ir pakankamai dramatiškos pasaulinės permainos, apėmusius ir du naftos kainų šokus 1973 ir 1979 metais. Teoriškai bendros energetikos problemos turėjo suvienyti, tačiau jų poveikis buvo priešingas. Prancūzija nusprendė siekti energetinės nepriklausomybės pasinaudodama atominės energijos teikiamomis galimybėmis. Didžioji Britanija pradėjo naftos paieškas Šiaurės jūroje.

Pastangos buvo atnaujintos tik 1986-1992 metais Jacques Delor‘ui siekiant sukurti vieningą Europos rinką. Suvestinis Europos Aktas davė postūmį ir tolimesnei integracijai energetikos srityje. Šiuo laikotarpiu buvo dedami idėjiniai pagrindai, kuriais tapo liberali paradigma su rinkos savireguliacijos mechanizmu. Daugiau nei dešimtmetį besitęsusių derybų rezultatu tapo elektros ir dujų direktyvų priėmimas, kurios šiuo metu žinomos kaip „Pirmasis energetikos paketas“.¹⁰ Jame buvo numatytas nacionalinių energetikos rinkų liberalizavimas, tam pasitelkiant konkurencijos skatinimą, vertikaliai integruotų (gamyba, tiekimas, skirstymas) energetikos įmonių išskaidymą, taip pat perdavimo sistemos operatorių (PSO) įsteigimą.

Tačiau jau greitai buvo suvokta, kad Pirmasis paketas yra pernelyg nekonkretus ir paliekantis ypač daug laisvės interpretacijoms jį įgyvendinant. Taigi 2003 metais buvo pristatytas Antrasis energetikos paketas. Jame jau numatytas teisinis įsipareigojimas išskaidyti vertikaliai integruotas energetikos įmones, konkrečios datos, kada verslo ir privatūs klientai turi gauti galimybę rinktis nepriklausomą energijos tiekėją laisvoje rinkoje, taip pat nepriklausomų nacionalinių reguliatorių (NR) įsteigimas.

⁸ Weinberg, Joe. *European Union Member States in Cross-National Analyses: The Dangers of Neglecting Supranational Policymaking*. International Studies Quarterly, Volume 60, Issue 1, 1 March 2016. Pages 98–106.

⁹ European Commission. *European Neighborhood Policy and Enlargement Negotiations: From 6 to 28 members*. - https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/from-6-to-28-members_en [žiūrėta 2018-01-12]

¹⁰ European Commission. *Energy and Environment Overview*. DG Competition. - http://ec.europa.eu/competition/sectors/energy/overview_en.html [žiūrėta 2018-01-12]

Teisinis konkurencingos rinkos kūrimo procesas užbaigtas 2009 metais priėmus Trečiąjį energetikos paketą. Jame jau aiškiai nustatyti veiklų atskyrimo principai nurodant tris galimus alternatyvius būdus. Taip pat įtvirtinamas NR nepriklausomumas ir tarptautinio PSO bendradarbiavimo principai. Pastarasis papildymas ypač svarbus, nes dauguma energetikos projektų savo apimtimi peržengia faktines ES valstybių sienas. Dar vienas ne mažiau svarbus pakeitimas buvo gamybos, prekybos ir infrastruktūros atskyrimas, šiuo metu garantuojantis vienodas prieigos prie infrastruktūros teises visiems rinkos dalyviams. Taip pat buvo įsteigtos trys naujos institucijos: Europos gamtinių dujų perdavimo sistemos operatorių organizacija (ENTSOG), Europos elektros energijos perdavimo sistemos operatorių organizacija (ENTSO-E) ir Energetikos reguliavimo institucijų bendradarbiavimo agentūra (ACER).

2016 metais buvo nuspręsta atlikti visų trijų energetikos paketų įgyvendinimo vertinimą elektros rinkoms. Pastarasis tyrimas įvardino aiškų papildomų teisės normų poreikį.¹¹ Nors visų trijų paketų rezultatai ir buvo teigiami, naujausiame jų nebuvo atsižvelgta į rinkos pokyčius, tokius kaip dekarbonizacija, trumpalaikio rinkų likvidumo skatinimas ar pernelyg išaugusi vyriausybių intervencija į vietines elektros rinkas.

Taigi, nors bendra ES lygmens energetikos rinka kuriama jau daugiau nei 20 metų ir pasiekta tam tikra pažanga, bendros rinkos sukurti vis dar nepavyko. Tai lėmė dalies ES šalių narių nepritarimas jų vidaus rinkos liberalizavimui pagal ES teisės reikalavimus, nors jis atneštų naudą visiems energijos vartotojams ES. Paprastai yra pabrėžiamas konkurencijos ir liberalizavimo aspektas bei galimybė pasinaudoti jų teikiamais privalumais.¹² Tačiau iki šiol nepavyko įtikinti visų ES šalių narių, kad derybos su trečiosiomis šalimis – energijos tiekėjomis turi vykti ne nacionaliniu, o ES lygiu. Tai leistų turėti didesnę derybinę galią bei išsiderėti palankesnes tiekimo sąlygas bei geresnes kainas. Paskutinis toks atvejis buvo 2017 metais, tačiau nors mandatas deryboms ir buvo paruoštas kaip dokumentas, pritarimo, būtino iš 2/3 ES narių nesulaukė.¹³

Egzistuoja dvi teorijų grupės, kurios gali paaiškinti ES Energetinės sąjungos raidą. Pirmoji – tai *saugumizavimo* teorija. ES energetinės sąjungos kūrimas gali būti vertinamas iš saugumo darbotvarkės perspektyvos – kokios energetinės grėsmės ES nares vertė ir tebeverčia ieškoti

¹¹ European Commission. *Executive summary*. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_en_autre_document_travail_service_part1_v2.pdf. [žiūrėta 2018-01-12]

¹² Șanta, Ana-Maria Iulia. *The Common Energy Market of the European Union – Challenges and Perspectives*. Management and Marketing. Challenges for the Knowledge Society. Vol. 12, No. 2. 2017. Pages 334-345.

¹³ Council of European Union. *Recommendation for the council decision authorizing the opening of negotiations on an agreement between the European Union and the Russian Federation on the operation of the „Nord Stream 2“ pipeline*. June 2017. - <http://www.politico.eu/wp-content/uploads/2017/07/NS-Draft-Mandate.pdf> [žiūrėta 2018-01-12]

netipinių sprendimų, kaip šių grėsmių sprendimai bandomi perkelti į visos ES saugumo darbotvarkę.

Saugumizavimo sąvoka pirmąkart paminėta 1995 metais, tačiau dar 1992 metais sąvokos autorius Ole Wæver rašė, kad Europoje tarptautinė teisė gerbiama, taigi tik išskirtiniais atvejais vyriausybė dėl išskirtinės situacijos pasirinktų pažeisti tarptautinę teisę bei įvardins priežastis, dėl kurių neįmanomas kitoks pasirinkimas. Tačiau ir tuomet savo veiksmus įvardins kaip neaiškios politinės situacijos pasekmę, kuriai išspręsti ėmėsi geriausių galimų priemonių.¹⁴ Saugumizavimo objektu politinėje darbotvarkėje gali būti bet koks klausimas, taigi tai yra politinio sutarimo reikalas, kad klausimo neįmanoma išspręsti tradicinėje politinėje darbotvarkėje. Tokiu būdu, kol pašalinamos grėsmės, valstybėje galima saugumizuoti ištissus sektorius.¹⁵

ES energetika lengvai priskiriama saugumizavimo sričiai, nes pats žemynas turi labai ribotus energetinius išteklius, taigi tenka pasikliauti importu, kuris kartais gali būti panaudotas kaip ir geopolitinis ginklas.¹⁶ Riboti energetiniai resursai ir suvaržytas jų tiekimas dalyje ES narių yra pripažįstama kaip grėsmės valstybių ekonomikos funkcionavimui ir atitinkama – visam valstybės, kaip suverenaus subjekto, išlikimui. Neretai galimos energetinės grėsmės yra tiesiogiai įtraukiamos į nacionalinio saugumo strategijas (Lietuva – vienas iš ryškiausių pavyzdžių, kur energetika yra sugrėsminta nacionaliniu lygiu, net nacionalinės energetikos strategija pavadinta „Nacionalinės energetinės nepriklausomybės strategija“, apeliuojant į būtinybę išlaikyti nepriklausomybę, kaip svarbiausią politinę ir saugumo vertybę).

Kita teorijų grupė – *konkurencingumo*. Ilgą laiką konkurencingumo teorijos buvo taikomos mikro-lygiu, ieškant įmonių konkurencinio pranašumo konkurentų atžvilgiu, tačiau XX a. pabaigoje vis dažniau šios teorijos naudojamos ir makro-lygiu, aiškinant valstybių tarpusavio konkurencingumą. Teigiama, kad šalies konkurencingumas yra paremtas šalies našumu. Tokio požiūrio šalininkai mano, kad būtent šalies ekonominiai laimėjimai sukuria materialų pagrindą sėkmingai visuomenės plėtrai ir kiekvieno žmogaus gyvenimo standartų didėjimui.¹⁷

Tokiu atveju vienintelė reikšminga konkurencingumo samprata nacionaliniu lygiu yra našumas. Esminis šalies tikslas - sukurti aukštus ir vis augančius gyvenimo standartus šalies gyventojams, o galimybė tai padaryti priklauso nuo šalyje veikiančių įmonių pajėgumo pasiekti aukšto lygio našumą ir jį laikui bėgant padidinti. Suvokiama gerovė yra tokia, kurią galima sukurti

¹⁴ Wæver, Ole. *International Society - Theoretical Promises Unfulfilled?* Cooperation and Conflict. Vol. 27. March 1992. Pages 97-128.

¹⁵ Wæver, Ole. *Securitizing Sectors?* Cooperation and Conflict. Vol. 34. September 1999. Pages 334-340.

¹⁶ Urutchev, Vladimir. *Energy dependence: the EU's greatest energy security challenge?* European View. Vol. 13, Issue 2. December 2014. Pages 287-294.

¹⁷ Budd, Leslie. Hirmis, Amer. *Conceptual framework for regional competitiveness*. Regional Studies. Vol. 38. 2004. Pages 1015-1028.

atliekant ekonominę veiklą, o ne prigimtinę - gaunama naudojant turimus gamtos išteklius.¹⁸ Taigi iš esmės konkurencingumas yra gebėjimas eksportuoti, o jam reikalingos geriausios rinkoje prieinamos energijos išteklių kainos.

Europos energetikos sektorius per pastaruosius dešimt metų tapo viena iš labiausiai politizuotų ūkio dalių. Dešimtmečius ES šalys narės vykdė nacionalinę politiką¹⁹, kuri nebūtinai derėjo su kaimyninių šalių ar ES interesais, taigi natūralu, kad nusprendus šiais sričiai nustatyti vienodus standartus ir tikslus, idėjos nesulaukė didelio palaikymo ir entuziazmo. Ir jei vyriausybių nepritarimas planams, strategijoms ir gairėms baiminantis sankcijų nebuvo parodomas atvirai, tai stringantis įgyvendinimas ir jau įprastais perkeliant į nacionalinę teisę²⁰ ar įgyvendinant ES nurodytas priemones tapę vėlavimai, aiškiai atskleidžia kilusius nesklandumus ir sunkumus. Taigi egzistuoja poreikis peržengti tradicinį požiūrį energetikos analizės sektoriuje, kurį sudaro analizė „valstybės prieš rinkas“. Tam galima įtraukti aspektus, liečiančius konkrečią teritoriją ir jos energijos poreikių tenkinimo valdymą.²¹

Vienas aspektas, dėl kurio vis dėlto visos ES narės sutaria yra *energetinis saugumas*, kurio svarba neneigiama ir neginčijama, netgi nuolatos pabrėžiama viešose politikų kalbose. Jis susideda iš kelių skirtingų aspektų, tačiau daugeliu atvejų suvokiamas pakankamai siaurai – kaip tiekimo saugumo užtikrinimas, viešajame diskurse eliminuojant kitų ne mažiau svarbių dedamųjų – tvarumo ir konkurencingumo - svarbą. Jis galima vertinti pasitelkiant tris indeksus: „adekvatumo“ (esamų šaltinių/ importo gebėjimas patenkinti energijos poreikį), „saugumo“ ir „ekonominį faktorių“.²² Europos *energetinio saugumo* klausimas pirmą kartą taip, kaip jis suprantamas dabar, buvo iškeltas po 2009 Rusijos-Ukrainos dujų krizės, kurios metu vėl buvo sutrikęs gamtinių dujų tiekimas į Vakarų Europą.²³

Tyrimo problema. Nors buvo siekiama ES sukurti vieningą energetinę rinką ir santykiuose su išoriniais veikėjais formuoti tipinę bendros politikos „sąjungą“, iki šiol ES

¹⁸ Porter, Michael E. *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review. 1990.

¹⁹ Rocco, Arthur. *The Energy Charter Treaty's Failure? The Different Perceptions of Energy Security: within the European Union and beyond its Borders*. Eurolimes. Spring 2013, Vol. 15, p. 101-116.

²⁰ Egger, Christiane. *Progress in energy efficiency policies in the EU Member States - the experts' perspective*. Energy Efficiency Watch. 2015. - http://www.energy-efficiency-watch.org/fileadmin/eew_documents/EEW3/Survey_Summary_EEW3/EEW3-Survey-Summary-fin.pdf [žiūrėta 2017-03-20]

²¹ Bouzarovski, Stefan. Bradshaw, Michael. Wochnik, Alexander. *Making territory through infrastructure: The governance of natural gas transit in Europe*. Geoforum, Vol. 64, August 2015, p. 217-228.

²² Bomparda E., Carpaneto E., Huang T., Pi R.J., Fulli G., Purvins A., Mutulec. A. *Electricity independence of the Baltic States: Present and future perspectives*. Sustainable Energy, Grids and Networks. Vol. 10, June 2017. p. 55-64.

²³ Bosnjakovic, Branko. *Europe Between Climate and Energy Insecurity: Geopolitical Aspects*. Annals of Maritime Studies. Pomorski Zbornik. 2016 Special Issue, p. 29-62.

energetinė politika nepasiekė „Energetinės sąjungos“ tikslų ir kriterijų, o ES energetikos strategijos įgyvendinimui trūksta ES narių paramos.

Tyrimo klausimas - kodėl ES energetinė integracija iki šiol neperaugo į Energetinę sąjungą?

Darbo objektas. Energetinės sąjungos ir nacionalinių pasirinktų ES šalių narių energetikos politikų raidos procesas.

Tyrimo tikslas – ištirti, kodėl ES energetinė integracija iki šiol neperaugo į Energetinę sąjungą.

Kad būtų atsakyta į aukščiau išsiskeltą klausimą, įvardinami tokie **tyrimo uždaviniai**:

1. Išanalizuoti teorinius energetikos darbotvarkių „konkurencingumo“ ir „saugumo“ prioritetų privalumus ir trūkumus bei jų galimą poveikį Energetinės sąjungos prioritetų įgyvendinimui;
2. Apžvelgti ES priimtus teisės aktus energetikos srityje nuo Pirmojo energetikos paketo (Elektros direktyva 1996 metais, Dujų direktyva 1998 metais) iki dabar;
3. Įvardinti svarbiausias funkcinės ES energetikos politikos sritis bei jų įgyvendinimo mechanizmą;
4. Išanalizuoti Vokietijos ir Lenkijos, kaip tipinių šalių, besilaikančių skirtingų energetikos politikos darbotvarkių, sprendimus energetikos srityje ir jų poveikį Energetinei Sąjungai.

Nors pastaraisiais metais ES ir jos energetikos politiką analizuoja ne vienas autorius, tačiau dėmesys daugiausiai kreipiamas į ES išorinius ryšius, santykių su Rusija dinamiką.²⁴ Energetikos sąjungai svarbūs ES šalių narių tarpusavio santykiai, darantys ženklų įtaką energetikos sričiai ilgą laiką buvo ignoruojami. Tačiau būtent šalys narės yra kertiniai elementai užsitikrinant energijos tiekimą iš trečiųjų šalių, būtent jos turi pamatyti dalies suvereniteto energetikos srityje delegavimo ES naudą ir pakeisti dabartinę poziciją.²⁵

Tyrimo hipotezė: ES energetinė sąjunga iki šiol nėra pasiekta, nes ES šalys narės ES energetinę politiką vertina iš skirtingų perspektyvų – kaip saugumo arba kaip konkurencingumo klausimų strategiją. Skirtingi požiūriai ir interesai neleidžia efektyviai apsispręsti, kokia yra svarbiausia Energetinės sąjungos misija.

Iškeltos hipotezės tikrinimas atliekamas keliais etapais, kurių metu siekiama įvertinti dabartinę situaciją pasirinkus dvi ES šalis nares, kurios sąlyginai iliustruoja vieną iš pasirinktų

²⁴ Khrushcheva, Olga. Maltby, Tomas. *The future of EU-Russia energy relations in the context of decarbonisation*. Geopolit. No. 21. 2016. Pages 799–830.

²⁵ Austvik, Ole Gunar. *The Energy Union and security-of-gas supply*. Energy Policy 96. 2016. Pages 372–382.

teorinių prieigų – energetikos saugumizavimo arba konkurencingumo prioritetus energetikos politikoje.

Daroma prielaida, kad dabartinė ES Energetinio saugumo strategija yra priklausomas kintamasis, o ES šalių narių nacionaliniai energetiniai tikslai yra nepriklausomi kintamieji. Nacionalinių prioritetų konkretaus energetikos projekto atžvilgiu analizė gali padėti nustatyti, ar konkreti ES narė energetiką traktuoja kaip saugumo, ar kaip konkurencingumo klausimą ir kaip tai įtakoja Energetinės sąjungos sėkmę.

Darbo metodai. Šiame darbe kaip pagrindinis tyrimo metodas buvo pasirinkta atvejo analizė, kurios pagrindą sudarys strateginių dokumentų turinio analizė, o taip pat bus vertinami politiniai sprendimai ir pozicijos, nukreiptos į konkretų tarptautinį projektą „Nord Stream 2“. Pastarasis projektas yra pasirinktas kaip idealus atvejis, kuris atskleidžia skirtingų ES narių grupių (pavadinkime jas „konkurencingumo“ vs. „saugumizavimo“ šalininkėmis) interesų susikirtimus ES energetikos politikoje. Analizė leidžia atskleisti Energetinės sąjungos atsiradimo prielaidas, taip pat jos perspektyvas saugumizuotose ir konkurencinėse aplinkose nacionaliniame šalių narių lygmenyje. Pasirinktas tyrimo laikotarpis nuo 2015 metų birželio²⁶ iki 2018 metų balandžio. „Nord Stream 2“ ištirti naudojama kokybinės turinio analizės metodinė prieiga, duomenys gaunami iš viešai prieinamų šaltinių.

Darbo šaltinių bazė. Šiame darbe duomenys kokybinei analizei gaunami iš trijų tipų šaltinių: ES dokumentai (strategijos, sutartys ir pan.); Pirminiai šaltiniai (oficiali statistika, metinės ataskaitos ir pan.); Antriniai šaltiniai (oficialių asmenų kalbos, analitiniai straipsniai spaudoje ir pan.).

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje pristatomos pasirinktos nacionaliniame lygmenyje konkuruojančios teorinės prieigos – saugumizavimas ir konkurencingumas. Taip pat įvardinamos pagrindinės teorinės prielaidos ir pasiūlymai tyrimo modeliui. Antroji dalis yra skirta Energetinės sąjungos raidos ir politinių siekių analizei. Trečiojoje dalyje, remiantis tyrimo metodologija, atliekama atvejo („Nord Stream 2“) analizė, leidžianti atskleisti Energetinės sąjungos perspektyvas ES ir nacionaliniame lygmenyje (Lenkijoje ir Vokietijoje).

²⁶ 2015/06/18 dieną Gazprom oficialiai paskelbė apie „Nord Stream 2“ projektą

1. TEORINIAI METODAI ES ENERGETIKOS POLITIKOS ANALIZEI

Siekiant subalansuotos energetikos politikos, vyriausybės gali pasirinkti *strateginį* arba *rinkos* požiūrį šalies ar regiono energetinių poreikių patenkinimui. *Strateginis* požiūris gali apimti, bet neapsiriboja: fizinio energijos tiekimo užtikrinimą palaikant tikslinius politinius ryšius su tiekėjais, užtikrinant patikimą infrastruktūrą, skatinant investicijas ir didinant energetikos sektoriaus kontrolę. Valstybėse, besivadovaujančiose *rinkos* požiūriu, tikima, kad energetinis saugumas užtikrinamas „minkštosiomis priemonėmis“: per efektyviai funkcionuojančią nacionalinę ir tarptautines rinkas, energetinio efektyvumo mažinančio energijos poreikį didinimą, vidaus rinkos liberalizavimą sumažinantį kaštus, skatinant investicijas į atsinaujinančius energijos išteklius (AEI) keičiančius iškastinį kurą, užtikrinant informacinį skaidrumą rinkose.²⁷ Taigi energetinis saugumas plačiąja prasme susideda iš dviejų dimensijų – ekonominės ir geopolitinės – teoriškai suteikiančių tiekėjams galimybę veikti energijos išteklius importuojančių šalių saugumą.²⁸

1.1. Saugumizavimas

Dar 1984 metais Buzan įvardino, kad saugumas tarptautiniuose santykiuose tradiciškai laikomas šalutiniu efektu, kurį sąlygoja du šaltiniai – galios turėjimas arba taikos situacija. Tačiau pats saugumo siekimas gali būti veikslių ir sprendimų šaltinis, todėl negalima traktuoti saugumo sąvokos siaurąja prasme.²⁹

ES valstybės, kaip ir bet kuris kitas politinis veikėjas, gali nuspręsti, kad tam tikra grėsmė kelia pavojų nacionaliniam saugumui ir pasirinkti specifines politikas jai išspręsti arba minimizuoti. Saugumizavimo teorija teigia, kad grėsmės saugumui yra konstruojamos subjektyviuose procesuose sąveikaujant saugumizuojantiems (t.y. kažkokias problemas saugumo grėsmėmis įvardijantiems) veikėjams ir jų auditorijai. Šis požiūris ženkliai skiriasi nuo „objektyvistinių“ saugumo teorijų, nes saugumizavimo atveju dėl grėsmių saugumui svarbos visuomenė tiesiog „susitaria“.³⁰

Taigi aktyviai konstruojant naratyvus, politiniais ar kitais tikslais galima sukurti atitinkamą pasaulėžiūrą. Sąveikaujant viešojoje erdvėje sukuriama tam tikri įvaizdžiai, kurie visuotinai imami

²⁷ Gavin, Brigid. Lee, Sangsoo. *Regional energy cooperation in North East Asia: Lessons from the European Experience*. Asia Europe Journal. Volume 5, Issue 3. September 2007. Pages 401–415.

²⁸ Mulligan, S. *Energy, environment, and security: Critical links in a post-peak world*. Global Environmental Politics. Vol. 10, Issue 4. November 2010. Pages 79–100.

²⁹ Buzan, Barry. *Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations*. Journal of Peace Research. Vol.21. No 2. 1984. Pages 109-125.

³⁰ Buzan, Barry. Wæver, Ole. De Wilde, Jaap. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998.

traktuoti kaip legitimūs.³¹ Saugumizuojantis veikėjas pasirenka skirtingas grėsmės interpretacijas ir siūlomus problemos sprendimus, tačiau tuo pat metu siekia, kad informacija būtų pristatyta taip, kad auditorija įsitikintų, kad tai vienintelis teisingas požiūris. Tai galima atlikti pasitelkus atitinkamą kalbėjimą – kalbos aktą.³²

Kaip jau minėta anksčiau, energetikos sektoriai viešajame diskurse dažniausiai saugumizuojami Centrinėje ir Rytų Europoje įsikūrusiose ES šalyse narėse, pvz., Lenkijoje, Baltijos šalyse, Ukrainoje. Šiems procesams įtakos turi ir praeityje patirta Sovietų Sąjungos poveikis³³ bei agresyvūs kelių pastarųjų metų Rusijos veiksmai tarptautinėje arenoje. Tiek Lenkijoje, tiek Baltijos šalyse Rusijos vystomas „Nord Stream 2“ dujotiekio projektas pirmiausia traktuojamas kaip energetinio saugumo grėsmė.

Centrinėje ir Rytų Europoje energetinis saugumas yra glaudžiai susijęs su aukščiausiu politiniu lygiu priimamais nacionaliniais sprendimais, o pasiklojimas energijos išteklių importu, turi milžinišką poveikį šalies mokėjimų balansui.³⁴ Visiškai ar iš dalies valstybės valdomos įmonės gali tapti našta biudžetui (subsидijos, mokesčių lengvatos), bet gali generuoti ir papildomas pajamas, jei dirba pelningai. Energijos išteklių kainos veikia infliacijos lygį, taip pat šalių konkurencingumą tarptautinėje arenoje. Saugumizavimas leidžia pasiekti politinės darbotvarkės tikslus tuomet, kai sunku pagrįsti jų indėlį nacionaliniam konkurencingumui.

Klasikinis energetinio saugumo apibrėžimas (nacionalinėse strategijose?) gali būti patikslintas, adaptuotas, nes paprastai apima ne tik fizinius, bet ir ne fizinius tiekimo grandinės aspektus. Saugumizuoti galima ne tik patį energetinį saugumą, bet ir bet kurį jo elementą. Kadangi būtina atsižvelgti į laiko, geografinį ir socialinį elementus, energijos tiekimo saugumas gali būti išskaidytas.³⁵

- *Patikimas energijos tiekimas*, kuris reiškia, kad turimas maksimalus galimas pirminių energijos šaltinių ir/ arba tiekėjų pasirinkimas geografiniu požiūriu. Skatinama konkurencija ir nepriklausoma nuo vieno ar dviejų.
- *Patikima energijos transportavimo infrastruktūra*, kuri yra fiziškai prieinama reikalavimus atitinkantiems tiekėjams, taip pat techniškai tvarkinga bei atnaujinama/ plečiama pagal poreikius. Jos atveju taip pat siektinas maksimalus galimų opcijų skaičius.

³¹ Berger, Peter L. Luckmann, Thomas. *The Social Construction of Reality*. - Penguin Books. 1991.

³² Smircich, Linda. Morgan, Gareth. *Leadership: The Management of Meaning*. The Journal of Applied Behavioral Science. Vol. 18, No. 2. 1982.

³³ Cottey, Andrew. *East-Central Europe after the Cold War – Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search for Security*. Palgrave Macmillan. 1995.

³⁴ Johansson, Bengt. A broadened typology on energy and security. *Energy* No. 53. 2013. Pages 199–205. -

³⁵ Chevalier, Jean-Marie. *Security of energy supply for European Union*. *European Review of Energy Markets*. Vol.1, Issue 3. 2006. Pages 1–20.

- *Patikimas skirstymas ir pristatymas galutiniam vartotojui* reiškia, kad energija turi būti pristatoma galutiniam vartotojui su minimaliais techniniais nuostoliais. Taip pat savalaikiai, kai atsiranda paklausa, ir atitikti vietinius kokybės standartus.
- *Konkurencinga kaina* periodo bėgyje. Šis elementas siejamas su ribiniais kaštais, taigi turi būti padengti tiekėjo patirti kaštai, bet nebūti diskriminacijos.

Kopenhagos mokykla sukūrė originalią saugumizavimo teorijos formuluotę, kuri remiasi tradicine saugumo koncepcija ir koncentruojasi į potencialias egzistencines grėsmes, išlikimą, konfrontaciją ir konkurenciją. Išlaikomas požiūris, kad saugumizuojamas objektas turi būti apsaugotas bet kokiomis priemonėmis, taigi esminių tikslu tampa problemos perkėlimas į saugumo darbotvarkę ir tokio objekto išlikimo užtikrinimas. Skuba ir išskirtinės priemonės pateisinamos poreikiu neutralizuoti suvokiamą grėsmę.³⁶ Tačiau skuba ir išskirtinės priemonės gali pareikalauti neplanuotų išlaidų, kurių neįmanoma numatyti ar įvertinti proceso pradžioje. Taip pat yra rizika sulaukti nepasitenkinimo arba nepritarimo politiniu lygiu. Saugumizuoti galima karinį, aplinkosaugos, ekonominį, visuomeninį ir politinį sektorius ar labai specifines problemas.³⁷ Pats saugumizavimo veiksmas paprastai apima keturis komponentus:

- Saugumizuojantį veikėją/agentą: tai subjektas, kuris atlieka saugumizavimo veiksmą (kalbos aktą);
- Egzistencinę grėsmę: objektą (ar idealą), kuris buvo identifikuotas kaip potencialiai grėsmingas;
- Referencinį objektą (ar idealą), kuriam kilusi grėsmė ir būtina jį apsaugoti;
- Auditoriją: ji saugumizavimo veiksmo tikslas ir turi būti įtikinta, kad klausimas turi būti traktuojamas kaip grėsmė saugumui.

Nors subjektyvumas yra vienas iš svarbiausių teorijos komponentų, jo koncepcija vis dar sunkiai suvokiama. Energetinis saugumas gali turėti daugybę skirtingų dimensijų, kurios priklauso nuo ekonominio, aplinkosauginio, socialinio, tarptautinio ir technologinio progreso, kurie kiekvienoje valstybėje yra skirtingi, taip pat, žinoma, ir nuo konkretaus laikmečio bei jo politinės darbotvarkės.³⁸ Subjektyvūs įsitikinimai yra socialinės grupės tarpusavio sąveikos rezultatas, taigi

³⁶ Hammerstad, Anne. Boas, Ingrid. *National security risks? Uncertainty, austerity and other logics of risk in the UK government's National Security Strategy*. Cooperation and Conflict. Vol. 50. 2015. Pages 475–491.

³⁷ Buzan, Barry. Wæver, Ole. De Wilde, Jaap. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998.

³⁸ Kurian, Anju Lis. *Energy Security: A Multivariate Analysis of Emerging Trends and Implications for South Asia*. India Quarterly. Vol. 69, Issue 4. 2013. Pages 383–400.

suteikia prasmę socialiniam ir materialiam pasauliui sukurdami bendrines reikšmes, normas, vertybes ir identitetus. Šie įsitikinimai ne tik palengvina objektyvų tikrovės interpretavimą, bet ir veikia auditorijos interesus, formuoja jos elgesį.³⁹ Originaliame saugumizavimo teorijos apibrėžime, šis procesas buvo įvardintas kaip įtikinamo kalbėjimo veiksmas,⁴⁰ kas reiškia, kad saugumo kalba nebūtinai pristato realią esamos situacijos interpretaciją, bet greičiausiai kuria naują realybę.⁴¹

Pastaruosius porą dešimtmečių ES mastu energetika buvo saugumizuojama Baltijos šalyse, Lenkijoje, šiuo metu procesas intensyviai vyksta Kroatijoje. Energetinio saugumo, tema Lietuvoje analizuota T.Janeliūno, Ž.Vaičiūno, A.Tumkevič darbuose. Užsienyje ši tema apžvelgiama O.G.Austvik, A. Bluszcz, E.Bohne, J.M.Chevalier, A.Correlje, A.Goldthau, T.Maltby, A.Rocco, V.Urutchev ir kitų autorių straipsniuose. Lenkijoje šis procesas ypač sudėtingas, nes šimtmečiais šalies energetika rėmėsi vietiniu energijos ištekliu – mažo kaloringumo rudąja anglimi, vis dėlto neseniai atlikti tyrimai rodo, kad anglį dėl aplinkosauginių priežasčių⁴² kaip ir Vokietijoje, teks keisti kita energijos rūšimi. Galbūt kaip ir Vokietijoje bus pasirinktas tas pats laikinas sprendimas – gamtinės dujos. Tačiau tai Lenkijai yra ir ekonominio saugumo, ir energijos tiekimo saugumo klausimas, nes pigesnis energijos šaltinis nei vietinės anglys neegzistuoja, taigi veikiama vadovaujantis nebe *rinkos*, o *strategine* logika.

1.2. Konkurencingumo teorijos

Energetikos ar kitų ekonominių problemų saugumizavimas ES yra palyginus nauja tendencija, nes nuo pat sąjungos įkūrimo buvo remiamasi konkurencingumu ir neoliberaliaja ekonomine ideologija. Ši ideologija patyrė didelį ideologinį smūgį, kai 2007 metų pasaulinės ekonominės krizės metu pasirodė visiškai neefektyvi kilusių problemų sprendimui. Kadangi egzistuoja daugybė skirtingų apibrėžimų, šią konkurencingumo teorijų grupę kartais taikyti ypač sunku.⁴³ Tačiau jas vienija vienas bendras bruožas, kuriuo ir pasinaudosime šiame darbe –

³⁹ Guzzini, Stefano. *A reconstruction of constructivism in international relations*. European Journal of International Relations. Vol 6. 2000 Pages 147–182.

⁴⁰ Wæver, Ole. *Securitization and desecuritization*. On Security. New York: Columbia University Press. 1995. Pages 46-87.

⁴¹ Stritzel, Holger. *Towards a theory of securitization: Copenhagen and beyond*. European Journal of International Relations No. 13. 2007. Pages 357–383.

⁴² Strozik, Grzegorz. Jendrus, Rafal. Manowska, Anna, Popczyk, Marcin. *Mine Subsidence as a Post-Mining Effect in the Upper Silesia Coal Basin*. Polish Journals of Environmental Studies. Vol. 25, No. 2. 2016. Pages 777-785. - <https://www.pjoes.com/pdf/25.2/Pol.J. Environ. Stud. Vol.25.No.2.777-785.pdf>

⁴³ Cerny, Philip G. *Embedded Neoliberalism: The Evolution of a Hegemonic Paradigm*. Journal of International Trade and Diplomacy. No. 1. 2008. Pages 1-46.

teigiama, kad konkurencingumo siekimas lemia vyriausybių racionalumą.⁴⁴ Racionalios vyriausybės tikslingai naudojasi turimomis galiomis sukurdamos sąlygas arba parodydamos kelią kitiems subjektams, kaip atitinkamai poreikiams pritaikyti numatomus veiksmus ir elgseną. Egzistuoja ne vienas būdas išreikšti ir pateisinti vyriausybių racionalumą, taip pat suvokti socialinę realybę kaip valdomą ir keičiamą objektą. Tam, kad būtų pasiekti pageidaujami tikslai, valstybės ne tik vadovaujasi racionalumu, bet ir įgyvendina konkrečias nacionalines programas per kurias sukuria tam reikalingus praktinius mechanizmus.⁴⁵

Galima išskirti dvi pagrindines ir vienodai svarbias neoliberalizmo kryptis, teikiančias prioritetą nacionaliniam konkurencingumui.⁴⁶

Pirmoji, taip vadinama vokiškoji *Ordoliberalen*, savo principus formulavo pokarinėje Vokietijoje nuo 1945 metų. Šis požiūris ypatingas tuo, kad buvo manoma, jog rinka ir konkurencija negali susiformuoti natūraliai. Taigi vyriausybė turi nustatyti verslo subjektų formas bei sukurti socialinę aplinką su bendrais funkcionavimo principais. Kitas labai svarbus aspektas yra tas, kad proaktyviai remiamasi visomis prienamomis teisinėmis priemonėmis tam, kad būtų galima sukurti rinkos ekonomiką ir paskatinti didžiosios visuomenės dalies įsitraukimą į įvairias verslo formas.⁴⁷

Antroji yra vadinama Čikagos ekonomikos mokykla. Pastaroji teigia, kad žmogiškoji elgsena remiasi racionaliais ekonominiais sprendimais, taigi galima sukurti grynai ekonominę metodiką, kuria besivadovaujanti vyriausybė gali priimti bet kokią reikalingą sprendimą. Tai buvo kontrastas vokiškajai *Ordoliberalen*, kuri teigė, kad siekiant ekonominių tikslų reikia valdyti visuomenę. Čikagos ekonomistai laikė socialinę sferą ekonomikos dalimi. Taigi, siekiant pakeisti status quo, tereikia pakeisti ekonomines sąlygas. Kaip ir XIX amžiaus liberalizmas, neoliberalizmas remiasi prielaida apie vyriausybės racionalumą ir netgi naudoja tą patį žodyną, kuriame yra „rinka“, „konkurencija“, „efektyvumas“ ir „laisvė“. Abiejų ekonominių teorijų tikslas yra sukurti rinką, kurioje tobuloji konkurencija išspręstų visas valstybines problemas, tačiau egzistuoja vienas esminis skirtumas. Klasikinis liberalizmas laiko rinką natūraliu ir savireguliuojančiu deriniu, o neoliberalai teigia, kad rinka gali egzistuoti tik tam tikromis politinėmis, teisinėmis ir institucinėmis sąlygomis – pastarąsias nacionalinė vyriausybė privalo aktyviai kurti ir keisti pagal rinkos dalyvių poreikius.⁴⁸

⁴⁴ Foucault, Michel. *The Subject and Power. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton: Harvester. 1982. Pages 1-220.

⁴⁵ Miller, Peter. Rose, Nikolas. *Governing Economic Life*. Economy and Society. No. 1. 1990. Pages 1-8.

⁴⁶ Lemke, Thomas. *The Birth of Biopolitics: Michel Foucault's Lectures at the Collège de France on Neo-liberal Governmentality*. Economy and Society. No. 2. 2001. Pages 190–207.

⁴⁷ Gordon, Colin. *Governmental Rationality: An Introduction. The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf. 1991. Pages 1-42.

⁴⁸ Burchell, Graham. *Liberal Government and Techniques of the Self*. London: UCL Press, 1996. Pages 1-23.

Prieš beveik tris dešimtmečius buvo suvokta, kad neoliberalizmas leidžia atskleisti ir išanalizuoti nacionalinių vyriausybių praktikų įvairovę, tačiau ignoruoja patį faktą, kad kiekviena valstybė veikia šiuolaikinėje pasaulinėje ekonomikoje, kuri remiasi liberaliomis vertybėmis. Taigi jos racionalumas turi kilti iš verslumo ir konkurencingumo siekio. Taip viešajame diskurse atsirado nacionalinio konkurencingumo, kuri atsispindi ir valstybės valdyme priimamuose sprendimuose, idėja.⁴⁹

Pačios „konkurencingumo“ ir „konkurencinio pranašumo“ sąvokos ilgą laiką buvo naudojamos kaip viena kitos substitutai,⁵⁰ kol tapo svarbiu verslo strateginės analizės elementu.⁵¹ Šiame kontekste konkurencingumas yra vyriausybės problema, kaip pagerinti jos nacionalinių įmonių galimybės konkuruoti, augti ir generuoti pelną tarptautinėje rinkoje.⁵² Devintajame dešimtmetyje konkurencingumo problema nuo mikro lygmens, kaip valdyti įmonę, perėjo į makro lygmenį, kaip pasiekti nacionalinį valstybės konkurencingumą. Įmonės išliko naujosios koncepcijos dalimi, tačiau nacionalinio konkurencingumo užtikrinimas tapo valstybės prioritetu, t. y. konkurencingumo koncepcija besiremiančio vyriausybės stengiasi suvokti ir identifikuoti nacionalinių įmonių interesus ir priimti atitinkamus sprendimus politiniame lygmenyje, kad būtų užtikrintas nacionalinių įmonių konkurencingumas užsienio konkurentų atžvilgiu.

Tačiau tai nebuvo konkurencingumo teorijos evoliucijos pabaiga, nes globalizacijos procesas pakeitė paties nacionalinio konkurencingumo reikšmę, taigi, atsirado natūrali nacionalinio konkurencingumo problema pasauliniu mastu. Globalizacijos proceso eigoje tiek įmonės, tiek jų kapitalas ėmė pasižymėti didžiuliu mobilumu, peržengiančiu valstybių sienas, taigi tapo praktiškai neįmanoma atskirti „nacionalinės“ ir „užsienio“ įmonės, veikiančios pasaulinėje prekių ir paslaugų rinkoje. Nors iš pradžių buvo teigiama, kad nacionalinis konkurencingumas kaip teorija prarado savo reikšmę,⁵³ tačiau vyriausybės greitai persiorientavo ir susiejo nacionalinį konkurencingumą su valstybės teritorija, t. y. gebėjimu sukurti tokias verslo sąlygas, kurios būtų patrauklios tam tikroms ekonominėms veikloms bei pritrauktų laisvą pasaulinį kapitalą į jų teritoriją.⁵⁴ Vokietija yra nusprendusi, jog teikia prioritetą gamybai – pirmiausia sunkiajai ir chemijos pramonei, kurios yra ypač imlios energijai. Kitose ES valstybėse tai sunkiai

⁴⁹ Fougner, Tore. *The State, International Competitiveness and Neoliberal Globalization: Is There a Future beyond "the Competition State"?* Review of International Studies. No. 1. 2006. Pages 165–85.

⁵⁰ Porter, Michael E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press. 1980.

⁵¹ Porter, Michael E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press. 1985.

⁵² Reinert, Eric S. *Competitiveness and its Predecessors – a 500-year Crossnational Perspective*. Structural Change and Economic Dynamics. No. 1. 1995. Pages 1-25.

⁵³ Sklair, Leslie. *The Transnational Capitalist Class*. Oxford: Blackwell Publishers, 2001. 142 pages.

⁵⁴ Strange, Susan. *Who Are EU? Ambiguities in the Concept of Competitiveness*. Journal of Common Market Studies No. 1998. Pages 101–114.

įsivaizduojama, bet Vokietijoje aukščiausio lygio vadovybė kartais imasi rūpintis ir konkrečios įmonės, tokios kaip Opel, problemomis.⁵⁵

Tolimesnėse šio darbo dalyse pagal šioje darbo dalyje įvardintus skirtumus tarp saugumizavimo ir konkurencingumo teorinių požiūrių politikų įgyvendinimo nacionaliniame lygmenyje, analizuosime energetinio sektoriaus situaciją dviejose pasirinktose ES šalyse narėse. Naudodami jau aptartą teorinę prieigą praktinių atvejų analizei, pabandydysime patvirtinti arba paneigti iškeltas prielaidas.

1 lentelė. Pagrindiniai skirtumai tarp saugumizavimo ir konkurencingumo teorinių požiūrių

<i>Saugumizavimas</i>	<i>Konkurencingumas</i>
Slaptumas, konfidenciali informacija	Skaidrumas, atvirumas
Aiškūs ir greitas sprendimų priėmimas („politinė valia“)	Demokratiška konkurencija
Dėmesys skiriamas tik pasirinktam saugumizuojam objektui	Skirtingumas, nuomonių įvairovė
Netipinės taisyklės ir procedūros	Neformalus dalyvavimas
Ekonominis planavimas, politiškai pasirenkami rangovai (vengiama ilgų tipinių viešųjų pirkimų procedūrų)	Konkurencija, viešo pirkimo procedūros

Šaltinis: sudaryta autorės

2. ENERGETINĖ SAJUNGA: NUO IDĖJOS IKI UŽSTRIGUSIO REALIZAVIMO

ES energetikos politika remiasi trimis pagrindiniais ramsčiais: tvarumu (klimato kaitos komponentas); energijos tiekimo saugumu ir konkurencingumu, pasiekiamu per rinkos liberalizavimą. Kadangi visi trys ramsčiai reikalauja papildomų investicijų iš šalių narių, atsiranda nepageidautini neapibrėžtumai.⁵⁶ Energetikos saugumas patiria papildomą spaudimą dėl geopolitinių faktorių ir vieningos išorės energetikos politikos nebuvimo. Rinkos liberalizavimas ir konkurencingumas susidūrė su augančio protekcionizmo grėsme. Aplinkosauginis tvarumas tampa mažiau patrauklus dėl sukuriamų papildomų kaštų. Visos trys sritys dėl įvardintų iššūkių ne tik remia ES vykdomą energetikos reformą, bet ir iš dalies jai prieštarauja.

Be to, ES yra gerokai atviresnė veikeja politiniuose tinkluose nei nacionalinės vyriausybės. Europos institucijos dažnai įtraukia suinteresuotas šalis į patį sprendimų priėmimą. Kadangi ES institucijų sistema remiasi tinklo principu, suinteresuotoms šalims ir vyriausybėms atsiranda daug

⁵⁵ Hubik, Franz. Specht, Frank. *Struggling Opel could lose 20% of workers*. Handelsblatt Global. April 19, 2018. - <https://global.handelsblatt.com/companies/opel-lose-20-percent-workers-germany-913224> [žiūrėta 2018-04-20]

⁵⁶ Bošnjakovič, Branko. *Europe Between Climate and Energy Insecurity: Geopolitical Aspects*. Annals of Maritime Studies / Pomorski Zbornik. 2016 Special Issue. Pages 29-62.

galimybių paveikti sprendimų priėmimą ir energetikos srityje.⁵⁷ Kartu ši sąveika tinklą daro pažeidžiamą, o pačią vieningą ES energetikos politiką sudėtingą. ES ir vyriausybės remiasi privačių energetikos sektoriaus dalyvių duomenimis, kurie panaudojami sprendimų priėmimo procese, taigi teoriškai rinkos dalyviai gali daryti spaudimą dėl tam tikrų konkrečių politinių sprendimų įgyvendinimo.⁵⁸ Pats kompetencijų energetikos srityje perdavimas į ES lygmenį vyksta sudėtingai, nes interesų grupės apeina nacionalines vyriausybes ir imasi veikti ES lygmenyje. O ir pačios vyriausybės dažnai yra ne mažesnis problemų šaltinis. Energetikos sąjunga negali tapti sąjunga tikraja tos sąvokos prasme, nes tam trukdo 28 ES šalių narių vyriausybės, kurios vietoj to, kad pademonstruotų pasitikėjimą dėl energetikos politikos delegavimo ES lygmeniui, teikia prioritetą savo nacionalinėms energetikos politikoms.⁵⁹ Tokioje situacijoje sėkminga reforma yra sunkiai įmanoma – procesų valdymas tampa be gali sudėtingas, o balansuodama tarp skirtingų nacionalinių/ regioninių politikų ES daro nuolaidas tokioms euroskeptikų vyriausybėms kaip Vengrija ar Lenkija.

Tvari ir subalansuota ES šalių narių plėtra priklauso nuo stabilaus ir užtikrinto įvairių energijos išteklių tiekimo iš trečiųjų šalių. Patikimas bent jau minimalaus metinio valstybei reikalingo energijos išteklių kiekio įsigijimas tampa prioritetiniu valstybės ir piliečių saugumo užtikrinimo klausimu.⁶⁰ Tokios šalys kaip Vokietija ar Lenkija susiduria su problema, kad energetinis saugumas vis dėlto yra tarpsektorinis klausimas, taigi vyriausybėms tenka vienu metu atsižvelgti į mažiausiai tris jau minėtus vienodai svarbius veiksnius: energiją, ekonomiką (rinka) ir aplinkosaugą. Energetikos politika apima techninę infrastruktūrą ir jos valdymą, pasiūlos – paklausos balansavimą bei tiekimo šaltinių diversifikavimą. Diversifikavimo siekis paprastai laikomas esminiu įgyvendinant energetikos projektus Centrinėje ir Rytų Europoje, pavyzdžiui, Lenkijoje. Energetikos politikos rinkos/ekonomikos dalis, kurios vystymui šiuo metu Vakarų Europos šalys, jų tarpe ir Vokietija, skiria didžiausią prioritetą, reiškia mažiausias galimas prieinamas energijos išteklių kainas. Ir galiausiai visai ES svarbi aplinkosaugos politikos, kurios apima visus sprendimus, siekiančius vienintelio tikslo – išsaugoti neužterštą aplinką ateities kartoms.

⁵⁷ Bocse, Alexandra-Maria. *Transnational policy networks and the European Union's energy policy*. Contemporary Politics. Vol. 21. Issue 3. 2015. Pages 294-307.

⁵⁸ Mazey, Sonia. Richardson, Jeremy. *Interest groups and EU policy-making: Organizational logic and venue shopping*. European Union: Power and policy-making. 2001. Pages 247-349.

⁵⁹ Buchan, David., Keay, Malcolm. *Europe's Long Energy Journey: Towards an Energy Union?* Oxford University Press, Oxford. 2016.

⁶⁰ Bluszcz, Anna. *European economies in terms of energy dependence*. Quality & Quantity. Volume 51, Issue 4. July 2017. Pages 1531-1548.

Nuo pat susikūrimo ES turėjo siekį plėstis ir gilinti šalių narių tarpusavio integraciją, tačiau bėgant laikui paaiškėjo, kad integracija gali būti arba pernelyg sudėtinga, arba net neįmanoma dėl regionų skirtingumo – per pastarąją ekonominę krizę ypač buvo pabrėžiami skirtumai tarp Pietinių ir Šiaurinių ES narių. Iki šiol keliamas Turkijos narystės klausimas – Europa ji ar jau nebe.⁶¹ Pokyčiai pasaulyje lemia, kad ES turės tobulinti ir keisti dabartinę energetikos politiką, padarydama ją ES prekybos, tarptautinių santykių ir saugumo politikų dalimi.⁶² Jei ES vis dėl to nepavyks sukurti vieningos Energetinės sąjungos tikrosios sąjungos prasme (t.y. vieningos rinkos ir vieningo veikėjo santykiuose su išoriniais partneriais), energetikos politikos ir toliau išliks fragmentuotos, o šalys narės ir toliau priims individualius sprendimus dėl bendradarbiavimo su Viduriniųjų Rytų, Afrikos šalimis bei Rusija, kurios kartu su Norvegija, yra svarbiausios energetinių išteklių tiekėjos Europai.

2.1. Energetinės sąjungos neįgalinimo praktikoje priežastys

Kaip teigia Stephen'as George'as, nuo pat ES susikūrimo iki devinto dešimtmečio ES energetikos politikos sritis gali būti apibūdinta kaip išpūdingiausia integracijos nesėkmė.⁶³ Šalys narės budriai saugojo savo savarankiškumą ir gebėjimą ginti nacionalinius interesus strategine laikoma srityje. Taigi galima drąsiai teigti, kad iki 1996/1998 metų ES energetikos politika neegzistavo, nes ji tebuvo nacionalinių ir niekam neatskaitingų energetikos politikų mišinys. Vis dėlto ES užteko politinės valios imtis permainų įvairiose srityse bei įtikinti nacionalines vyriausybes dalį funkcijų perduoti supranacionalinėms institucijoms.⁶⁴

Direktyva dėl gamtinių dujų rinkų liberalizavimo buvo priimta dviem metais vėliau nei direktyva dėl elektros rinkų liberalizavimo, tačiau tam buvo objektyvių priežasčių. Buvo susidurta su pasipriešinimu iš šalių narių, ypač tų, kuriose gamtinės dujos buvo intensyviai naudojamos pramonės reikmėms. Taigi, nors Europos Komisija (EK) ir skatino reformas, ji sugebėjo prisitaikyti prie politinės situacijos ir atitinkamai keitė įgyvendinimo strategiją. Iš direktyvų buvo išimtos nesutarimus keliančios dalys, dalis jų performuota taip, kad būtų galima derėtis. Taip pat ir pats reformų paketas buvo pristatomas dalimis, kol lūkesčiai galiausiai pasikeitė ir liberalizavimas šalims narėms pasirodė patrauklus.⁶⁵

⁶¹ Haferlach, Lisa. Tekin, Funda. Wodka, Jakub. Friends. *Foes. Frenemies? Unpacking the future of EU-Turkey relations*. Futures. Vol. 97. March 2018. Pages 53-62.

⁶² Correlje, Aad. Van der Linde, Coby. *Energy supply security and geopolitics: a European perspective*. Energy Policy. No. 34. 2006. Pages 532-543.

⁶³ George, Stephen. *Politics and policy in the European Community*. Oxford University Press. 1996. Pages 1-322.

⁶⁴ Matlary, Janne Haaland. *Energy policy in the European Union*. Macmillan Press. 1997. Pages 1-190.

⁶⁵ Ringel, Marc. Michele Knodt. *The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016*. Energy Policy. Vol. 112. January 2018. Pages 209-220.

Prieš tris dešimtmečius EK pasiūlė direktyvas, kurios turėjo išplėsti Vieningą Europos rinką liberalizuodamos elektros ir gamtinių dujų rinkas. Perėjimas buvo ypač skausmingas ir sudėtingas dėl Europos energetikos rinkų ypatumų. Tuo metu praktiškai visose ES šalyse narėse jose dominavo vietinės monopolijos, pačios šalys buvo susisaisčiusios ilgalaikėmis energijos tiekimo sutartimis, galiojančiomis dešimtmečiais. Padaryti šį sektorių konkurencingu, įtraukti privačius žaidėjus ir vietoj ilgalaikių sandorių pereiti prie trumpalaikių atrodė neįmanoma.

Nors ieškant sprendimų buvo užtrukta beveik nei 10 metų, galiausiai buvo pasiektas pirmasis susitarimas dėl elektros ir gamtinių dujų rinkų liberalizavimo – atitinkamai 1996/1998 metais.⁶⁶ Dauguma šalių narių išvelgė galimą naudą, taigi įtikino savo piliečius ir pritarė Briuselio iniciatyvai. Tai lėmė besitęsianti globalizacijos tendencija, o ir pačios ES šalys narės siekė vis glaudesnės ekonominės ir politinės integracijos. Vėliau abi šios direktyvos buvo pavadintos pirmuoju energetikos paketu. Tačiau priėmus dar du direktyvų ir jas lydinčių teisės aktų rinkinius 2003/2005 ir 2007/2009 metais, atitinkamai pavadintus antruoju ir trečiuoju energetikos paketais, politinis kontekstas ėmė keistis. Tarptautinėje arenoje šalys narės daugiau dėmesio ėmė skirti geopolitikai nei bendros rinkos ir institucijų kūrimui.⁶⁷ Pagal šį požiūrį energetika traktuojama kaip strateginis išteklius ir potencialus užsienio politikos objektas. Vis dėlto EK tuo pačiu metu ne tik bandė sukurti konkurencingą energijos išteklių rinką pasinaudodama savo reguliavimo galia, bet ir analizavo, kaip galima panaudoti ES turimą ekonominę galią,⁶⁸ kas leido tęsti energetinę integraciją vėliau.

1996 ir 1998 direktyvos sudarė prielaidas pradėti kurti konkurenciją. Buvo numatyta trečios šalies prieiga prie perdavimo ir skirstymo tinklų, taip pat veiklų atskyrimas. 2003 ir 2005 metų direktyvos detalizavo reguliavimo procedūras, taip pat įtvirtino prievolę suteikti trečios šalies prieigą prie energetikos tinklų, vertikaliai integruotų energetikos sektoriau įmonių veiklų atskyrimas tapo privalomas. 2007 ir 2009 metų direktyvos dar labiau sugriežtino reguliavimą, taigi buvo tikimasi, kad liberalizavimas triumfuos ir jo teikiama privalumais naudosis kiekviena ES šalis narė.

Tačiau visi trys energetikos paketai sėkmės istorija netapo, nes nacionalinių vyriausybių greitis ir entuziazmas juos įgyvendinant ženkliai skyrėsi. ES tikėjosi, kad nustačius taisykles ir sukūrus jų įgyvendinimo mechanizmą bus sukurta konkurencinga ir laisvai funkcionuojanti

⁶⁶ Maltby, Tomas. *European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism*. Energy Policy. Vol. 55. April 2013. Pages 435-444.

⁶⁷ Correlje, Aad. Van der Linde, Coby. *Energy supply security and geopolitics: A European perspective*. Energy Policy. Vol. 34, Issue 5. 2006. Pages 532-543.

⁶⁸ Goldthau, Andreas. Sitter, Nick. *Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security*. Review of International Political Economy. Vol. 22, Issue 5. 2015. Pages 941-965.

energetikos rinka, tačiau praktikoje tai tebuvo konkurencijos teisės taisyklių pritaikymas elektros ir dujų rinkoms,⁶⁹ kuris neatsižvelgė į tai, kad EK buvo eilinis politinės darbotvarkės klausimas, daliai ES šalių narių buvo strateginės svarbos nacionalinės politikos (tiek nafta, tiek gamtinės dujos) arba netgi saugumo/ išlikimo klausimas.

Galiausiai ir ES suprato, kad energetikos sektorių būtina koordinuoti aukščiausiu lygiu, nes tiek dabar, tiek artimiausioje ateityje vykstant globaliems pokyčiams jis yra vienas iš ES kaip sąjungos sėkmę garantuojančių komponentų.⁷⁰ Skirtingai nei 1958 metais įsigaliojusi Romos ar 1993 metais Maastrichto sutartis, 2009 metais įsigaliojusi Lisabonos sutartis nebelaikė energetikos politikos bendrosios rinkos, aplinkosaugos ir konkurencingumo politikų dalimi. Pastarąją sutartimi buvo sukurtas naujas teisinis pagrindas vidinei energetikos rinkai. Vis dėlto dalis funkcijų šioje srityje buvo palikta nacionaliniame lygmenyje – valstybės narės ir toliau pačios sprendžia dėl energijos išteklių tiekimo iš trečiųjų šalių, taip pat nacionalinio pirminių energijos išteklių balanso struktūros. Tačiau, jei tai prieštarauja ES teisės normoms, pasilieka teisė įsikišti arba pritaikyti drausminančias poveikio priemones. Tiesa, tai daroma tik išskirtiniais atvejais, tokiais kaip Beleno atominė elektrinė (AE) Bulgarijoje⁷¹ arba derybos dėl *paskirties vietos*⁷² panaikinimo gamtinių dujų tiekimo sutartyse. EK sėkmingai privertė pakeisti pastarąją sutarčių sąlyga tiek *Gazprom* ir *Statoil*, tiek kitus išorės tiekėjus, sudarydama sąlygas perparduoti nusipirktas gamtines dujas kitoms ES ir trečiosioms šalims.⁷³

Ilgą laiką ES energetikos politika vadovavosi siekiu sukurti vieningą rinką, taigi buvo susikoncentravusi į rinkas ir institucijas. Tačiau 2011 buvęs Europos Parlamento prezidentas Jerzy Buzek‘as ir buvęs EK prezidentas Jacques Delors‘as pasiūlė saugumizuoti ES energetikos politiką, perkeltiant ją į aukščiausio lygio politinės darbotvarkės prioritetus. Jie teigė, kad dėmesys skiriamas reguliavimui yra perteklinis ir neveiksmingas, kad daugiau dėmesio reikia skirti tiekimo saugumui, nes daugiau naudos būtų galima gauti sukūrus šalių narių energetinę bendriją kitų ES sąjungų pavyzdžiu.⁷⁴

⁶⁹ Bohne, Eberhard. *Conflicts between national regulatory cultures and EU energy regulations*. Utilities Policy. No 19. 2011. Pages 255–269.

⁷⁰ Amineh, Mehdi P. Crijns-Graus, Wina H. J. *Rethinking EU Energy Security Considering Past Trends and Future Prospects*. Perspectives on Global Development & Technology. 2014. Vol. 1, Issue 5/6. Pages 757-825.

⁷¹ Jirušek, Martin. Vlček, Tomas. Koďouskova, Hedvika. Robinson Jr., Roger W. Leshchenko, Anna. Černoch, Filip. Lehotsky, Lukaš. Zapletalova, Veronika. *Energy Security in Central and Eastern Europe and the Operations of Russian State-Owned Energy Enterprises*. Masaryk University. November 2015. 740 pages.

⁷² *Paskirties vieta – kontrakte numatytas prekės pristatymo taškas, kuris negali būti keičiamas, taigi ribojama reeksporto galimybė, taip pat ir konkurencija*.

⁷³ Sitter, Nick. Goldthau, Andreas. Andersen, Svein S. Dudau, Radu. Keating, Michael. Corduneanu-Huci, Cristina. *Energy Union Europe's New Liberal Mercantilism?* Palgrave Macmillan. 2016.

⁷⁴ Buzek, Jerzy. Speech by Professor Jerzy Buzek President of the European Parliament. European Energy Alliance. First Annual Congress. President of the European Parliament. Brussels. April 2011. -

2014 metų balandį tuometinis Lenkijos ministras pirmininkas, dabartinis ES prezidentas, Donaldas Tusk'as pasiūlė sukurti Energetinę sąjungą, kuri leistų sustiprinti bendrą ES energetikos politiką ir išspręsti energijos išteklių tiekimo saugumo klausimus, kuriuos Ukrainos krizė grąžino į politinę darbotvarkę. Tuo metu Rusijos *Gazprom* tiekė 34% ES sunaudojamų gamtinių dujų.⁷⁵

2011-2014 metų debatai dėl Energetinės sąjungos ir 2015 metų vasario EK pasiūlymas⁷⁶ bei reakcijos į jį parodė, kad ES gali būti pagaliau pasiruošusi vieningai energetikos politikai visais lygmenimis. Energetinės sąjungos strategija turėjo penkias vienas kitą įtakojančias ir glaudžias susijusias dimensijas, sukurtas garantuoti didesnę energetinį saugumą, tvarumą ir konkurencingumą:

- Energetinį saugumą, solidarumą ir pasitikėjimą;
- Pilnai integruotą Europos energetikos rinką;
- Energetinį efektyvumą prisidedantį prie paklausos valdymo;
- Ekonomikos dekarbonizavimą;
- Tyrimus, inovacijas ir konkurencingumą.

Skirtingai nei anksčiau aptarti energetikos paketai, Energetinė sąjunga turėjo ne tik reguliacinį, tačiau ir ekonominį aspektą. Sėkmingas jos įgyvendinimas būtų garantavęs ES ypač stiprias derybines pozicijas derantis dėl sutarčių su išorės tiekėjais, daugiausiai lūkesčių kėlė tuometinė situacija su *Gazprom*. Kaip ir visos kitos ankstesnės ES sąjungų iniciatyvos, Energetinė sąjunga apėmė visus svarbiausius išbandytus elementus ir įtraukė naujas iniciatyvas. Ji turėjo ne tik institucionalizuoti jau praktikoje taikomas energetikos politikas, bet ir apjungti jas į vieną darinį, o ne vien tik papildyti Vieningą rinką energetikos sektoriumi kaip anksčiau. Deja, po mažiau nei metų, pasirodė, kad Energetinė sąjunga bent jau pirmine jos forma, yra praktiškai neįgyvendinamas tikslas, tačiau ji indikuoja esminį ES energetikos politikos pasikeitimą, kai svarbiausiu klausimu tampa tiekimo saugumas.

<http://www.sitepres.europarl.europa.eu/president/en/press/speeches/sp-2011/sp-2011-April/speeches-2011-April-2.html> [žiūrėta 2018-01-20]

⁷⁵ Austvik, Ole Gunar. *The Energy Union and security-of-gas supply*. Energy Policy 96. 2016. Pages 372–382.

⁷⁶ European Commission. *Energy Union package. A framework strategy for a resilient Energy Union with a forward-looking climate change policy*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank. 2015. - https://setis.ec.europa.eu/system/files/integrated_set-plan/communication_energy_union_en.pdf [žiūrėta 2018-01-20]

2.2. ES energetikos srities politikų mozaika

Nors ES išlieka nevienalytė Energetikos sąjungos požiūriu, tai neužkerta kelio įgyvendinti sėkmingas energetikos srities politikas. Energetinės sąjungos idėja pritrūko palaikymo iš keleto šalių narių, taigi įgyvendinama atskirais fragmentais. Taigi šiuo metu kliaunamasi ne ekonomine nauda, o vis dar įprastais teisinio reguliavimo mechanizmais. Europos energetikos politiką galima suskirstyti į trumpalaikę ir ilgalaikę.

ES trumpalaikė energetikos politika yra suformuluota Energetikos 2020 plane, kuris buvo paskelbtas 2010 metais,⁷⁷ jis yra pakankamai konkretus ir trumpas. Atskaitos tašku pasirinkti 1990 metai ir siekiama 20% sumažinti šiltnamio dujų emisijas, pasiekti 20% AEI dalį energijos balanse ir 20% pagerinti energetinį efektyvumą. Visi šiame dokumente fiksuoti tikslai atsispindi ES teisėje ir yra perkelti į valstybių narių nacionalinę teisę. ES lygiu buvo priimtas Sprendimas dėl valstybių narių pastangų mažinti jų šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas, ES siekiant įvykdyti įsipareigojimus iki 2020 m. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijas⁷⁸ ir Atsinaujinančių energijos išteklių direktyva.⁷⁹ 2012 metais juos papildė Energetinio efektyvumo direktyva.⁸⁰

Kadangi kilo klausimas, kaip energetika atrodys vidutiniu laikotarpiu, 2014 metais ruošiantis Paryžiaus susitarimui EK 2014 metais pristatė naujas 2030 Klimato ir energetikos politikos gaires.⁸¹ Jose atskaitos tašku pasirinkti taip pat 1990 metai ir siekiama 40% sumažinti šiltnamio dujų emisijas, pasiekti 27% AEI dalį energijos balanse ir 27% pagerinti energetinį efektyvumą iki 2030 metų. Skirtingai nei ankstesnis dokumentas, jo įgyvendinimą užtikrinančių teisės aktų ir nacionalinių įpareigojimų šalims narėms nėra, taigi tai šiuo metu tik politinis valstybių narių susitarimas ES lygiu. Oficialiai teigiama, kad toks sprendimas priimtas sąmoningai siekiant šalims narėms suteikti daugiau lankstumo, tačiau iš tikrųjų šalys narės neturi bendros ES energetikos politikos vizijos. Jos siekia pasilikti galimybę vykdyti individualias energetikos

⁷⁷ European Commission. *Energy 2020. A strategy for competitive, sustainable and secure energy*. 2010. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_energy2020_en_0.pdf. [žiūrėta 2018-01-20]

⁷⁸ Decision No 406/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the effort of Member States to reduce their greenhouse gas emissions to meet the Community's greenhouse gas emission reduction commitments up to 2020. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0406&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]

⁷⁹ Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]

⁸⁰ Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]

⁸¹ European Commission. 2030 Climate and Energy Policy Framework. 2014.- http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/145397.pdf [žiūrėta 2018-01-20]

politikas nacionaliniu lygiu. Šiuo konkrečiu atveju protestus pareiškė Didžioji Britanija ir Čekija, ⁸² kurios norėjo, ⁸³ kad 2030 metais kaip viena iš švarios energijos alternatyvų būtų išlaikyta ir atominė energetika.⁸⁴

Tikslus iki 2030 metų papildė 2016 metų pradžioje pristatytas „Žiemos paketas“.⁸⁵ Derybas dėl šio dokumento ir „Švarios energijos paketo“ ES institucijose tikimasi užbaigti iki 2018 metų pabaigos.⁸⁶ EK, siekdama išlaikyti ES konkurencingumą ir nuoseklų ekonomikos augimą, siūlymais iškelia tris esminius tikslus 2030-iesiems metams: užtikrinti energijos vartojimo efektyvumą, užtikrinti ES pasaulinę lyderystę AEI srityje ir sudaryti tinkamas sąlygas vartotojams. Naujai siūloma reguliavimo ir infrastruktūros sistema siekiama sudaryti sąlygas visoje ES teritorijoje laisvai prekiauti energijos ištekliais, užtikrinti laisvą šių išteklių judėjimą visoje ES, taip pat tęsiamas rinkos kaina pagrįstos kainodaros skatinimas. Šiame dokumente taip pat siekiama vieningą energijos rinką ir sistemos stabilumą užtikrinti per aktyvesnę energijos vartotojų įtraukimą į elektros energetikos sistemos veikimą. Keliamas tikslas, kad vartotojai visos ES mastu turėtų platesnes tiekimo alternatyvų pasirinkimo galimybes, būtų faktiškai įgyvendintos kainų palyginimo priemonės.

Ilgalaikės ES energetikos politikos gairės yra nubrėžtos 2011 metais priimtame Energetikos plane 2050.⁸⁷ Šio dokumento kartinis tikslas yra 85–90% sumažinti šiltnamio dujų emisijas iki 2050 metų, atskaitos tašku pasirenkant tuos pačius 1990 metus. Kiti du strateginiai tikslai yra konkurencingumo didinimas ir tiekimo saugumo užtikrinimas. Kadangi pagrindinis tikslas yra sumažinti šiltnamio dujų emisijas, galima teigti, kad ilgo laikotarpio ES energetikos politika yra ne ekonominė, o aplinkosauginė. Taigi šią strategiją galima traktuoti kaip aplinkosauginę/ technologinę politiką, kuri įtakoja energetikos klausimus. Kaštų-naudos analizės

⁸² Tagliapietra, Simone. Zachmann, Georg. *Framework: Keeping up the pressure on governance structures*. Bruegel. September 2017. - <http://bruegel.org/2015/09/the-eu-2030-climate-and-energy-framework-keeping-up-pressure-on-governance-structures/> [žiūrėta 2018-01-23]

⁸³ Summary of Member State responses to the 2030 green paper for a climate and energy framework. IBEC. October, 2013. - [https://www.ibec.ie/IBEC/DFB.nsf/vPages/Energy~Resources~summary-of-member-state-responses-to-the-2030-framework-on-14-10-2013/\\$file/Member+State+responses+to+2030+green+paper.pdf](https://www.ibec.ie/IBEC/DFB.nsf/vPages/Energy~Resources~summary-of-member-state-responses-to-the-2030-framework-on-14-10-2013/$file/Member+State+responses+to+2030+green+paper.pdf) [žiūrėta 2018-01-23]

⁸⁴ UK, Czechs call for nuclear-friendly 2030 energy policy. Euractiv. 17/01/2014. - <https://www.euractiv.com/section/energy/news/uk-czechs-call-for-nuclear-friendly-2030-energy-policy/> [žiūrėta 2018-01-23]

⁸⁵ European Commission. An EU Strategy on Heating and Cooling. 2016. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_EN_ACT_part1_v14.pdf [žiūrėta 2018-01-23]

⁸⁶ European Commission. Clean Energy for all Europeans. 2016. - <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/clean-energy-all-europeans> [žiūrėta 2018-01-24]

⁸⁷ European Commission. Energy Roadmap 2050. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2012_energy_roadmap_2050_en_0.pdf [žiūrėta 2018-01-24]

(CBA) nebuvimas leidžia daryti prielaidą, kad tai nėra ilgalaikė energetikos strategija tikrąja to žodžio prasme.⁸⁸

Nors Energetikos plane 2050 nurodoma, kad dekarbonizacijos tikslą įmanoma pasiekti, nėra vertinami šio proceso kaštai arba galimos alternatyvos. O štai Energetika 2020 priešingai, iš karto pripažįsta, kad iškeltus tikslus pasiekti gali būti sudėtinga. Šiame dokumente atsispindi tai, kad jis ruoštas po ekonominės krizės, taigi atsižvelgia ir į tai, kas būtina išmaniam, tvariam ir visa apimančiam ekonominiam augimui, reikalingam globaliam ES konkurencingumui didinti. Kadangi ilguoju laikotarpiu prognozės retai pasitvirtina, tikėtina, kad Energetikos plane 2050 numatyti tikslai keičiantis technologijoms konverguos ir nebekels klausimų dėl to, kas svarbiau – ekonomika ar aplinkosauga.

2014 metų gegužę paskelbta Europos Energetinio saugumo strategija pasiūlė visą kompleksą galimų sprendimų energetinio saugumo padidimui.⁸⁹ Visas numatytas priemonės galima suskirstyti į vidines ir išorines. Vidinės apima tokias dideles grupes kaip infrastruktūros gerinimas – jungtys tarp ES šalių narių, įsipareigojimas tarpvyriausybines sutartis su trečiosiomis šalimis iš anksto suderinti ES lygmenyje, papildoma ES parama energetikos infrastruktūros projektams, laisvanoriški paklausos agregavimo mechanizmai, išankstinis vieningos ES pozicijos suderinimas derantis energetikos klausimais, reakcijos mechanizmų į kritines situacijas stiprinimas ir galiausiai papildoma vietinių ES energijos išteklių gavyba/ naudojimas. Išorinėmis siekiama sustiprinti ryšius su tokiais šalimis kaip kaimyninės Ukraina ar Turkija, diversifikuoti tiekimo šaltinius ir maršrutus. Be jau įprastų tiekėjų – Rusijos, Norvegijos ir Alžyro, pritraukti naujus, tokius kaip Turkmėnistanas, Azerbaidžanas, JAV, Kanada, taip pat Viduriniai Rytai ir Afrika. Europos Energetinio saugumo strategiją⁹⁰ papildė du nauji komponentai – ES suskystintų gamtinių dujų (SGD) ir gamtinių dujų saugojimo strategija⁹¹ ir tikslas pasiekti vieningą energetikos politiką ES užsienio politikos srityje. Pastarasis komponentas turėtų būti Energetinės sąjungos dalis, taigi iki šiol nėra aišku, kaip bus įgyvendintas arba pasiektas. Būdama viena iš didžiausių energijos importuotojų pasaulyje, apimtimis konkuruojanti tik su tokiais šalimis kaip Kinija ar Indija, ES galėtų pasinaudoti turima derybine galia, pasiekdama geresnes tiekimo sąlygas ir kainas visoms šalims narėms. Deja, tai nesulaukia didelio įtakingų šalių narių palaikymo – jos

⁸⁸ Noreng, Tystein. *The Global Dimension of EU Energy Policy. Energy Union*. 2017. Pages 51-82.

⁸⁹ European Commission. *European Energy Security Strategy*. May 2014. - <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/european-energy-security-strategy.pdf> [žiūrėta 2018-01-24]

⁹⁰ European Commission. *Energy Security Strategy*. - <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy> [žiūrėta 2018-01-24]

⁹¹ European Commission. *EU strategy for liquefied natural gas and gas storage*. February 2016. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_EN_ACT_part1_v10-1.pdf [žiūrėta 2018-01-24]

linkusios energijos išteklių tiekimą laikyti strateginiais nacionalinio lygmens klausimais ir spręsti individualiai.

2 lentelė: Energetinės sąjungos ir svarbiausių susijusių dokumentų chronologija

Metai	Dokumentų paketas/direktyva/strategija
1996/1998	Pirmas paketas
2003/2005	Antras paketas
2007/2009	Trečias paketas
2009	Lisabonos sutartis
2009	Atsinaujinančių energijos išteklių direktyva
2010	Energetika 2020
2011	Energetikos planas 2050
2012	Energetinio efektyvumo direktyva
2014	2030 Klimato ir energetikos politikos gairės
2014	Energetinio saugumo strategija
2015	Energetinė sąjunga
2015	Vasaros paketas
2016	SGD ir gamtinių dujų saugojimo strategija
2016	Žiemos paketas
2016	Švarios energijos paketas

Šaltinis: Sudaryta autorės

3. SKIRTINGI ENERGETIKOS POLITIKOS PRIORITETAU LENKIJOJE IR VOKIETIJOJE: „NORD STREAM 2“

*„Švelniai tariant, požiūriai nėra sutampantys, – sakė Lietuvos užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius. – Šį projektą laikome ne visiškai sutampantį su Europos energetikos politika ir, žinoma, prioritetais“.*⁹²

Europos energetikos rinka keletą pastarųjų dešimtmečių patiria esminius iššūkius, kuriuos sąlygoja nuolatiniai geopolitiniai, ekonominiai ir technologiniai pokyčiai. Formaliai energija neturi sienų, taigi tvarumas ir tiekimo saugumas turėtų būti aiškūs bendri ES šalių narių prioritetai.

„Nord Stream 2“ projektas yra vienas iš ryškiausių ES Energetinės sąjungos kaip tipinės politinės ar ekonominės sąjungos nefunkcionavimo įrodymų. Tai tipinis atvejis, kai ES ir Energetinei sąjungai priklausančios valstybės užima visiškai priešingas pozicijas projekto atžvilgiu. Tokios ES šalys narės kaip Lenkija ar Slovakija, žvelgiančios į šį projektą per tiekimo saugumo perspektyvą, kuri reikalauja tiekimo šaltinių diversifikavimo, jam griežtai nepritaria. Vokietija ir Čekija yra užėmusios priešingą poziciją, nes žvelgia į energetikos sektorių iš konkurencingumo perspektyvos – viskas, kas didina šalies ekonominę konkurencingumą yra

⁹² 2018/05/11 dienos Lietuvos Užsienio reikalų ministro komentaras apie „Nord Stream 2“ projektą po susitikimo su Vokietijos Užsienio reikalų ministru Heiko Maas'u

priimtina. Šioje dalyje apžvelgsime Lenkijos ir Vokietijos energetikos srityje priimtus sprendimus bei jų pasekmes Energetinės sąjungos funkcionavimui. Tyrimas leis arba patvirtinti, arba paneigti darbo pradžioje iškeltą hipotezę.

2018 metų kovo pabaigoje Europos Parlamento Pramonės ir energetikos komitetas balsavo už Europos teisės taikymą trečiųjų šalių energetikos projektams bei tvarkos, stabilumo ir nuspėjamumo atkūrimą Europos energetikos rinkoje – tai visada buvo Energetikos sąjungos tikslas. Tačiau jau greitai buvo įvardinta, kad pasiūlyti teisės aktai apskritai nėra susiję su „Nord Stream 2“, nes Europos teisės aktų laikymasis būtinas tik ES šalims narėms bei valstybėms, priklausančioms Energetikos Chartijos sutarčiai šalims laisvanoriškai taikančioms šias normas.⁹³ Tai Vokietijos aktyviai remiamas projektas, kuriam aršiai priešinasi savo energetiniu saugumu besirūpinanti Lenkija. Planuojamas „Nord Stream 2“ maršrutas pateikiamas 1 priede.⁹⁴

„Nord Stream 2“ projektas kelia klausimą dėl konkurencijos, tiekimo saugumo, komercinės logikos, konkurencingumo ir tiekimo įvairovės užtikrinimo Europos energetikos rinkose. Šis projektas prieštarauja ES teritorijoje galiojantys teisės aktams, kuriais siekiama paskatinti rinkos reformas ir didinti Energetikos sąjungos atsparumą išorės grėsmėms.

Akivaizdu, kad naujasis Vokietijos-Rusijos dujotiekis neturi jokių komercinių privalumų. Jei laikomasi ES teisės, jis iš karto tampa nepelningas, nes ES gamtinių dujų poreikį iš Rusijos kuo puikiau patenkina esami vamzdynai. Įgyvendintas „Nord Stream 2“ viename maršrute suteltų maždaug 80% Rusijos dujų transportavimo į Europą ir galėtų patenkinti 26 proc. Europos metinio gamtinio dujų poreikio, kuris šiuo metu sudaro apie 420-435 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus. Taip pat jis pakeistų esamą Europos gamtinių dujų rinkų struktūrą ir reikšmingai padidintų vieno trečiosios šalies valstybės kontroliuojamo tiekėjo dominavimą. *Gazprom* kenkia konkurencijai, tiekimo saugumui ir rinkos reformoms bei trukdo siekti Europos energetikos sąjungos išsikeltų tikslų, tarp kurių yra ir pilnai integruota Europos energetikos rinka.

Taigi, projektas nuo pat pradžių turėjo aiškią politinę potekstę ir eliminuoja tradicinius gamtinių dujų tiekimo maršrutus iš Rytų į Vakarų. Be to, keliems dešimtmečiams „pririša“ ES prie jau turinčio trečdalį rinkos ir ne visuomet patikimo tiekėjo. Vienintelė naudos gavėja – Vokietija, kurie patenkina savo nacionalines ambicijas tapti vienu iš gamtinių dujų prekybos centrų. Energetinei sąjungai „Nord Stream 2“ daro sunkiai kompensuojamą –žalą, nes mažina gamtinių dujų tiekėjų konkurenciją ES mastu. Taip pat gali būti, jog sulėtins SGD projektų, tokių kaip Kroatijos Krk terminalas plėtrą. Kartu tai savotiška bausmė Kremliaus ambicijoms

⁹³ Energy Charter - <https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/>

⁹⁴ Hokmark, Gunnar. Nord Stream II aims to undermine Energy Union. March 2018. - <https://euobserver.com/opinion/141472> [žiūrėta 2018-04-11]

nepaklususioms ir iš Rusijos įtakos zonos pasitraukusioms tradicinėms tranzitinėms valstybėms – Ukrainai, Lenkijai, Slovakijai. Ir jei Slovakija su esama situacija susitaikė, ir ruošiasi tapti tranzito šalimi iš Šiaurės į Pietus, Ukraina ir Lenkija deda pastangas sustabdyti šį politizuotą ir ekonomiškai nepagrįstą projektą. Rusija kaip visuomet taiko taktiką „*skaldyk ir valdyk*“.

Minėtos šalys netenka tranzito pajamų, kurios ekspertų vertinimais Ukrainai sudaro 3% bendro vidaus produkto (BVP) arba iki 3 mlrd. USD per metus⁹⁵, Lenkijai ir Slovakijai praradimai sieks iki 0,9 mlrd. USD. Lenkijos atveju tranzito pajamų praradimai yra simboliniai, nes metiniai mokesčiai per jos teritoriją sudaro tik 5 mln. EUR (21 mln. PLN),⁹⁶ taigi „Nord Stream 2“ Lenkijos politinėje darbotvarkėje yra ne rinkos konkurencijos užtikrinimo, o energetinio saugumo klausimas.

Ukraina šiuo metu deda pastangas, kad gamtinių dujų tranzitas nenutrūktų ir 2019 metais pradėjus veikti „Nord Stream 2“. Nepaisant patiriamos Rusijos agresijos ir užšaldyto konflikto šalies rytuose, Ukraina yra patikimas gamtinių dujų transportavimo partneris, turintis vieną iš labiausiai išvystytų perdavimo tinklų pasaulyje, kurio bendras ilgis siekia 38.600 km. Ilgą laiką buvo tikimasi, kad Europos Taryba imsis teisinių priemonių ir sustabdys šio dujotiekio projektą, tačiau pastaroji nusprendė projektą palikti savieigai.

Tiesa, projektas šiuo metu yra leidimų poveikio aplinkai vertinimo (PAV) etape ir pagal tarptautinę teisę privalo gauti leidimus iš penkių valstybių, kurių teritorinius vandenius ir/ar ekonomines zonas kerta - Švediją, Daniją, Suomiją, Vokietiją ir Rusiją. Rusijoje buvo iškeltas klausimas dėl Kurgalsky draustinio, taigi derinimas užtruks.⁹⁷ 2018 metų kovo pabaigoje buvo gauti leidimai „Nord Stream 2“ projekto tiesimui Vokietijos išskirtinėje ekonominėje zonoje. Balandžio mėnesį leidimus suteikė Suomija. Turėdamas karčios patirties su „Nord Stream 1“, įgyvendinto 2011-2012 metais projekto vėlavimais dėl užtrukusio derinimo proceso Švedijoje, *Gazprom* pirmiausiai notifikavo Švedijos vyriausybę. Jos leidimo šiuo metu vis dar laukiama. Analogiška situacija ir su Danija. 2017 metų spalį penkios Danijos parlamento partijos paragino vyriausybę neduoti sutikimo „Nord Stream 2“. Taip pat buvo inicijuotas įstatymas, leidžiantis Danijos vyriausybei nuo 2018 metų sausio uždrausti tiesti gamtinių dujų vamzdynus Danijos teritoriniuose vandenyse, jei jie kelia saugumo grėsmę arba neatitinka nacionalinių interesų.⁹⁸

⁹⁵ Naftogaz calculates Ukraine's losses from Nord Stream 2. March 30th, 2018. -

<https://eodaily.com/en/news/2018/03/30/naftogaz-calculates-ukraines-losses-from-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-04-11]

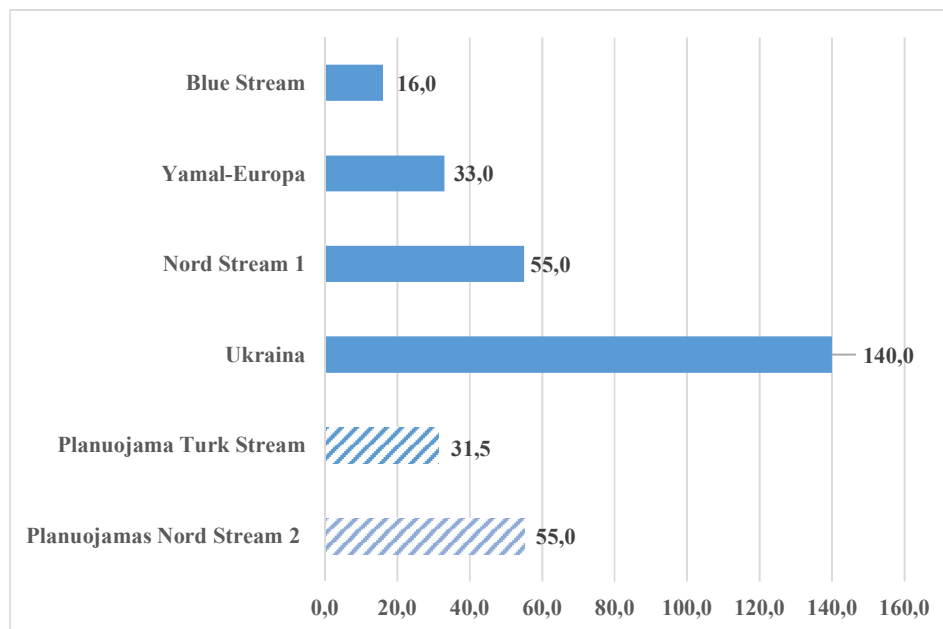
⁹⁶ Poland not concerned about Yamal transit fees –Naimski. Reuters. 20/06/2017. -

<https://af.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL8N1JH27B> [žiūrėta 2018-04-11]

⁹⁷ Russian ecologists say Nord Stream 2 damages precious refuge. Phys. 05/09/2017. - <https://phys.org/news/2017-09-russian-ecologists-nord-stream-precious.html> [žiūrėta 2018-04-11]

⁹⁸ Kirk, Lisbeth. Rettman, Andrew. *New Danish law could block Russian pipeline*. EUobserver. October 2017. - <https://euobserver.com/nordic/139382> [žiūrėta 2018-04-11]

Tiesa, Danija tikisi, kad įstatymu pasinaudoti neteks ir klausimas bus išspręstas ES lygmenyje. Tačiau kitu atveju *Gazprom* teks ieškoti alternatyvaus maršruto.⁹⁹

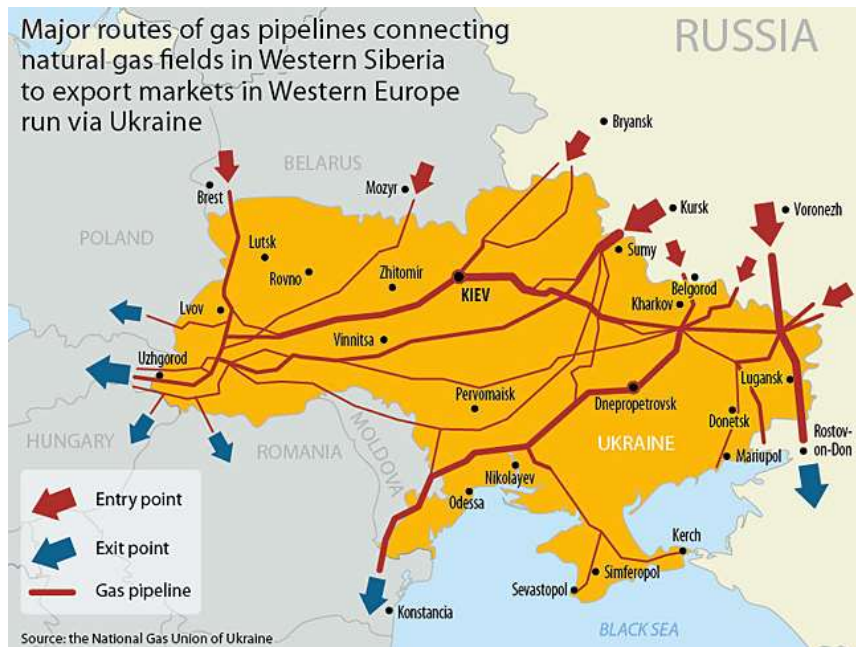
1 pav. Esami ir planuojami gamtinių dujų eksporto dujotiekiai iš Rusijos į Europą, mlrd. m³¹⁰⁰

Ukraina pasiūlė Vokietijai vietoj „Nord Stream 2“ investuoti į magistralinių vamzdynų atnaujinimą jos teritorijoje.¹⁰¹ Tai ekonomiškai pagrįstas pasiūlymas, nes Ukraina su jos požeminėmis saugyklomis yra ES gamtinių dujų „aruodas“, turintis net 12 požeminių gamtinių dujų saugyklų. Puikiai išvystyto dujotiekių tinklo dėka per Ukrainos teritoriją rusiškos gamtinės dujos gali būti tiekiamos 15 Europos valstybių. Dujotiekiai yra pilnai integruoti į Europos gamtinių dujų perdavimo sistemas, yra tiesiogiai susieti su kaimyninėmis Rusija, Baltarusija, Lenkija, Slovakija, Vengrija, Rumunija ir Moldova.

⁹⁹ De Carbonnel, Alissa. Jacobsen, Stine. *Denmark faces dilemma over Russian gas pipeline*. Reuters. March 2018. - <https://www.reuters.com/article/us-eu-gazprom-nordstream-analysis/denmark-faces-dilemma-over-russian-gas-pipeline-idUSKBN1H21V8> [žiūrėta 2018-04-04]

¹⁰⁰ Elliott, Stuart. *Analysis: Gazprom's Yamal-2 pipeline plan - where's the logic?* Platts. April 2013. - <https://www.platts.com/latest-news/natural-gas/london/analysis-gazproms-yamal-2-pipeline-plan---wheres-8290827> [žiūrėta 2018-04-04]

¹⁰¹ *Ukraine's Petro Poroshenko pursues new energy partnership during Turkey visit*. DW. April 2018. - <http://www.dw.com/en/ukraines-petro-poroshenko-pursues-new-energy-partnership-during-turkey-visit/a-43313356> [žiūrėta 2018-04-04]

2 pav. Tranzitiniai dujotiekiai iš Rusijos į Vakarų Europą Ukrainos teritorijoje¹⁰²

Nors, kaip matome žemėlapyje, Ukraina turi puikiai išvystą magistralinių vamzdynų tinklą, egzistuoja keletas iššūkių. Kyla klausimas, ar Ukrainos dujotiekių pralaidumas ir patikimumas pakankami patenkinti augančią Europos gamtinių dujų paklausą ateityje. Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas su Europos investicijų banku Ukrainai suteikė 300 mln. USD paskolą dujotiekių atnaujinimui.¹⁰³ Tačiau už šią paskolą buvo atnaujinta tik 30 mlrd. m³ gamtinių dujų perdavimo per metus pajėgumai. Tai gerokai mažiau nei per metus transportuojama šiuo metu. Tiekimo patikimumo klausimas kyla, nes ir kitos Ukrainos vamzdynų dalys yra pradėtos eksploatuoti prieš 40-50 metų, taigi greitai metu pasieks savo projektinių pajėgumų ribą ir turės būti atnaujintos. Vakarų ekspertai teigia, kad jiems iki šiol neaišku, kodėl Ukraina neinvestuoja bent dalies iš tranzito uždirbamų milijardų dolerių į magistralinių dujotiekių atnaujinimą, modernizuodama tik tas dalis, kurios be papildomų investicijų nebegali būti eksploatuojamos.¹⁰⁴

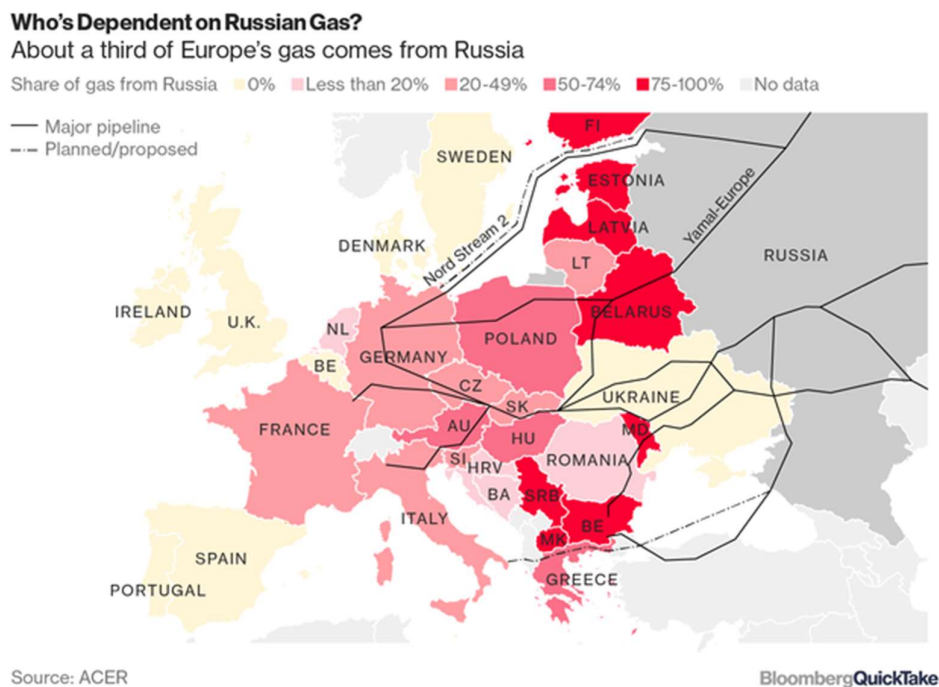
Vis dėlto Europos bankų investicijos buvo pagrįstos. Ukrainos tinklų panaudojimas priklauso nuo to, kaip ES pavyks suvaldyti jos gamtinių dujų paklausą. Specialistams atlikus modeliavimą, buvo patvirtinta, kad *Gazprom* ir toliau turės naudoti iki 30 mlrd. m³ Ukrainos

¹⁰² Katser-Buchkovska, Nataliya. *GGP: Why Ukraine is central to Europe's energy security* *Natural Gas World*. September 2017. - <https://www.naturalgasworld.com/ggp-why-ukraine-is-central-to-europes-energy-security-54948> [žiūrėta 2018-02-16]

¹⁰³ European Bank of Reconstruction and Development. *NAK Naftogaz Emergency Pipeline Upgrade and Modernisation*. November 2014. - <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/nak-naftogaz-emergency-pipeline-upgrade-and-modernisation.html> [žiūrėta 2018-02-16]

¹⁰⁴ Barnes, Alex. *Nord Stream 2 Friend or enemy of energy security in Europe?* CEPS Policy Insights. No. 2017/46. December 2017. - https://www.ceps.eu/system/files/PI2017_46_Barnes_NordStream2.pdf [žiūrėta 2018-02-16]

tranzito pajėgumų kasmet.¹⁰⁵ Pirkėjai Europoje sprendimą pirkti priima vadovaudamiesi racionalia ekonomine logika – taigi renkasi pigesnes rusiškas gamtines dujas, o ne SGD. Jei perdavimo tarifai Ukrainoje bus racionalūs, ženklūs gamtinių dujų kiekiai per jos teritoriją gali būti transportuojami ir toliau.

3 pav. Europos šalių priklausomybė nuo rusiškų dujų 2017 metais¹⁰⁶

Abu „Nord Stream“ vamzdynai bus nepajėgūs padengti ES gamtinių dujų poreikio maksimalios paklausos momentais šaltuoju metų laiku, nes bendras projektinis jų pajėgumas, nors ir padvigubintas, sudarys 110 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus, kai dabartinis Ukrainos pajėgumas siekia 140 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus.

Rusija tai pripažįsta ir ciniškai siūlo trūkstantį kiekį padengti per mažiau nei 20% metiniu pajėgumu šiuo metu išnaudojamus Europos SGD terminalus, puikiai žinodama, kad skirtingai nei vamzdžiais tiekiamos gamtinės dujos, su dujų kainų indeksais (tokiais kaip NBP, TTF ar HH¹⁰⁷) susietų SGD, aukščiausia kaina metų bėgyje būna pasiekta būtent žiemos metu. Vienu iš rinkos

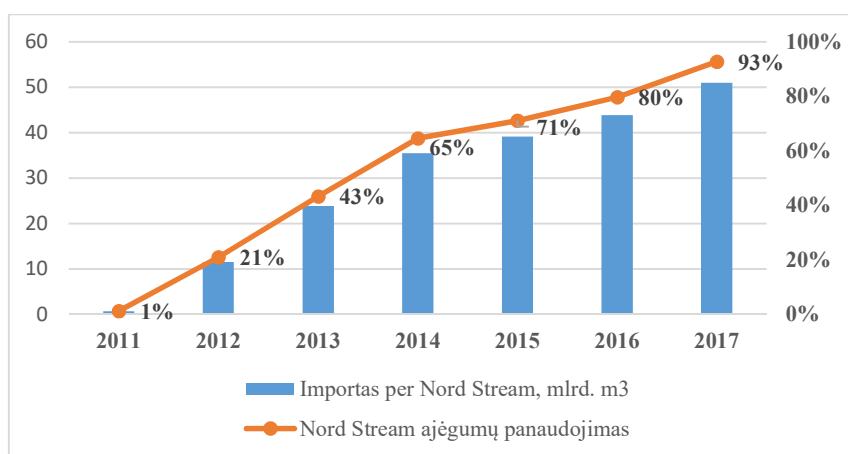
¹⁰⁵ Hecking, Harald. Weiser, Florian. *Impacts of the Realization of Nord Stream on European Natural Gas Markets*. EWI Energy Research and Scenarios. 2017. - <http://www.ewi.research-scenarios.de/cms/wp-content/uploads/2017/09/EWI-1163-17-Studie-Impacts-of-Nord-Stream-2-web.compressed.pdf> [žiūrėta 2018-02-18]

¹⁰⁶ Martewicz, Maciej. *Poland Waves Goodbye to Russian Gas After 74 Years*. Bloomberg. 08/02/2018. - <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-08/poland-bets-on-lng-norwegian-gas-as-divorce-with-russia-looms> [žiūrėta 2018-03-15]

¹⁰⁷ NBP – Didžiosios Britanijos National Balancing Point, TTF – Nyderlandų Title Transfer Facility, HH – JAV Henry Hub

jautrumo tiekimo saugumui žiemos metu pavyzdžių galima laikyti gruodžio mėnesio sproginimą Austrijos Baumgarten‘o dujų paskirstymo stotyje, kai *Gazprom* sumažinus tiekimo apimtį per mažiau nei parą gamtinių dujų kaina Italijoje išaugo 87%, Didžiojoje Britanijoje – 32%.¹⁰⁸

2017 metais panaikinus transportavimo ribojimus sausumoje Vokietijos OPAL dujotiekiu per parą buvo perduodama nuo 76 iki 101 mln. m³ gamtinių dujų. Tuo pačiu laikotarpiu per Ukrainą į Slovakiją ir Lenkiją buvo perduodama nuo 66 iki 180 mln. m³ gamtinių dujų per parą. Paradoksalu, bet „Nord Stream 1“ panaudojimas kasmet auga. Projektinis vamzdyno pajėgumas sudaro 55 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus.

4 pav. „Nord Stream 1“ pajėgumų išnaudojimo dinamika 2011-2017 m.¹⁰⁹

Ukraina per kelis pastaruosius dešimtmečius užsirekomendavo kaip patikima tranzito šalis, visuomet pirmenybę teikianti Vakarų Europos vartotojų energetiniams poreikiams, taigi eliminavus ją iš tiekimo grandinės, būtų demonstruojamas ES šalių politinės valios trūkumas.

Šiuo metu *Gazprom* pakeitus strategiją, prioritetas teikiamas ne ilgalaikiams, o trumpalaikiams gamtinių dujų tiekimo kontraktams. Taip pat išbandyta nauja prekybos forma – aukcionai. Naujai pasirašomuose kontraktuose nebenumatomas konkretus gamtinių dujų pristatymo taškas ties išorine ES siena. Tranzito sutartis per Ukrainos teritoriją baigiasi 2019 metais, taigi sukuriama teisinė galimybė minėtos sutarties nepratęsti, o gamtines dujas patiekti kitu maršrutu – „Nord Stream 2“.

¹⁰⁸ *Slovak gas transit route to Austria suspended after Baumgarten fire.* Sunday Times. December 2017. - <https://www.timeslive.co.za/news/world/2017-12-12-slovak-gas-transit-route-to-austria-suspended-after-baumgarten-fire/>

¹⁰⁹ Nord Stream Reaches Average Utilisation of 93% in 2017 – 51 bcm delivered to the European Union. - <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/nord-stream-reaches-average-utilisation-of-93-in-2017-51-bcm-delivered-to-the-european-union-500/>

„Nord Stream 2“ projektas susidūrė su problemomis – Latvija atsisakė leisti sandėliuoti vamzdžius jos uostuose, tačiau ir čia pasireiškė ES vieningumo nebuvimas – savo uostais naudotis leido Suomija.

Viešai paskelbus apie „Nord Stream“ pajėgumų dvigubinimą, Ukraina desperatiškai bandė rasti alternatyvą rusiškoms dujoms ir diversifikuoti tiekimo grandinę. Buvo bandoma pasistatyti SGD importo terminalą Juodojoje jūroje ir atverti rinką trečiosioms šalims. Šiuos planus palaidojo Rusijos sąjungininkė Turkija, atsisakiusi suteikti leidimus SGD gabenantiems tanklaiviams plaukti jos kontroliuojamu Bosforo sąsiauriu. Paradoksalu, bet nuo energijos trūkumo kenčianti Turkija ne tik 2018 metų balandžio pabaigoje paskelbė apie sėkmingai nutiestą pirmosios Turk Stream vamzdyno gijos jūrinę dalį¹¹⁰, bet ir turi du veikiančius SGD importo terminalus bei trijų metų laikotarpiui yra išsinuomavusi FSRU.

Rusija Turk Stream projektu keičia nesėkme pasibaigusį South Stream projektą, tačiau šįkart mažina riziką – ES buvo informuota, kad antroji Turk Stream gija bus tiesiama tik ES patvirtinus jos pajėgumų poreikį ir išsipareigojus išsigyti importuojamas gamtines dujas. Be to, buvo atsisakyta planų tiesti vamzdynus ES teritorijoje, kurioje galioja Trečiasis energetikos paketas. Antroji Turk Stream gija bus atvesta tik iki Turkijos-Graikijos sienos. Tai racionalus planas, nes tokiu atveju ES per Bendro intereso projektus (PCI) būtų priversta sukurti trūkstamą infrastruktūrą savo lėšomis.

Turint omenyje ES šalių narių nacionalinių interesų skirtingumą, nenuostabu, kad dujotiekių projektai šiame regione vykdomi ypač sudėtingomis sąlygomis. Tiek TAP, tiek TANAP atsilieka nuo pirminių įgyvendinimo grafikų, o Nabucco projektas buvo apskritai sustabdytas.

Ukraina savo teisėtus interesus ir lūkesčius¹¹¹ sėkmingai gina tarptautinėje arenoje – Stokholmo arbitražas priteisė kompensaciją iš *Gazprom*. Kadangi pastarasis atsisakė mokėti ir atsakė priešiškiniau, Ukraina buvo priversta paskelbti apie *Gazprom* aktyvų Ukrainoje konfiskavimą.

Kitose dviejose darbo dalyse per politinius sprendimus dėl tiekimo ir nacionalinės gamtinių dujų infrastruktūros plėtros, identifikuosime dviejų ES šalių narių priklausymą vienai ar kitai teorinio modelio grupei. Daroma prielaida, kad Vokietija ir Lenkija yra suinteresuotos tiekimo saugumu, tačiau jo įgyvendinimą praktikoje traktuoja visiškai skirtingai. Lenkija jau dešimtmetį deda pastangas atsisakyti rusiškų dujų arba bent jau diversifikuoti tiekimą (Swinoujscie SGD

¹¹⁰ Turk Stream Line 1 completed. Gazprom. April 2018. - <http://www.gazprom.com/press/news/2018/april/article425733/>

¹¹¹ Katona, Viktor. *Settling The Ukrainian Gas War*. Oil Price. 20/07/2017. - <https://oilprice.com/Geopolitics/International/Settling-The-Ukrainian-Gas-War.html>

terminalas) – klausimą laiko saugumo darbotvarkės dalimi. Vokietija, sprendimus priima per konkurencingumo prizmę, taigi per mažiau nei dešimtmetį susijungs dviem naujais dujotiekiais su Rusija. Prioritetą teikdama gamtinių dujų kainai ir ignoruodama energijos tiekimo saugumo poreikį ES ir kaimyninėms šalims.

3.1. Lenkija

Lenkija yra viena iš ES šalių narių, kurios stengiasi užtikrinti maksimalų tiekimo saugumą, nes daugiau nei 60% energijos poreikių ilgus dešimtmečius patenkino vietinės akmens anglies gavyba. Akmens anglies dalį Lenkijos pirminiame energijos šaltinių balanse iki mažiau nei 50% planuojama sumažinti tik nuo 2050 metų. Taip pat, nors tai niekur neįvardinta oficialiuose nacionaliniuose Lenkijos energetikos politikos dokumentuose, stengiamasi išlaikyti valstybės įtaką energetikoje per jos valdomas įmones.

Nuo 1990 metų ir jų atneštų permainų pasaulinėje arenoje, didžioji dalis energetikos išliko valstybinių Lenkijos įmonių įtakos sferoje. Kaip geriausias šios politikos pavyzdys gali būti įvardinta didžiausia naftos ir gamtinių dujų prekybos įmonė PGNiG. Nors pagal ES priimtus energetikos paketus rinka turėjo būti liberalizuota pilna apimtimi, nė viena iš privačių žaidėjų – Gaspol, DUON ir kiti – dėl specifinio teisinio reguliavimo neužima bent kiek reikšmingesnės Lenkijos energetikos rinkos dalies. Pavyzdžiui, jei Klaipėdoje SGD terminalas turi tris naudotojus, tai Swinoujscie Lenkijoje tik vieną – PGNiG. Formaliai Lenkijos terminalas yra gavęs ES paramą, todėl turi užtikrinti atvirą trečios šalies prieigą, tačiau terminalo taisyklės ir reikalavimai potencialiam klientui suformuluoti taip, kad su jais susipažinusios, Vakarų įmonės planų rezervuoti pajėgumus atsisako.

Skirtingai nei Vokietija, kuri planuoja, kad jos energijos poreikis energetinio efektyvumo priemonių dėka išliks panašiam lygyje kaip šiuo metu, Lenkija numato, kad jos energijos poreikis nuo 2006 iki 2030 metų išaugs 29%.¹¹² Pagrindiniai Lenkijos energetikos tikslai yra nurodyti 2009 metais priimtame dokumente „Lenkijos energetikos politika iki 2030 metų“. Jame išskeltas tikslas AEI dalį pirminės energijos balanse padidinti nuo 5% 2006 metais iki 12,4% 2030 metais.¹¹³ Siekiama atsisakyti dalies anglimi kūrenamų elektrinių, tačiau jų dalis pirminiame energijos balanse išliks reikšminga. 2017 metų liepą Lenkijos energetikos viceministras Grzegorz‘as Tobiszowski informavo, kad vyriausybė rengia naują energetikos strategiją, apimančią laikotarpį

¹¹² European Commission. *Commission clears PLN 7.95 billion Polish support for closing coal mines*. Press release.2017. - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3824_en.htm [žiūrėta 10/12/2017]

¹¹³ Ministerstwo Energii (Ministry of Energy). *Polityka energetyczna Polski do 2030 roku*. 2017. <http://www.me.gov.pl/files/upload/8134/Polityka%20energetyczna%20ost.pdf> [žiūrėta 10/12/2017]

iki 2050 metų, kurioje didelis dėmesys bus skiriamas jūrinėms vėjo jėgainėms ir kitiems AEI, taip pat gamtinių dujų panaudojimui elektros generacijai. 2017 metais Lenkijos Užsienio reikalų ministras Witold'as Waszczykowski viešai informavo, kad po 2022 metų papildomos infrastruktūros dėka gamtinės dujos bus importuojamos tik iš *politiškai saugių* kryptų.¹¹⁴

Lenkijos Energetikos politika atnaujinama ne rečiau kaip kas 4 metus, tačiau Energetikos įstatyme yra numatyta, kad Lenkijos Ūkio ministerija pateikia energetikos sektoriaus prognozes ne mažiau kaip 20 metų laikotarpiui. Tai specialus planavimo dokumentas, kuriam keliami žemiau įvardinti tikslai:¹¹⁵

1. Užtikrinti energetinį saugumą;
2. Skatinti šalies ekonomikos konkurencingumą;
3. Užtikrinti energetinį efektyvumą;
4. Užtikrinti aplinkos apsaugą.

Dar 2010 metais Lenkija pasikloviė Rusija, kaip patikima gamtinių dujų tiekėja. Buvo pasirašytas gamtinių dujų tiekimo kontraktas, galiojantis iki 2022 metų pabaigos.¹¹⁶ 2017 metais Lenkija nusprendė, kad nors ir yra galimybė jį pratęsti iki 2037, jos bus atsisakyta. Pagal minėtą kontraktą 2010 metais iš Rusijos buvo patiekta 9,7 mlrd. m³, o nuo 2011 metų kasmet tiekama iki 11 mlrd. m³ rusiškų gamtinių dujų. Dar iki 4,5 mlrd. m³ gamtinių dujų Lenkija gali išgauti savo teritorijoje. Šis sandoris atitiko Trečiojo energetikos paketo nuostatus, tačiau praktiškai dešimtmečiui „pririšo“ Lenkiją prie gamtinių dujų tiekimo iš ne visada draugiškos kaimynės. Tačiau Lenkijos vyriausybės tai nesustabdė – buvo priimtas politinis sprendimas vystyti SGD importo terminalą.

Lenkija yra seniausia Rusijos gamtinių dujų eksporto rinka, į kurią jos buvo tiekiamos nuo 1944 metų, taigi Gazprom būsimas praradimas bus skausmingas bent jau moraliai. 2016 metais pradėjęs veikti Lenkijos SGD importo terminalas, vėliau pavadintas Lech'o Kaczynski vardu, šiuo metu gali importuoti iki 5 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus. Tačiau jau pradėti jo plėtros darbai, kurie SGD importo pajėgumus padidins trečdaliu.

¹¹⁴ Poland aims to stop buying Russian gas after 2022: FM. The News. 22/09/2017. - <http://www.thenews.pl/1/9/Artykul/326978.Poland-aims-to-stop-buying-Russian-gas-after-2022-FM> [žiūrėta 2018-02-28]

¹¹⁵ Rosicki, Remigiusz. The Energy Policy of Poland up to 2050 – a Critical Analysis. Adam Mickiewicz University in Poznan. 2018.- https://wnpid.amu.edu.pl/images/dokumenty/bibliografie_pracownikow/Remigiusz_Rosicki/R_Rosicki_The_Energy_Policy_of_Poland_up_to_2050_-_a_Critical_Analysis.pdf [žiūrėta 2018-05-08]

¹¹⁶ Sirijos Gira, Vytautas. *The Polish-Russian Deal on Natural Gas Supply: The Incapacity of the EU Energy Policy*. Eastern Pulse. No 6. 2010.

Vis dėlto, nors kaip ir Vokietija siekia tapti gamtinių dujų prekybos centru, Lenkija vadovaujasi visiškai skirtingais principais.¹¹⁷ Ji nelaukia, kol kitos Centrinės ir Rytų Europos valstybės priims sprendimus atsisakyti rusiškų dujų energetikos srityje, o tiesiog vykdo individualią energetikos politiką nacionaliniame lygmenyje.

Pirmiausia siekiama vystyti turimą gamtinių dujų infrastruktūrą. Šiuo metu Lenkija turi 2,9 mlrd. m³ pajėgumų požeminėse gamtinių dujų saugyklose, kas yra pakankamai atsarga šaliai, kasmet sunaudojančiai 15-17 mlrd. m³ gamtinių dujų. Tačiau šie pajėgumai nepakankami patenkinti regiono, suvartojančio apie 50 mlrd. m³ gamtinių dujų kasmet poreikius, jei vis dėlto Lenkijai pavyks tapti gamtinių dujų prekybos centru. Lenkija bandė užsitikrinti galimybę naudotis Ukrainos požeminėmis gamtinėmis dujų saugyklomis, tačiau abi valstybės turi skirtingus požiūrius ir tikslus. Lenkija siekia iš JAV importuotas dujas po 2020 metų eksportuoti į Ukrainą, o Ukraina tikisi išvystyti vietinę gavybą bei eksportuoti gamtines dujas į Lenkiją ir kitas ES valstybes, šalies viduje jų paklausą pakeitus kitais kuro šaltiniais.

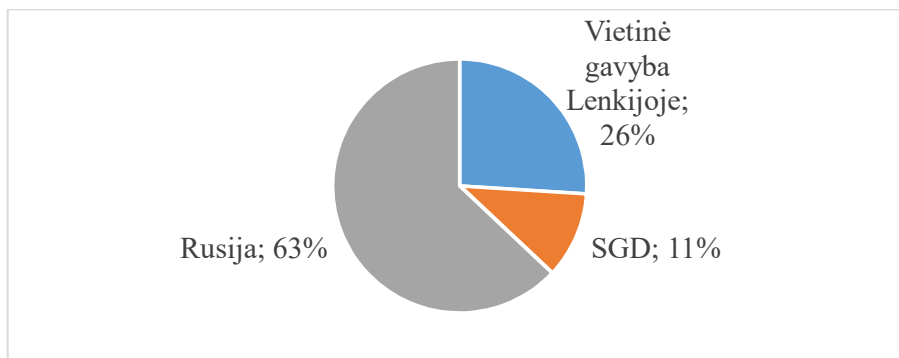
Tam, kad taptų gamtinių dujų prekybos centru, Lenkijai reikia užsitikrinti ne tik norvegiškų, bet ir JAV SGD tiekimą. Didžiausia valstybinė gamtinių dujų prekybos įmonė Lenkijoje PGNiG yra paskelbusi, kad planuoja sudaryti ne vieną SGD tiekimo kontraktą su JAV tiekėjais. Pirmasis buvo tarp PGNiG ir Centrica LNG Company.¹¹⁸ Jo trukmė yra 5 metai, kasmet bus atgabunami 9 tanklaiviai arba 1,5 mlrd. m³ gamtinių dujų.

Lenkija nerimauja, kad „Nord Stream 2“ projektas pakenks gamtinių dujų tiekimo saugumui Europoje bei galimai sustiprins Vokietijos gamtinių dujų prekybos įmonių pozicijas jos rinkoje. PGNiG duomenimis Vokietijoje gamtinių dujų kaina mažesnė nei Lenkijoje. 2017 metų birželį ji buvo 219 USD/tūkst.m³, o Lenkijoje 241 USD/tūkst.m³. Tai pakankamas kainų skirtumas rinkoje, kad klientai Lenkijoje imtų svarstyti tiekėjo pakeitimą.

Besirūpindama tiekimo saugumu, Lenkija remia Krk SGD terminalo projektą Kroatijoje ir tikisi, kad per jį taip pat bus importuojama SGD iš JAV. Šiam terminalui gauta daugiau nei 100 mln. EUR ES struktūrinių fondų parama. Krk terminalo pirmo *atviro sezono* metu neatsirado pakankamai įmonių, kurios įsipareigotų naudotis terminalo pajėgumais jo eksploatacijos laikotarpiu, taigi šiuo metu yra paskelbtas antras *atviras sezonas*. Lenkija atidžiai seka projekto vystymą ir noriai dalinasi turima patirtimi ir kontaktais.

¹¹⁷ *There are plans and no cheap gas: How Poland is trying to become a gas hub* EurAsia Daily. 22/11/2017. - <https://eadaily.com/en/news/2017/11/22/there-are-plans-and-no-cheap-gas-how-poland-is-trying-to-become-a-gas-hub>

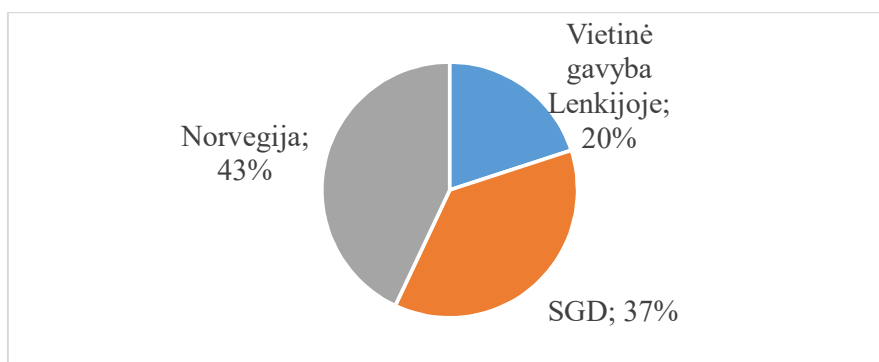
¹¹⁸ Easton, Adam. Poland looks ahead to LNG in 2018. Platts. 12/01/2018. - <https://www.platts.ru/news-feature/2018/oil/2018-oil-natgas-outlook/2018-poland-lng-outlook>

5 pav. Lenkijos dujų šaltiniai 2017 metais .¹¹⁹

2017 metais Lenkija importavo 10 mlrd. m³ gamtinių dujų pagal Gazprom kontraktą, taip pat padvigubino iš Kataro importuojamų SGD kiekį iki 3 mlrd. m³ per metus ir pasirašė SGD tiekimo sutartis su JAV tiekėjais. 2017 metais Swinoujscie SGD terminalas atsigabeno pirmą SGD krovinį iš JAV Sabine Pass eksporto terminalo.¹²⁰ Lenkijos vadovybė išreiškė viltį, kad ateityje tokių krovinų bus ir daugiau, taip pat bus pasirašyti ilgalaikiai tiekimo kontraktai.¹²¹

Per Swinoujscie terminalą po 2020 metų tikimasi importuoti iki 7,5 mlrd. m³ gamtinių dujų. Pabaigus Baltic Pipe statybas iš Norvegijos per Danijos teritoriją bus importuojama iki 8,78 mlrd. m³ gamtinių dujų.

6 pav. Lenkijos dujų šaltiniai 2022 metais .¹²²

¹¹⁹ Martewicz, Maciej. *Poland Waves Goodbye to Russian Gas After 74 Years*. Bloomberg. 08/02/2018. - <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-08/poland-bets-on-lng-norwegian-gas-as-divorce-with-russia-looms> [žiūrėta 2018-03-15]

¹²⁰ Martewicz, Maciej. *U.S. LNG expands to Eastern Europe as Poland avoids Russian gas*. World Oil. 27/04/2017. - <http://www.worldoil.com/news/2017/4/27/us-lng-expands-to-eastern-europe-as-poland-avoids-russian-gas> [žiūrėta 2018-03-15]

¹²¹ Taylor, James. *Europe Wary of Proposed Russian Natural Gas Pipelines*. Forbes. November 2017. - <https://www.forbes.com/sites/jamestaylor/2017/11/14/europe-wary-of-proposed-russian-natural-gas-pipelines/#16ed0c443704> [žiūrėta 2018-03-15]

¹²² Martewicz, Maciej. *Poland Waves Goodbye to Russian Gas After 74 Years*. Bloomberg. 08/02/2018. - <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-08/poland-bets-on-lng-norwegian-gas-as-divorce-with-russia-looms> [žiūrėta 2018-03-15]

Šalis yra įsitikinusi, kad priklausomybė nuo vieno gamtinių dujų tiekėjo gali brangiai kainuoti. Tačiau teigti, kad energetikos klausimai nacionaliniu lygiu buvo saugumizuoti staiga, negalima. Lenkija dar po 2006 metų gamtinių dujų krizės siekė, kad energetika ir gamtinių dujų tiekimo šaltinių diversifikavimas atsidurtų ES užsienio politikos darbotvarkėje.

Kaip ir iki Swinoujscie terminalo veiklos pradžios, 2016 metais Lenkija iš Rusijos importavo daugiau nei 11 mlrd. m³ gamtinių dujų.¹²³ Šiandien Lenkija yra viena iš aršiausių ir konstruktyviausių „Nord Stream 2“ priešininkų ES. JAV palaiko Lenkijos poziciją, nes balsuojant dėl antrojo sankcijų paketo rezultatu 97 prieš 2 Senato nariai patvirtino sankcijas kompanijoms, įsitraukusioms į Rusijos gamtinių dujų vamzdynų eksporto projektų finansavimą.¹²⁴ Per JAV ir Lenkijos užsienio reikalų ministrų susitikimą Rex'as Tillerson'as patvirtino, kad JAV kaip ir Lenkija prieštarauja „Nord Stream 2“ vamzdynui, kurį mato kaip projektą, sugriaunantį bendrą Europos energetinį saugumą bei stabilumą, suteikiantį Rusijai dar vieną įrankį naudoti politizuoti ir energetiką ir naudoti kaip politinį įrankį.¹²⁵

Švedija taip pat palaiko nuomonę, kad „Nord Stream 2“ ir Energetinė sąjunga yra sunkiai suderinami projektai. Švedijos politikų nuomone energetinis saugumas yra būtinas užtikrinti ES klimato kaitos tikslų įgyvendinimą, o ir augimas, darbo vietos bei konkurencingumas nėra paskutinės svarbos klausimai, taigi dujotiekio klausimui EK turi skirti ne mažiau dėmesio nei kitiems šiuo metu sprendžiamiems klausimams, tarp kurių šiuo metu yra ir glaudesnis bendradarbiavimas gynybos srityje.¹²⁶

2016 metų vasarą Lenkijos Konkurencijos Taryba pasipriešino „Nord Stream 2“ projektui, kuris teoriškai suteikia *Gazprom* dominuojančią poziciją nacionalinės Lenkijos rinkos atžvilgiu, mažina tiekimo saugumą ir riboja konkurenciją. Nuo šios datos Lenkija užėmė griežtą ir principingą poziciją. 2016 metų rudenį tuometinė Lenkijos ministrė pirmininkė Beata Szydło išskėlė klausimą, ar dujotiekiui galioja ES teisės aktai, ES lyderių susitikime.¹²⁷ Šio klausimo pradinėje susitikimo darbotvarkėje nebuvo.

¹²³ *Gas export and enhancing reliability of gas supply to Europe*. Gazprom. 06/06/2017. -

<http://www.gazprom.com/f/posts/54/056054/background-press-conf-2017-06-06-en.pdf> [žiūrėta 2018-01-15]

¹²⁴ Erlanger, Steven. MacFarquhar, Neil. *E.U. Is Uneasy, and Divided, About U.S. Sanctions on Russia*. New York Times. July 2017. - <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/eu-uneasy-about-impact-of-new-us-sanctions-on-russia.html> [žiūrėta 2018-01-15]

¹²⁵ *US, Poland oppose undersea pipeline from Russia to Germany*. DW. 27/01/2018. - <http://www.dw.com/en/us-poland-oppose-undersea-pipeline-from-russia-to-germany/a-42334940> [žiūrėta 2018-04-11]

¹²⁶ Kinberg, Anna. Hoekmark, Gunnar. *Nord Stream 2 is incompatible with Energy Union*. EUobserver. 2017. - <https://euobserver.com/opinion/136848> [žiūrėta 2018-04-11]

¹²⁷ Malvault, Blandine. *Nord stream 2 splits the EU*. Eyes on Europe. November 2017. - <http://eyes-on-europe.eu/nord-stream-2-the-eus-divide/> [žiūrėta 2018-04-11]

2017 metų lapkritį Lenkijos atstovas Europos parlamente Jerzy Buzek‘as inicijavo ES Dujų direktyvos pakeitimus, kuriems jau pritarė Europos Parlamento Energetikos ir pramonės komitetas. Šiuo metu galiojančios Dujų direktyvos 11 straipsnis reikalauja, kad PSO įgyvendinant infrastruktūrinį projektą, būtų atliktas vertinimas trečios šalies PSO atžvilgiu ir nustatyta, ar pastarasis nekelia rizikos valstybės narės ir ES gamtinių dujų tiekimo saugumui. Projekto vertinimas ir sertifikavimas atliekamas NR, tačiau privaloma informuoti EK. Pastaroji išleidžia neįpareigojančią patariamąją nuomonę, į kurią šalies narės NR privalo atsižvelgti priimdamos galutinį sprendimą.¹²⁸

Buvo nuspręsta, kad bendros taisyklės vidinei Europos gamtinių dujų rinkai yra reikalingos. Pakeitimai buvo inicijuoti dėl „Nord Stream 2“ dujotiekio, Lenkijos požiūriu mažinančio Centrinės ir Rytų Europos regiono tiekimo saugumą, tačiau apimtų ne tik jį, bet ir visus iki šiol egzistuojančius ir būsimus importo vamzdynus iš trečiųjų šalių, kuriems būtų taikoma ES teisės normos. Tai reikštų, kad vamzdynų savininkai privalėtų garantuoti laisvą trečios šalies prieigą, kas mažintų jų pačių transportuojamus kiekius ir pelningumą. ES institucijų nuomone šis žingsnis ypač svarbus įgalinant Energetinę sąjungą.¹²⁹

Kartu su Lenkija Gazprom projektui priešinasi Baltijos šalys ir Ukraina. Taip pat Lenkijos dėka projekto partnerės nusprendė tapti tik finansinėmis investuotojomis, bet ne projekto dalininkėmis.¹³⁰ Originaliame projekto plane, Gazprom turėjo tik 51% projekto akcijų, o likusios 49% akcijų priklausė penkioms ES energetikos įmonėms, kurioms buvo galima pritaikyti vidinę ES teisę.¹³¹ Tačiau Vakarų partneriams pasitraukus iš projekto, Gazprom tapo vieninteliu jo savininku, taigi ES poveikio priemonės tapo ribotos.

Vis dėlto, Dujų direktyvos 11 straipsnį galėjo pritaikyti tik Vokietija¹³² arba Danija, nes vamzdynas kerta abiejų valstybių teritorinius vandenius. Jų NR turėjo būti sunku priimti sprendimą, nes rizika, kad „Nord Stream 2“ kelia grėsmę jei ne Vokietijai ar Danijai, tai mažindamas jų tiekimo saugumą ES ir jos narėms bei partnerėms Centrinėje ir Rytų Europoje. Tiekimo saugumas sąlyginai garantuojamas nenutrūkstamų tranzitinių dujų srautų Ukrainos ir Yamal‘o vamzdynuose, galiausiai pasiekiančių paskirties vietas didžiulėse Vakarų Europos dujų rinkose. Pastarosioms

¹²⁸ Talus, Kim. *EU Energy Law and Policy: A Critical Account*. Oxford University Press. 2013. Pages 352.

¹²⁹ IAR/PAP. *EU parliamentary committee OKs legal changes that could hit Nord Stream 2*. The News. March 2018. - <http://thenews.pl/1/10/Artykul/354997,EU-parliamentary-committee-OKs-legal-changes-that-could-hit-Nord-Stream-2> [žiūrėta 2017-12-26]

¹³⁰ Barteczko, Agnieszka. *UPDATE 2-Polish anti-monopoly office says Nord Stream 2 threatens competition*. Reuters. July 2016. - <https://de.reuters.com/article/poland-gas-nordstream-idUKL8N1A825Z?type=companyNews> [žiūrėta 2017-12-26]

¹³¹ Seddon, Max. *Nord Stream 2 partners withdraw amid Poland pressure*. Financial Times. August 2016. - <https://www.ft.com/content/97491341-152b-3c13-8961-7fbf3b87540c> [žiūrėta 2017-12-26]

¹³² *Pastaroji tokia galimybė nepasinaudojo.*

praradus tranzitinių šalių svarbą, Rusija bet kada galėtų nutraukti gamtinių dujų tiekimą vamzdynais.¹³³

Siekdama diversifikuoti tiekimo grandinę, Lenkija vysto keletą didelių projektų gamtinių dujų srityje. Kaip svarbiausius galima įvardinti Swinoujscie terminalą ir vis dar vykdomą jo veiklos plėtrą, GIPL (Lietuvos-Lenkijos jungtis), Baltic Pipe (Norvegijos-Lenkijos jungtis) bei Eustream (Slovakijos-Lenkijos jungtis). Šie projektai atspindi Energetinės sąjungos idėjas ir principus.

Tam, kad pagerinti tiekimo saugumą, Lenkija ir Slovakija vysto Eustream dujotiekio projektą, kuris sujungia abiejų valstybių vamzdynus ir tampa Šiaurės-Pietų koridorias, skirto didinti tiekimo saugumą ir integruoti rinkas, dalimi. Šis projektas yra įtrauktas į ES PCI sąrašus.¹³⁴ Slovakijos *Eustream* ir Lenkijos *Gaz-System* užsitikrino iki 107,7 mln. EUR (128 mln. USD) ES finansinę paramą 165 km ilgio dujotiekiui. Tai yra vienas iš didžiausių finansinę paramą gavusių projektų tarp 18 ES finansavimą užsitikrinusių antrajame 2016 metų Europos infrastruktūros tinklų priemonės (CEF) Energetikos kvietime. Planuojama, kad statybos darbai prasidės antroje 2018 metų pusėje ir bus baigti iki 2021 metų pabaigos.¹³⁵

Naujoji jungtis leis diversifikuoti tiekimo šaltinius Centrinės ir Rytų Europos regione. Šio regiono šalys gaus tiesioginę prieigą prie naujų gamtinių dujų tiekimo šaltinių šiaurėje, tokių kaip sėkmingai veikiančios Baltijos jūros SGD importo terminalai ir Norvegija (turima omenyje Baltic Pipe jungtis). Bus galima diversifikuoti tiekimą ir Pietų-Šiaurės kryptimi per planuojamą Slovakijos-Vengrijos jungtį EASTRING,¹³⁶ leisiančią pasiekti Bulgariją.¹³⁷ 2022 metais užbaigus Baltic Pipe projektą, Lenkija turės pilnai diversifikuotą gamtinių dujų tiekimo sistemą. Lenkijos politikų nuomone, tai svarbus elementas, garantuojantis energetinį saugumą ne tik šaliai, bet ir visai Centrinei ir Rytų Europai.¹³⁸

Tačiau skirtingai nei Lenkija, Slovakija energetikos klausimų nesaugumizuoja ir 2017 metais jos perdavimo sistemos operatorius Eustream su Gazprom pasirašė sutartį dėl perdavimo

¹³³ Riley, Alan. *Nord Stream 2: A Legal and Policy Analysis*. CEPS. No. 151. November 2016. - <http://ceps-ech.eu/sites/default/files/SR151AR%20Nordstream2.pdf> [žiūrėta 2017-12-26]

¹³⁴ Gas Interconnection Poland-Slovakia booklet -

http://www.eustream.sk/files/docs/eng/SKPL/PLSK_booklet_2017.pdf [žiūrėta 2018-02-14]

¹³⁵ Hovet, Jason. Slovak, Polish pipeline operators get EU grant for new gas connection. Reuters. December 2017. - <https://af.reuters.com/article/africaTech/idAFL8N1OK2Q5> [žiūrėta 2018-02-14]

¹³⁶ Evans, Michael. *Gaz-System finalizes agreement on Poland-Slovakia pipeline*. WBJ. May 2018. - <http://wbj.pl/gaz-system-finalizes-agreement-on-poland-slovakia-pipeline/> [žiūrėta 2018-05-10]

¹³⁷ European Commission. Energy Union Factsheet Slovak Republic. 27/11/2017. - https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/energy-union-factsheet-slovakia_en.pdf [žiūrėta 2018-02-04]

¹³⁸ Patricolo, Claudia. EU to Fund New Poland-Slovakia Gas Pipelin. *Emerging Europe*. January 2018. - <https://emerging-europe.com/in-brief/eu-to-fund-new-poland-slovakia-gas-pipeline/> [žiūrėta 2018-02-04]

paslaugų teikimo iki 2050 metų.¹³⁹ 5,3 mlrd. EUR vertės sutartis garantuoja Slovakijos kaip tranzitinės dujų šalies statusą ir po „Nord Stream 2“ atsiradimo.¹⁴⁰ Šiuo metu Slovakija iš gamtinių dujų tranzito uždirba iki 800 mln. EUR kasmet.¹⁴¹

Lenkija dar 2013 metais atliko tyrimą ir pristatė Šiaurės-Pietų koridoriaus idėją, kuri šiuo metu sėkmingai įgyvendinama praktikoje.¹⁴² Tyrimo autorių kolektyvas įvardino, kad yra esminis skirtumas tarp „*minkštųjų*“ ir „*kietųjų*“ priemonių energetikos sektoriuje. „*Minkštąsias*“ priemonės galima sėkmingai įgyvendinti be didelių pastangų ir investicijų. Joms buvo priskirtas rinkos liberalizavimas, konkurencijos skatinimas, energijos tiekėjų sutartys bei kiti teisinės aplinkos pokyčiai. Tačiau tam, kad įgyvendinti *minkštąsias* priemones, būtina reikalingos *kietosios* – pirmiausiai pakankamai išvystyta infrastruktūra, kuri leistų diversifikuoti tiekėjus ir tiekimo kryptis. Lenkų ekspertų nuomone, tai yra požeminės saugyklos, SGD importo terminalai, kaimyninių šalių sistemas susiejančios jungtys bei dujotiekių sistemose numatyta abipusio reverso galimybė. Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius, įvardinamas kaip vienas iš kertinių elementų abiejų tipų tikslų pasiekimui.

Pati koridoriaus koncepcija buvo sukurta 2010 metais Vyšegrado 4++ susitikime, kuriame dalyvavo 11 valstybių atstovai. Buvo išsakyta idėja, kad reikalingas koridorius per Lenkiją, Čekiją, Slovakiją, Vengriją, Rumuniją bei galimai Austriją ir Kroatiją, sujungiantis Baltijos jūros Swinoujscie ir Adrijos jūros Krk terminalus.¹⁴³ ES ir Lenkijos planuojamo Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridoriaus žemėlapis pateikiamas 2 priede.¹⁴⁴

Šiaurės-Pietų koridorius Lenkijoje laikomas prioritetiniu projektu drauge su planuojamomis jungtimis su Čekija ir Slovakija (2019 metais), Lietuva (2021 metais) ir Baltic Pipe su Norvegija, per Daniją atverianti „Šiaurės vartus“. Taip pat svarstoma ir naujo dujotiekio į

¹³⁹ Russia's Gazprom signs gas transport deal with Slovakia's Eustream. Reuters. 11/04/2017. - <https://af.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL8N1HJ4E6> [žiūrėta 2018-02-04]

¹⁴⁰ *Gazprom and Eustream sign deal on gas transports*. The Slovak Spectator. 12/04/2017. - <https://spectator.sme.sk/c/20507556/gazprom-and-eustream-sign-deal-on-gas-transports.html> [žiūrėta 2018-02-04]

¹⁴¹ *UPDATE 1-Slovakia to remain gas transit route even with Nord Stream 2 -PM Fico*. Reuters. 26/08/2016. - <https://uk.reuters.com/article/slovakia-russia-pipeline/update-1-slovakia-to-remain-gas-transit-route-even-with-nord-stream-2-pm-fico-idUKL8N1B726C> [žiūrėta 2017-12-02]

¹⁴² Cwiek-Karpowicz, Jaroslav. Kalan, Dariusz. *North-South Gas Corridor: Geopolitical Breakthrough in Central Europe*. The Polish Institute of International Affairs. December 2013. - http://www.pism.pl/files/?id_plik=15698 [žiūrėta 2017-12-02]

¹⁴³ *Declaration of the Budapest V4+ Energy Security Summit*. Ministry of Foreign Affairs of Hungary. 2010. - http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/HirSablono.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fku m%2Fen%2Fbal%2Fforeign_policy%2FV4_presidency%2F&NRNODEGUID=%7BAF1D66D0-EDCD-494E-AC39-670FA4E8C485%7D&NRCACHEHINT=NoModifyGuest&printable=true [žiūrėta 2017-12-02]

¹⁴⁴ *Polish Briefing: EU grant agreement for the Poland-Slovakia gas interconnection*. December 2017. - <http://biznesalert.com/polish-briefing-eu-grant-agreement-poland-slovakia-gas-interconnection/> [žiūrėta 2018-01-09]

Ukrainą galimybė, tačiau pastarojo projekto nėra ES PCI sąrašė.¹⁴⁵ Lenkija yra septintas didžiausias gamtinių dujų vartotojas ES, kurio metinis suvartojimas sudaro apie 17 mlrd. m³ gamtinių dujų. Tai sąlyginai mažas kiekis, nes metinis suvartojimas Vokietijoje siekia 80, Didžiojoje Britanijoje – 72, Italijoje – 66 mlrd.m³ gamtinių dujų per metus.¹⁴⁶

3.2. Vokietija

Vokietija yra ekonomiškai stipriausia ES valstybė, kuri pagrįstai laikoma visos ES ekonomikos ir konkurencingumo garvežiu. Jos vyriausybė pasižymi ypatinga vokiška disciplina ir vienintelė iš ES šalių narių turi teigiamą prekybos balansą. Po II pasaulinio karo, kurį šalis pralaimėjo, ji buvo virtusi griuvėsiais, taip pat teko sumokėti reparacijas ir atsisakyti dalies teritorijų. Ekonominė galia atkurti buvo pasirinktas konkurencingumo skatinimo ir rinkos kelias, kuris sprendžiant pagal šalies turimą ekonominę galią, pasiteisino.

2010 metais Vokietija priėmė ambicingą planą pertvarkyti jos energetikos sektorių, pavadintą *Energiewende* (angl. *Energy Transition*). Ši sąvoka jau tapo bendrine, kai kalbama apie perėjimą nuo iškastinio kuro prie AEI. Nacionalinės politikos lygmenyje *Energiewende* apima tris sritis:¹⁴⁷

1. Skatinamas AEI panaudojimas;
2. Atsisakoma branduolinės energijos;
3. Pereinama prie gamtinių dujų, kaip švariausio iškastinio kuro šaltinio.

Vokietijos perėjimas prie AEI buvo pagrįstas idėja, kad būtina tai padaryti kuo anksčiau ir taip įgyti konkurencinį pranašumą prieš šalis, kurios bus priverstos atsisakyti iškastinio kuro vėliau. Pati *Energiewende* yra politikų mozaika, kurios gali būti keičiamos priklausomai nuo aplinkybių. Pavyzdžiui, po 2011 metų Fukushima tragedijos Japonijoje, Vokietija nusprendė ne tik iki 2050 metų atsisakyti anglies, bet ir atominės energijos. Pagal planą paskutinė Vokietijos AE turi užsidaryti 2022 metais.

¹⁴⁵ Gawlikowska-Fyk, Aleksandra. Godzimirski, Jakub M. *Gas Security in the Pipeline -Expectations and Realities*. The Polish Institute of International Affairs. August 2017. - https://www.pism.pl/files/?id_plik=23483 [žiūrėta 2018-01-09]

¹⁴⁶, *Gas demand in the EU rises for the first time in four years*. Eurogas. June 2016. - www.eurogas.org/uploads/media/Eurogas_Press_Release_-_Gas_demand_in_EU_rises_for_the_first_time_in_four_years_according_to_new_Eurogas_data_01.pdf [žiūrėta 2018-01-09]

¹⁴⁷ Mathews, John. Spectacular success of the German Energiewende: A 21st century energy strategy that works. Global Green Shift. 20/09/2017. - <https://www.globalgreenshift.org/single-post/2017/09/20/Spectacular-success-of-the-German-Energiewende-A-21st-century-energy-strategy-that-works> [žiūrėta 2018-01-09]

Dar iki *Energiewende* 2000 metais buvo priimtas Atsinaujinančios energijos įstatymas. Juo buvo patvirtinti kompensaciniai elektros supirkimo tarifai, garantuojami tam tikram laikotarpiui. Taip pat suteikiama garantija, kad bus supirkta visa sugeneruota žaliąji energija. Elektros energija iš AEI per dešimtmetį nuo 2006 iki 2016 išaugo beveik triskart - nuo 68 TWh 2006 metais iki 181 TWh 2016 metais.

Antroji *Energiewende* dalis yra atominės energijos atsisakymas. Šis tikslas energetikos politikoje buvo iškeltas 2002 metais, tačiau elektros gamyba pradėta mažinti tik 2006 metais. Procesas pagreitį įgavo nuo 2011 metų. Elektros energija AE per dešimtmetį nuo 2006 iki 2016 sumažėjo beveik perpus - nuo 159 TWh 2006 metais iki 80 TWh 2016 metais. Taigi galima teigti, kad Vokietijoje AEI sėkmingai pakeitė atominę energiją.

Su trečiąja sritimi – perėjimu prie gamtinių dujų, situacija yra sudėtingesnė. Nors 2010 metais buvo iškeltas tikslas atsisakyti anglies, iki 2013 metų jos sunaudojimas Vokietijoje netgi augo, vėliau išliko daugiau ar mažiau stabilus. Tik 2015 metais ėmė augti gamtinių dujų, keičiančių anglį, suvartojimas. Tačiau ši *Energiewende* dalis yra laikoma mažiausiai sėkminga, taigi gamtinės dujos patrauklia kaina, galbūt galėtų užtikrinti patikimą bazinę generaciją konkurencinga kaina bei pagaliau pavyktų įgyvendinti 2010 metais išsikeltus ilgalaikius energetikos politikos tikslus.

Energiewende atveju Vokietijos vyriausybė aiškiai išsireiškė, kad *konkurencingumas* ir jo didinimas yra vienintelis pokyčių ir perėjimo prie žaliosios energijos tikslas. Vokietijos Ūkio ministerijos sekretorius energetikai Rainer'is Baake teigia, kad „*Energiewende* turi tapti ekonominės sėkmės istorija“. ¹⁴⁸ Vokietija tikisi tapti pavyzdžiu kitoms šalims, išmesdama tik 3% pasaulinio CO2 kiekio per metus.

Nors istoriškai Vokietija turi skaudžių istorijos pamokų, panašu, kad šįkart dėl savo siaurų interesų padidins Europos priklausomybę nuo vieno gamtinių dujų tiekėjo, kuris ignoruoja teisės normas, sutartis, įstatymus, kontraktus ir sienas. ¹⁴⁹ Vokietijos požiūriu tai tos pačios dujos, tik kitas vamzdynas. Ir privačių įmonių įgyvendinamas projektas yra vienareikšmiškai komercinis. Nepaisoma kaimyninės Lenkijos ministro pirmininko Mateusz'o Morawiecki išsakytų nuogastavimų, kad nutiesus „Nord Stream 2, Putinas su Ukraina galės daryti ką nori ir labai tikėtina, kad jo armija atsidurs prie rytinės ES sienos.

¹⁴⁸ Thalman, Ellen. *Energiewende effects on power prices, costs and industry: German industry and its competitive edge in times of the Energiewende*. Clean Energy. 06/08/2017. - <https://www.cleanenergywire.org/dossiers/energiewende-effects-power-prices-costs-and-industry> [žiūrėta 2018-01-09]

¹⁴⁹ Francis, Diane. *Why Nord Stream 2 Isn't Just an Ordinary Pipeline*. Atlantic Council. 20/03/2018. - <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-nord-stream-2-isn-t-just-an-ordinary-pipeline> [žiūrėta 2018-04-22]

Kaip įvardino vienas iš JAV užsienio politikos ekspertų Nick‘as Butler‘is, „galia Europoje kalba su vokišku akcentu“.¹⁵⁰ Jo požiūriu Didžiąjai Britanijai derantis dėl išstojimo sąlygų, o Prancūzijai kovojant su ekonominėmis problemomis, Vokietija ir toliau išlaikys ypač stiprias pozicijas Europoje. „Nord Stream 2“ projektas yra tik vienas iš daugelio, kuriuo demonstruojama Vokietijos įtaka ES. Tačiau galia gali būti panaudojama ir neteisingai, nes 13 ES šalių narių nepritarė šiam projektui, teigdamos, kad jis įtvirtins ES priklausomybę nuo Rusijos dešimtmečiams. Jos nori, kad su Rusija būtų deramasi ES lygmenyje, o prekyba gamtinėmis dujomis, atitiktų Energetinės sąjungos principus, įvardintus dar 2014 metais.¹⁵¹ Energetinė sąjunga turėjo diversifikuoti tiekimo šaltinius ir sukurti bendrą infrastruktūrą Europoje, kuri užtikrintų tiekimo saugumą visoms šalims narėms. Dauguma prieštaraujančių valstybių buvo Sovietų Sąjungos įtakos sferoje, taigi puikiai suvokia Rusijos keliamą grėsmę saugumui. Buvęs Lenkijos ministras pirmininkas Jerzy Buzek‘as pabrėžė, kad „Nord Stream 2“ ir Energetinė sąjunga yra negali egzistuoti vienu metu.¹⁵² Šiuo metu Rusija tiekia ES apie 34% metinio gamtinių dujų poreikio, baiminamasi, kad įgyvendinus „Nord Stream 2“ projektą ši dalis išaugs iki 40%. Pagrindinė Donald‘o Tusk‘o inicijuotos Energetinės sąjungos idėja buvo ta, kad ES derėtųsi su Gazprom dėl gamtinių dujų tiekimo Europai ir taip blokuotų bet kurios atskiros ES šalies narės diskriminaciją kainų požiūriu. Dėl šios priežasties Centrinės ir Rytų Europos šalys „Nord Stream 2“ ir Vokietiją mato kaip ES vieningumo ir bendros energetikos politikos griovėjus.¹⁵³

„Nord Stream 2“ atitinka Vokietijos interesus, nurodytus *Energiewende* plane – susiedamas pagaliau atpigusias AEI technologijas bei gamtines dujas¹⁵⁴ ir padidindamas Vokietijos konkurencingumą. Projektas taip pat garantuoja stabilų ir patikimą gamtinių dujų tiekimą mažiausiai 50 metų laikotarpiui. Eliminuojami visi galimi tarpininkai, Vokietija tampa kontinentinės svarbos gamtinių dujų prekybos centru. Nors visos prieigą prie Baltijos ar Šiaurės jūros prieigą turinčios kaimyninės valstybės – Nyderlandai, Belgija ir Lenkija - pasistatė SGD importo terminalus, Vokietija prioritetą suteikė tiekimui vamzdynais. Tikimasi dalį „Nord Stream

¹⁵⁰ Butler, Nick. *Nord Stream 2: a test of German power*. Financial Times. July 2017. -

<https://www.ft.com/content/4875c9ff-0868-3798-8f66-4efa667eb5ba> [žiūrėta 2018-04-22]

¹⁵¹ De Carbonnel, Alissa. *UPDATE 1-Thirteen EU nations back plan for talks with Russia over gas pipeline*. Reuters. June 2017. - <https://www.reuters.com/article/eu-gazprom-nordstream/update-1-thirteen-eu-nations-back-plan-for-talks-with-russia-over-gas-pipeline-idUSL8N1JN3KB> [žiūrėta 2018-04-22]

¹⁵² Lang, Jong. *Divisions over Russia hinder Europe's Energy Union*. Global Risk Insights. June 2016. - <https://globalriskinsights.com/2016/06/division-hinders-european-energy-union/> [žiūrėta 2018-03-28]

¹⁵³ Waldbach, Axel. *Why Nord Stream II is Part of the Solution for European Gas Supply*. Energy, Environment and Infrastructure. 16/03/2016. - <https://www.hertie-school.org/the-governance-post/2016/03/why-nord-stream-ii-is-part-of-the-solution-for-european-gas-supply/> [žiūrėta 2018-03-28]

¹⁵⁴ Yergin, Daniel. *A More Competitive Energiewende: Securing Germany's Global Competitiveness in a New Energy World*. An IHS Report. Volume 1. March 2014. - <https://www.vci.de/vci/downloads-vci/media-weitere-downloads/dokumente/2014-03-ihs-report-a-more-competitive-energiewende-english.pdf> [žiūrėta 2018-03-28]

2“ vamzdynu importuotų gamtinių dujų naudojantis turimais vamzdynais bei jungtimis eksportuoti ir į Vokietijos kaimynines valstybes. Duodant leidimą tiesti vamzdyną, Vokietijos institucijos (įskaitant BHS – Vokietijos Federalinė jūrų ir hidrografinė agentūra) įvardino, kad:¹⁵⁵

- „Nord Stream 2“ reikalingas padengti Europos vietinės gavybos trūkumą ateityje;
- Prisdės prie tiekimo saugumo didinimo ir konkurencijos ES gamtinių dujų rinkoje;
- Yra ekonomiškai ir ekologiškai patraukliausias būdas transportuoti gamtines dujas iš Rusijos Europos vartotojams;
- Gali būti pastatytas nekenkiant aplinkai, visi neigiami poveikiai yra vietinės reikšmės ir laikini;
- Gali padėti pasiekti klimato kaitos tikslus.

Tačiau abu „Nord Stream“ dujotiečiai netenkintų Vokietijos *Energiewende* plane iškeltų tikslų, jei šalyje nebūtų pastatyta jų pilnam panaudojimui reikalinga infrastruktūra. Esamų ir planuojamų magistralinių dujotiečių sausumoje: „Nord Stream 2“ *versus* Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius žemėlapiai pateikiami 3 priede.¹⁵⁶

Savo laiku „Nord Stream 1“ dujotieki papildė NEL ir OPAL¹⁵⁷ dujotiečiai Vokietijos teritorijoje, kuriems galioja ES teisės normos. Iki 2017 metų liepos mėnesį Vokietijos NR priimto sprendimo pritaikyti išimtį, OPAL pagal Trečiojo energetikos paketo reikalavimus buvo išnaudojamas tik 50% pajėgumu, o didesnis apkrovimas teko NEL.

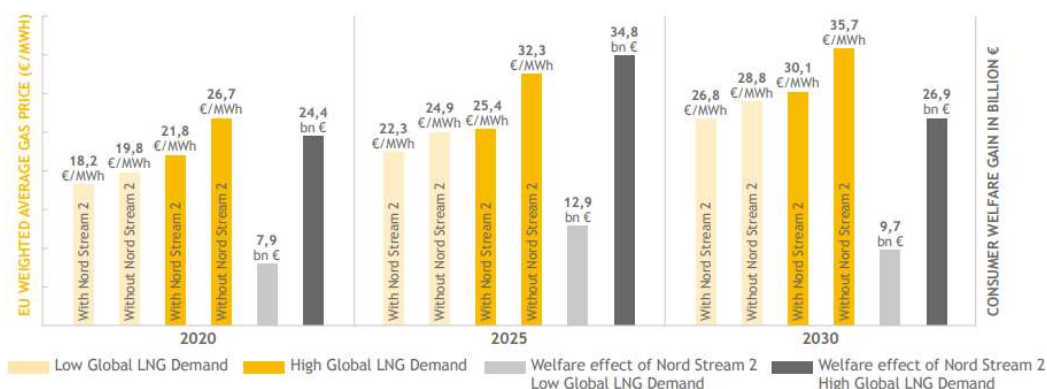
„Nord Stream 2“ atveju planuojamas jo pratęsimas sausumoje EUGAL, kurio pirmą giją planuojama užbaigti 2019, o antrąją – 2020 metais. Jo planavimo ir įgyvendinimo darbai Vokietijoje buvo pradėti dar 2016 metais, kai nebuvo aiškus „Nord Stream 2“ statusas ir paraleliai ES vyko Energetinės sąjungos kūrimo procesas. Tai dar viena aplinkybė, parodanti, kad Vokietijoje didžiausias dėmesys skiriamas nacionaliniam konkurencingumui, ignoruojant ES energetinio saugumo klausimus. Planuojama, kad šiuo dujotiekiu gamtinės dujos iš „Nord Stream 2“ pasieks Centrinės Europos rinkas ir Ukrainą, taip pat Balkanus ir Italiją. Kaip ir NEL bei OPAL projektą, EUGAL įgyvendina Vokietijos perdavimo sistemos operatorius Gascade, kuris yra dukterinė Gazprom ir BASF/Wintershall įmonė. Planuojamas faktinis EUGAL pralaidumas yra 51 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus.

¹⁵⁵ *Nord Stream 2 completes German permitting*. Oil and Gas Journal. 28/03/2018. - <https://www.ogj.com/articles/2018/03/nord-stream-2-completes-german-permitting.html> [žiūrėta 2018-04-01]

¹⁵⁶¹⁵⁶ Loskot-Strachota, Agata. Poplawski, Konrad. *The EUGAL project: the German branch of Nord Stream 2*. OSW. June 2016. - <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-06-15/eugal-project-german-branch-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-04-01]

¹⁵⁷ *Nuo 2011 metų Europos Komisija, siekdama užtikrinti trečios šalies prieigą, Gazprom ir Gascade leido išnaudoti tik 50% Opal projekto pajėgumo*

Kadangi projektas vystomas paraleliai Šiaurės-Pietų dujų koridoriui, akivaizdu, kad Vokietija palaiko Gazprom strategiją, kuri sutelkta į kaštų minimizavimą ir galutinės gamtinių dujų kainos vartotojui mažinimą. Tačiau susitelkusi į nacionalinius interesus ir globalaus šalies ekonomikos konkurencingumo didinimą, stipriausia ES ekonomika pamiršta, kad „Nord Stream 2“ eliminuoja bet kokią planuotą tiekimo šaltinių diversifikavimą, taip pat kelia grėsmę esamų ir būsimų SGD projektų pelningumui, be to, ne mažiau svarbu, kad sumažina Ukrainos kaip tranzito šalies svarbą.¹⁵⁸

7 pav. Teigiamas „Nord Stream 2“ poveikis gamtinėms dujoms Europoje iki 2030 m.¹⁵⁹

Vokietijos ekspertai atlikę CBA įvertino, kad „Nord Stream 2“ Europos vartotojams padės sutaupyti nuo 9,7 iki 26,9 mlrd. EUR. Prielaidos darytos remiantis JAV EIA (*Energy Information Administration*) pateikiamomis SGD ir gamtinių dujų kainų ir kiekių prognozėmis iki 2030 metų. Ši studija pagrindžia, kad vamzdynais tiekiamų dujų rinkos kaina mažesnė nei SGD, tačiau visiškai ignoruoja tiekimo saugumo arba tiekėjų diversifikavimo klausimus. Taip pat pabrėžiama, kad ES norint pasiekti išsikeltus ambicingus klimato kaitos mažinimo tikslus, „Nord Stream 2“ ženkliai prisideda prie jų įgyvendinimo, nes gamtines dujas palyginus su dabar naudojama anglimi, CO2 išmetimai mažėja 50%.¹⁶⁰ Tiesa, aplinkosauginis aspektas Europos viešojoje erdvėje buvo

¹⁵⁸ Гурков, Андрей. *Говорим EUGAL, подразумеваем "Северный поток-2"*. DW. 24/01/2018. - <http://www.dw.com/ru/%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BC-eugal-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B5%D0%BC-%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA-2/a-42274788> [žiūrėta 2018-04-01]

¹⁵⁹ Hecking, Harald. Weiser, Florian. *Impacts of Nord Stream 2 on the EU natural gas market*. EWI. Spetember 2017. - <http://www.ewi.research-scenarios.de/cms/wp-content/uploads/2017/09/EWI-1163-17-Studie-Impacts-of-Nord-Stream-2-web.compressed.pdf> [žiūrėta 2018-02-18]

¹⁶⁰ Schafer, Klaus. Mehren, Mario. Seele, Rainer. *Misplaced Fears Over Nord Stream 2*. The National Interest. 08/05/2018. - <http://nationalinterest.org/feature/misplaced-fears-over-nord-stream-2-25661> [žiūrėta 2018-05-10]

prisimintas Angela' i Merkel pareiškus, kad Ukraina turi išlikti gamtinių dujų tranzito šalimi ir pradėjus veikti „Nord Stream 2“.¹⁶¹

Sėkmingai užbaigus EUGAL projektą, per jį ir šiuo metu jau esančius vamzdynus, Gazprom galės perduoti iki 87 mlrd. m³ gamtinių dujų ties Vokietijos-Čekijos siena, taip pat iki 11 mlrd. m³ gamtinių dujų ties Vokietijos-Lenkijos siena bei iki 9 mlrd. m³ ties Vokietijos-Nyderlandų siena.¹⁶²

Dar viena iš Centrinės ir Rytų Europos valstybių, kuri „Nord Stream 2“ dėka tikisi tapti svarbia tranzitine šalimi, yra Čekija. Šalis jau dabar investuoja į vamzdynų tarp Vokietijos ir Slovakijos modernizavimą, taip pat tarpvalstybinę jungtį, kuri suteiks prieigą prie „Nord Stream 2“ Vokietijoje tęsinio sausumoje – minėto vamzdyno EUGAL. Jos perdavimo sistemos operatorius Net4Gas mato „Nord Stream 2“ kaip galimybę labiau išnaudoti šalies teritorijoje valdomus magistralinius dujotiekus bei to pasėkoje uždirbti papildomą pelną. Tai analogiškas Vokietijai požiūris, paremtas rinka ir didesnio konkurencingumo Europos mastu siekimu. Čekija taip pat neprisijungė prie kitų regiono valstybių ir nepasirašė jų protesto laiškų ES institucijoms.¹⁶³ Oficialūs Čekijos valdžios atstovai viešose kalbose pabrėžia, kad „Nord Stream 2“ turi neprieštarauti ES teisės reikalavimams ir Energetinės sąjungos taisyklėms. Čekija neturi nuoseklios pozicijos Rusijos atžvilgiu, nes priklausomai nuo rinkimus laimėjusios partijos Rusija matoma arba kaip verslo partneris, arba kaip grėsmė nacionaliniam saugumui. Tokiais atvejais susirūpinimas nusveria ekonominės naudos siekimą. Tiesa, po 2008 metų Rusijos karo Gruzijoje, keletą metų Rusija nebuvo laikoma priimtina verslo partnere.¹⁶⁴

Būtina paminėti, kad Vokietijos SGD importo terminalo projektas buvo svarstomas, bet galiausiai atmestas kaip ekonomiškai nekonkurencingas. Šį požiūrį gali lemti ir galimybės naujam terminalui gauti regioninio statusą nebuvimas. Be pastarojo, negalima dalinė finansinė ES parama ir visus statybos kaštus turėtų dengti pati Vokietija. Valstybiniame lygmenyje vis dar svarstomas mažos apimties SGD terminalo projektas. Abiem „Nord Stream“ atvejais, tai privačių kompanijų

¹⁶¹ Johnson, Keith. Is Germany Souring on Russia's Nord Stream? Foreign Policy. 10/04/2018. <http://foreignpolicy.com/2018/04/10/is-germany-souring-on-nord-stream-ukraine-gazprom/> [žiūrėta 2018-05-10]

¹⁶² *European Gas Pipeline Link (EUGAL)*. Hydrocarbons Technology. <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/european-gas-pipeline-link-eugal/> [žiūrėta 2018-03-19]

¹⁶³ Groszkowski, Jakub. *Czech support for Nord Stream 2*. OSW. November 2017. - <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2017-11-29/czech-support-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-03-19]

¹⁶⁴ Langvad, Elias. *Hungary and the Czech Republic's Approach to Gas Security*. KKI Studies Series of the Institute for Foreign Affairs and Trade. 2017. - http://kki.hu/assets/upload/08_KKI-Studies_HUN-CZE_Langvad_20171017_00000002.pdf [žiūrėta 2018-03-19]

investicija. ES teisės reikalavimai apeinami „Nord Stream AG“¹⁶⁵ ir „Nord Stream 2 AG“ valdančiąsias bendroves registruojant ES nare nesančioje Šveicarijoje.

Vokietija yra didžiausias gamtinių dujų vartotojas ES. Ateityje paklausa didės, nes dėl griežtėjančių taršos reikalavimų atsisakoma vietinės anglies naudojimo kurui. Vystant AEI energetiką ir atsisakant atominės energijos, reikalingas pigus vietinės generacijos užtikrinimas. Kadangi ES teisėje gamtinės dujos traktuojamos kaip mažiausiai taršus iškastinis kuras ir remiamas jų kaip pereinamojo laikotarpio kuro naudojimas. Tai prieštaringa ES politika, nes ES finansiškai remia AEI plėtrą, taigi kartu mažina gamtinių dujų ir kitų iškastinio kuro rūšių paklausą, tačiau tuo pačiu metu remdama bei skatindama ir gamtinių dujų naudojimą, siunčia konfliktuojančią žinutę šalims narėms apie supranacionalinius prioritetus.

Įvertinus „Nord Stream 2“ projekto raidos dinamiką, Vokietija vykdo atskirą energetikos srities politiką, kuri turi mažai ką bendro su Energetikos sąjungos tikslais. Apie „Nord Stream 2“ memorandumą su Rusijos Gazprom pasirašymą oficialiai buvo paskelbta 2015 metų birželio mėnesį. Penkios Gazprom projekto partnerės¹⁶⁶ gavo opciono teisę išpirkti dalį kontroliuojančiosios bendrovės akcijų, kuria nepasinaudojo. Įvertinus pasikeitusią situaciją 2017 metų balandžio mėnesį visos šešios suinteresuotos šalys pasirašė finansavimo susitarimą, pagal kurį įsipareigojo padengti 9,5 mlrd. EUR vertinamus „Nord Stream 2“ statybos kaštus. Baltijos jūros dugnu klojamas 1200 km ilgio dujotiekis sujungs Rusijoje esantį Ust Luga su Vokietijos Greifswald. Numatyta projekto užbaigimo data pagal dabartinius planus yra 2019 metų pabaigoje.¹⁶⁷

Prognozuojama, kad iki 2030 metų gamtinių dujų gavyba Norvegijoje, Nyderlanduose ir Didžiojoje Britanijoje ženkliai mažės. Taigi Vokietijos vyriausybės požiūriu, augant gamtinių dujų paklausai Europoje ji siūlo sprendimą, padengiantį būsimą pasiūlos deficitą. Vadovaujantis *Energiewende* bei jo atsiradimo priežastimi - rinkos ir konkurencingumo teorija, teigiama, kad padvigubintas „Nord Stream“ pralaidumas garantuos žemesnes kainas Vakarų Europos pramonei ir namų ūkiams, taip pat padidins žemyno tiekimo saugumą.

Pastaruosius keletą metų Vokietija yra priversta taikytis prie besikeičiančios energetikos situacijos ES viduje. Dar prieš kelis metus buvo tikima, kad didžiausias vietinis gamtinių dujų

¹⁶⁵ Gatermann, Reiner. *Nord Stream 2: A Purely Economic Project for Some, a Highly Political One for Others*. Elektor Magazine. No 3. 2018. - <https://www.elektormagazine.com/news/nord-stream-2-a-purely-economic-project-for-some-a-highly-political-one-for-others> [žiūrėta 2018-05-08]

¹⁶⁶ ENGIE (Prancūzija), OMV (Austrija), Shell (Didžioji Britanija/Nyderlandai), Uniper (Vokietija) ir Wintershall (Vokietija).

¹⁶⁷ Lilkov, Dimitar. Freudenstein, Roland. *The Case Against Nord Stream 2*. Wilfried Martens Centre for European Studies. April 2018. - <https://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/european-energy-security-nordstream2.pdf> [žiūrėta 2018-05-08]

tiekėjas Nyderlandai, nemažins metinių gavybos apimčių,¹⁶⁸ tačiau dėl aplinkosauginių priežasčių galiausiai buvo įvesti gavybos apribojimai, kurie pirmiausiai veikia didžiausias olandiškų dujų importuotojas – Vokietiją ir Didžiąją Britaniją.¹⁶⁹ Kadangi niekas pasaulyje nenumatė 2014 metų pasaulinio naftos kainų kritimo, dalis ES šalių narių, jų tarpe ir Vokietija, darė prielaidą, kad naftos ir gamtinių dujų kainos tik augs, taigi investavo į sąlyginai brangius saulės ir vėjo gamybos pajėgumus. Sumažinta priklausomybė nuo iškastinio kuro turėjo suteikti konkurencinį pranašumą ateityje. Tačiau naftos kainoms kritus, priimti sprendimai sąlygojo, kad Vokietijos elektros kainos tapo vienos didžiausių pasaulyje. Tai lėmė subsidijos atsinaujinančiai energetikai ir perdavimo tarifai. Dėl aukštų kainų paprastai yra daroma žala energijos vartotojams, mažinamas pramonės konkurencingumas, investuotojai neuždirba pakankamai, kad galėtų investuoti į tolimesnį paslaugų sektoriaus vystymą.¹⁷⁰ Elektros kaina ES yra du tris kartus aukštesnė nei JAV. Vokietijos buitiniai vartotojai už elektrą moka tris kartus didesnę kainą nei JAV vartotojai. Tas pats modelis galioja ir gamtinėms dujoms, kurios JAV du kartus pigesnės nei Europoje.

Tai, kad po 2011 metų Fukushima tragedijos, Vokietija priėmė sprendimą atsisakyti atominės energijos iki 2022 metų, neatitinka ES dekarbonizacijos siekių, nes, vietoj atominės energijos, trūkstamos energijos generacijai Europoje ir Vokietijoje pasitelkiama ne žaliaji energija, o anglis. JAV tendencija yra priešinga ir vietoj anglies naudojama vis daugiau gamtinių dujų. Tačiau tai natūraliai vykstantis procesas, nes gamtinių dujų kainos po skalūnų revoliucijos JAV rinkoje tapo ypač patrauklios ir konkurencingos. Jos panaudojamos ne tik vidaus rinkoje, bet ir sėkmingai eksportuojamos SGD forma. Vis dėlto, Vokietija šia nauja galimybe, teikiama JAV skalūnų revoliucijos, nusprendė nepasinaudoti.

3 lentelė. Pagrindiniai skirtumai tarp Lenkijos ir Vokietijos požiūrių į energetiką

Saugumizavimas. Lenkija	Konkurencingumas. Vokietija
Gamtinių dujų importo kiekiai, kainos gali būti identifikuoti tik iš oficialių pranešimų spaudai. Dalis Eurostat teikiamos statistinės informacijos nevieša.	Projektai įvairiais aspektais aptariami viešoje erdvėje, skelbiamos studijos. Eurostat statistinius importo kainų ir kiekių duomenis galima rasti mėnesių tikslumu.
Didžiuosius projektus vykdo valstybinės įmonės, viešojoje erdvėje pateikiama tik	Dominuoja privačių įmonių projektai. Tik infrastruktūros dalis Vokietijos

¹⁶⁸ Holz, Franziska. Brauers, Hanna. Roobeek, Thorsten. *Earthquakes in the Netherlands cannot shake the European natural gas market*. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung Economic Bulletin. Berlin. Vol. 5, Issue 48. 2015. Pages 629-635.

¹⁶⁹ Holz, Franziska. Brauers, Hanna. Richter, Philipp M. Roobeek, Thorsten. *Shaking Dutch grounds won't shatter the European gas market*. Energy Economics. Vol. 64. May 2017. Pages 520-529.

¹⁷⁰ Goldthau, Andreas. Sitter, Nick. *A liberal actor in a realist world. The European Union regulatory state and the global political economy of energy*. Oxford: Oxford University Press. 2015.

minimali būtina informacija. Pritraukiamos ES lėšos ir valstybinis kapitalas.	teritorijoje kuriama naudojant valstybinį kapitalą, tačiau „liūto dalis“ – privatus kapitalas. Toks modelis skatinamas ir palaikomas.
Prioritetu iškeliamas tiekimo šaltinių ir kryptių diversifikavimas, politinis tiekėjų patikimumas.	Į energetiką žiūrima kaip į šalies ekonominio konkurencingumo šaltinį, vertinamas ekonominis tiekimo alternatyvų poveikis ilguoju laikotarpiu.
Sprendimus priima vyriausybė ir valdžios institucijos.	Sprendimus priima rinkos dalyviai, valstybė pasilieka tik patariamąjį balsą.
Projektus įgyvendina valstybė, dalis viešojo pirkimo procedūrų, numatytų nacionaliniais teisės aktais, praleidžiamos.	Sprendimai paliekami rinkos dalyviams. Viešojo pirkimo procedūros taikomos tik tuomet, kai būtinos pagal nacionalinius teisės aktus.
Prognozuoja, kad iki 2030 metų energijos poreikis išaugs penktadaliu. Energetinio efektyvumo direktyva įgyvendinama tik formaliai.	Įgyvendina ekonominio efektyvumo priemones ir planuoja energijos poreikį ateityje išlaikyti dabartiniame lygmenyje.
Klimato kaita mažiau svarbu, nes išlaikomas įprastas pirminės energijos šaltinių balansas, kuriame dominuoja anglis. Tiesa, svarstoma AE galimybė.	Klimato kaita svarbu, parengtas <i>Energiewende</i> planas perėjimui prie AEI pagrįstos energetikos, tačiau iki 2022 metų atsisakoma atominės energijos. Anglis ir atominė energija keičiama gamtinėmis dujomis.
Vykdomas tiekimo kryptių ir tiekėjų diversifikavimas, svarbiausia politinis patikimumas	Tiekimo kryptys ir tiekėjai nesvarbus klausimas, svarbiausias aspektas – kuo patrauklesnė kaina
Energetikos sąjungos iniciatorė, Rusiją mato kaip saugumo grėsmę.	Energetikos sąjungą remia, bet Rusiją traktuoja kaip verslo partnerę.
„Nord Stream 2“ mato kaip grėsmę ES tiekimo saugumui ir nacionaliniam tikslui tapti gamtinių dujų tiekimo centru.	„Nord Stream 2“ traktuoja kaip komercinį projektą, prisidedantį prie nacionalinio tikslo tapti gamtinių dujų prekybos centru.

Šaltinis: sudaryta autorės

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šiame darbe Energetinės sąjungos raidos ir perspektyvų tyrimui pritaikytos saugumizavimo ir konkurencingumo teorinės prieigos, kurios suteikė galimybę įvertinti du visiškai skirtingus energetinio sektoriaus vystymo politikos formavimo būdus. Saugumizavimas pabrėžia socialiai konstruojamus grėsmių, tokių kaip Rusija, elementus ir akcentuoja subjektyvų energetinio saugumo vertinimą nacionalinėje politinėje darbotvarkėje. Konkurencingumo teorinė prieiga priešingai, ignoruoja bet kokias saugumo dilemas ir teigia, jog sprendimus lemia elementari ekonominė kaštų-naudos analizė.

ES energetikos rinkos liberalizavimo idėja, besivadovaujanti konkurencingumo principais, kelią į politinę darbotvarkę skynėsi ypač sunkiai. 1996-2009 metų energetiniai paketai sukūrė sektoriaus liberalizavimui reikalingą teisinę bazę, sėkmingam funkcionavimui reikalingas institucijas, tačiau nepakeitė šalių narių požiūrio į nacionalinę energetikos politiką kaip saugumo ar net išlikimo garantą. Atskirose šalyse narėse visi trys energetikos paketai įgyvendinti skirtinga apimtimi.

Paradoksalu, kad ilgą laiką ES traktuojama kaip konkurencingumo klausimas, energetika tam tikra apimtimi tapo ir ES saugumo darbotvarkės dalimi. 2015 metais pristatyta Energetinė sąjunga buvo Lenkijos inicijuota idėja, kurios tikslas buvo užtikrinti ES energetinį saugumą. Tačiau pati Lenkija net neplanuoja atsisakyti vietine pigia akmens anglimi kūrenamų elektrinių, įvardindama tai savo Energetikos politikos plane iki 2030 metų, nors jos trukdo pasiekti ES numatytus klimato kaitos politikos tikslus, bet garantuoja Lenkijai pigią elektros energiją.

Energetinės sąjungos idėja buvo iškelta, kad sustiprintų ES derybinę galią su išorės tiekėjais, kurie kasmet patiekia daugiau nei 50% ES reikalingų energijos išteklių. Vietinei gavybai mažėjant, tikėtina, kad importo dalis augs arba bus pakeista augančios AEI dalies. Iš visų šalių narių Vokietija pirmoji įgyvendina *Energiewende* planą, kuris ateityje leis išnaudoti AEI teikiamas perspektyvas. Tikimasi, kad *Energiewende* ilgojoje perspektyvoje kitoms šalims atsisakant iškastinio kuro, suteiks pirmajai pokyčius šalies viduje inicijavusiai Vokietijai konkurencinį pranašumą. Tačiau šiame plane numatytas anglies ir atominės energijos atsisakymas neišvengiamai verčia vidutinės trukmės laikotarpiu iki 2030 metų šias kuro rūšis keisti ne tik AEI, bet ir gamtinėmis dujomis.

ES energetikos srities politika turėjo skatinti ES konkurencingumą, o pasiektas visiškas rinkos liberalizavimas būtų garantavęs geriausias galimas kainas privatiems ir pramoniniams vartotojams. Tačiau Energetinė sąjunga nebuvo įgyvendinta pilna apimtimi - ir dabar įgyvendinamos tik atskiros tam tikrų sričių politikos, tokios kaip energetinio efektyvumo arba „žiemos paketas“.

Teoriškai „Nord Stream 2“ projekto atveju su Rusija buvo galima derėtis ES lygmenyje, tačiau vietoj 18 reikalingų šiam mandatui pritariančių šalių narių atsirado vos 13. Akivaizdu, kad Energetinė sąjunga netapo tipine politine-ekonomine sąjunga tikrąja šios sąvokos prasme, nes ES šalys narės turi skirtingus nacionalinius interesus energetikos srityje, laikydamos juos saugumo arba nacionalinio konkurencingumo globaliu mastu klausimu. Nors dauguma palaikančiųjų Lenkijos protestą šalių buvo iš

Vidurio ir Rytų Europos, regionas irgi nėra vieningas. Čekijos, atsisakiusios pasirašyti parengtą tekstą, pavyzdys rodo, kad vieninga energetikos politika neegzistuoja net atskiruose ES regionuose.

Dvi kaimyninės šalys – Vokietija ir Lenkija – siekia tapti gamtinių dujų prekybos centrais Europoje, tačiau vadovaujasi visiškai skirtingais politiniais principais. Praktinio atvejo analizei pasirinktas „Nord Stream 2“ atskleidžia jų vykdomų nacionalinių energetikos politikų konfliktiškumą ir prieštarauja pamatiniams Energetinės sąjungos principams, kurių vienas iš svarbiausių – tiekimo saugumas, pasiekiamas diversifikuojant tiekimo kryptis ir tiekėjus.

Pradėjęs veikti „Nord Stream 2“ eliminuotų dujų tiekimo diversifikavimo galimybę keletui dešimtmečių į priekį, mažiau patraukliais taps esami ir planuojami Europos SGD terminalų projektai. Vokietija taps svarbiu gamtinių dujų tranzito centru, tačiau sumažins kaimyninių ES šalių, įskaitant Lenkiją, tiekimo saugumą, eliminuos įprastas tiekimo kryptis Rytai-Vakarai, ilgalaikiais išpareigojimais prisiriš prie vieno išorinio tiekėjo.

Analizuojamas projektas svarbus ir Ukrainos, kaip gamtinių dujų tranzito šalies, statusui. Reikalingas jos vamzdynų atnaujinimas, tačiau EIB ir ERPB investavo tik į 30 mlrd. m³ gamtinių dujų per metus perdavimo pajėgumų atnaujinimą, kuris bus reikalingas ir įgyvendinus *Gazprom* projektą. Teigiama, kad Ukraina į infrastruktūros atnaujinimą turėtų investuoti pati, tačiau karo ir agresijos niokojama šalis, praradusi Krymą, tikrai nėra pajėgi skirti lėšas ar suteikti garantijas investavimui į modernizavimą. ES parama Ukrainai tampa daugiau deklaratyvia nei realia.

Abiejų atvejo analizėje apžvelgtų šalių energetikos politika rodo, kad jos siekia nacionalinių interesų patenkinimo. Tiesa, Lenkija vadovaujasi savo inicijuotos Energetinės sąjungos principais. Tačiau du paraleliniai tiekimo koridoriai planuojami kelių šimtų kilometrų atstumu vienas nuo kito – Lenkijos inicijuotas Šiaurės-Pietų ir Vokietijos „Nord Stream 1“ su sausumoje papildančiais dujotiekiais NEL ir OPAL bei „Nord Stream 2“ su sausumoje papildysiančiu dujotiekiu EUGAL, sukuria daugiau infrastruktūrinių dujų transportavimo pajėgumų nei reikia Europai. Abu jie yra orientuoti Šiaurės-Pietų kryptimi, tačiau Vokietijai užsitikrinus pigesnes *Gazprom* dujas, kyla klausimas dėl Lenkijos Šiaurės-Pietų koridoriaus pajėgumų išnaudojimo. Tai jau konkurencija dėl konkurencinio pranašumo, kurios rezultate nėra laimėtojų nei ES, nei Energetinės sąjungos lygiu.

„Nord Stream 2“ atvejo analizė patvirtina, jog tyrimo metu iškelta hipotezė (ES energetinė sąjunga iki šiol nėra pasiekta, nes ES šalys narės ES energetinę politiką vertina iš skirtingų perspektyvų – kaip saugumo arba kaip konkurencingumo klausimų strategiją, o skirtingi požiūriai ir interesai neleidžia efektyviai apsispręsti, kokia yra svarbiausia Energetinės sąjungos misija) pasitvirtino.

Remiantis analogijomis su kitomis ES sąjungomis, kurios buvo sėkmingos, galima manyti, jo būtina supranacionaliniame ES lygmenyje apsispręsti, ar energetika yra *rinkos/konkurencinės* (kaip ir kitos sąjungos) ar *strateginės/saugumo* darbotvarkės klausimas. Neaiški ES pozicija suteikia pernelyg daug galių vyriausybėms, kurios nacionaliniame lygmenyje planuodamos

nacionalinio energetikos sektoriaus pokyčius gali remtis tiek saugumo, tiek konkurencingumo politikomis.

Kol šis klausimas nebus išspręstas, Energetinės sąjungos ateitis yra labai miglota, o įgyvendinimas pilna tipinės ekonominės-politinės sąjungos apimtimi praktiškai neįmanomas.

SUMMARY

The master thesis “Motives of Europe’s Energy Union Creation and its Perspectives” present analysis of recent developments which happened before and after creation of EU’s Energy Union. An assumption is made at the beginning that current challenges might be related to the level of national energy policies of EU members.

Two main approaches deciding what national energy policy priorities are could be securization and competitiveness. Securization puts energy topic on the top of political agenda, allowing to implement projects which otherwise would be not technically or commercially viable. Competitiveness conception in national energy sector is based on country’s aim to have competitive advantage worldwide. If this approach is chosen, security in all the aspects becomes issue of secondary importance.

EU energy sector and Energy union was widely analyzed in academic researches during last few decades. Almost every author agrees that until 1996 and 1st Energy Package energy sector was exceptionally part of national policy of EU member states. Oil shocks impact, other successful EU unions which include Common Agriculture policy, Schengen agreement or Monetary Union which lead to creation of Eurozone, examples – nothing advocated to successful applying of the same rules and scope to newly created Energy union.

Though Energy Union implementation struggles with unplanned challenges, common energy policies are successfully implemented EU-wide. To name a few it would be Renewable Energy Directive (accepted in 2009), Energy 2020 (2009), Energy Plan 2050 (2011), 2030 Framework for climate and energy (2014), Summer Package (2015) or Winter Package (2016).

Therefore, 2015 marks not only presentation of EU’s Energy union, but also announcement about project, debates on which still divides EU into two large groups – supporters and opposing ones. It was named as Nord Stream expansion and later became Nord Stream 2. Project will allow to bypass East-West gas transportation corridor, creating new one in North-South direction. Nord Stream 2 eliminates Ukraine, Poland and Slovak Republic from the list of gas transit countries, and potentially jeopardizes their security of supply. New pipeline will go along the route of the first one, starting in Russia and ending in Germany, and will connect Gazprom with its clients in Western Europe.

Poland sees this project as a threat to energy supply security, making Western Europe dependent on one single supplier. Country gives priority to diversification via gas interconnectors (Eustream, GIPL, Baltic Pipe) and Swinoujscie LNG terminal, which need was foreseen in Energy Union, but cannot influence Germany which uses competitive approach and claims Nord Stream 2 is purely commercial project, implemented by private companies.

Germany needs cheap abundant natural gas implementing its national energy transition plan called *Energiewende*. It will result in coal and nuclear energy abandonment in favor of renewable energy sources (RES) like wind or solar. But increase of RES share in primary energy balance means need for back-up generation which could be based on natural gas.

So for a long time – few decades - energy policy among EU members could be either part of security or competitiveness agendas, depending on particular state national priorities and energy policy chosen to conduct.

If EU wants Energy Union to become typical political-economical union, it will have finally to name to which agenda energy sector should belong to. Member states would like to continue “business-as-usual”, so whatever decision will be made, it will face harsh resistance from the part of EU members.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

MOKSLINĖS PUBLIKACIJOS, KNYGOS

- Amineh, Mehdi P. Crijns-Graus, Wina H. J. *Rethinking EU Energy Security Considering Past Trends and Future Prospects*. Perspectives on Global Development & Technology. 2014. Vol. 1, Issue 5/6. Pages 757-825.
- Austvik, Ole Gunar. *The Energy Union and security-of-gas supply*. Energy Policy 96. 2016. Pages 372–382.
- Bengtsson, Rikard. Elgström, Ole. *Conflicting Role Conceptions? The European Union in Global Politics*. Foreign Policy Analysis, Volume 8, Issue 1. January 2012. Pages 93–108.
- Berger, Peter L. Luckmann, Thomas. *The Social Construction of Reality*. - Penguin Books. 1991.
- Bluszcz, Anna. *European economies in terms of energy dependence*. Quality & Quantity. Volume 51, Issue 4. July 2017. Pages 1531–1548.
- Bomparda E., Carpaneto E., Huanga T., Pi R.J., Fulli G., Purvins A., Mutulec. A. *Electricity independence of the Baltic States: Present and future perspectives*. Sustainable Energy, Grids and Networks. Vol. 10, June 2017. p. 55-64.
- Bošnjakovič, Branko. *Europe between Climate and Energy Insecurity: Geopolitical Aspects*. Annals of Maritime Studies / Pomorski Zbornik. 2016 Special Issue. Pages 29-62.
- Bocse, Alexandra-Maria. *Transnational policy networks and the European Union's energy policy*. Contemporary Politics. Vol. 21. Issue 3. 2015. Pages 294-307.
- Bohne, Eberhard. *Conflicts between national regulatory cultures and EU energy regulations*. Utilities Policy. No 19. 2011. Pages 255–269.
- Bouzarovski, Stefan. Bradshaw, Michael. Wochnik, Alexander. *Making territory through infrastructure: The governance of natural gas transit in Europe*. Geoforum, Vol. 64, August 2015, p. 217-228.
- Buchan, David., Keay, Malcolm. *Europe's Long Energy Journey: Towards an Energy Union?* Oxford University Press, Oxford. 2016.
- Burchell, Graham. *Liberal Government and Techniques of the Self*. London: UCL Press, 1996. Pages 1-23.
- Buzan, Barry. *Peace, Power, and Security: Contending Concepts in the Study of International Relations*. Journal of Peace Research. Vol.21. No 2. 1984. Pages 109-125.
- Buzan, Barry. Wæver, Ole. De Wilde, Jaap. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Budd, Leslie. Hirmis, Amer. *Conceptual framework for regional competitiveness*. Regional Studies. Vol. 38. 2004. Pages 1015–1028.
- Chevalier, Jean-Marie. *Security of energy supply for European Union*. European Review of Energy Markets. Vol.1, Issue 3. 2006. Pages 1–20.
- Cerny, Philip G. *Embedded Neoliberalism: The Evolution of a Hegemonic Paradigm*. Journal of International Trade and Diplomacy. No. 1. 2008. Pages 1-46.
- Correlje, Aad. Van der Linde, Coby. *Energy supply security and geopolitics: a European perspective*. Energy Policy. No. 34. 2006. Pages 532–543.
- Cotter, Andrew. *East-Central Europe after the Cold War– Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary in Search for Security*. Palgrave Macmillan. 1995.
- Foucault, Michel. *The Subject and Power. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Brighton: Harvester. 1982. Pages 1-220.
- Fougner, Tore. *The State, International Competitiveness and Neoliberal Globalization: Is There a Future beyond "the Competition State"?* Review of International Studies. No. 1. 2006. Pages 165–85.
- Gavin, Brigid. Lee, Sangsoo. *Regional energy cooperation in North East Asia: Lessons from the European Experience*. Asia Europe Journal. Volume 5, Issue 3. September 2007. Pages 401–415.
- George, Stephen. *Politics and policy in the European Community*. Oxford University Press. 1996. Pages 1-322.

- Goldthau, Andreas. Sitter, Nick. *A liberal actor in a realist world. The European Union regulatory state and the global political economy of energy*. Oxford: Oxford University Press. 2015.
- Goldthau, Andreas. Sitter, Nick. *Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security*. Review of International Political Economy. Vol. 22, Issue 5. 2015. Pages 941–965.
- Gordon, Colin. *Governmental Rationality: An Introduction. The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. London: Harvester Wheatsheaf. 1991. Pages 1-42.
- Guzzini, Stefano. *A reconstruction of constructivism in international relations*. European Journal of International Relations. Vol 6. 2000 Pages 147–182.
- Haferlach, Lisa. Tekin, Funda. Wodka, Jakub. Friends. *Foes. Frenemies? Unpacking the future of EU-Turkey relations*. Futures. Vol. 97. March 2018. Pages 53-62.
- Hammerstad, Anne. Boas, Ingrid. *National security risks? Uncertainty, austerity and other logics of risk in the UK government's National Security Strategy*. Cooperation and Conflict. Vol. 50. 2015. Pages 475–491.
- Holz, Franziska. Brauers, Hanna. Richter, Philipp M. Roobeek, Thorsten. *Shaking Dutch grounds won't shatter the European gas market*. Energy Economics. Vol. 64. May 2017. Pages 520-529.
- Holz, Franziska. Brauers, Hanna. Roobeek, Thorsten. *Earthquakes in the Netherlands cannot shake the European natural gas market*. Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung Economic Bulletin. Berlin. Vol. 5, Issue 48. 2015. Pages 629-635.
- Jirušek, Martin. Vlček, Tomas. Koďouskova, Hedvika. Robinson Jr., Roger W. Leshchenko, Anna. Černoč, Filip. Lehotsky, Lukaš. Zapletalova, Veronika. *Energy Security in Central and Eastern Europe and the Operations of Russian State-Owned Energy Enterprises*. Masaryk University. November 2015. Pages 1-740.
- Johansson, Bengt. *A broadened typology on energy and security*. Energy No. 53. 2013. Pages 199–205.
- Khrushcheva, Olga. Maltby, Tomas. *The future of EU-Russia energy relations in the context of decarbonisation*. Geopolit. No. 21. 2016. Pages 799–830.
- Kurian, Anju Lis. *Energy Security: A Multivariate Analysis of Emerging Trends and Implications for South Asia*. India Quarterly. Vol. 69, Issue 4. 2013. Pages 383–400.
- Lemke, Thomas. *The Birth of Biopolitics: Michel Foucault's Lectures at the Collège de France on Neo-liberal Governmentality*. Economy and Society. No. 2. 2001. Pages 190–207.
- Maltby, Tomas. *European Union energy policy integration: A case of European Commission policy entrepreneurship and increasing supranationalism*. Energy Policy. Vol. 55. April 2013. Pages 435-444.
- Manners, Ian. Whitman, Richard. *The „Difference Engine“: Constructing and Representing the International Identity of the EU*. Journal of European Public Policy, No. 10. 2003. Pages 380–404.
- Matlary, Janne Haaland. *Energy policy in the European Union*. Macmillan Press. 1997. Pages 1-190.
- Mazey, Sonia. Richardson, Jeremy. *Interest groups and EU policy-making: Organizational logic and venue shopping*. European Union: Power and policy-making. 2001. Pages 247–349.
- Miller, Peter. Rose, Nikolas. *Governing Economic Life*. Economy and Society. No. 1. 1990. Pages 1-8.
- Mulligan, S. *Energy, environment, and security: Critical links in a post-peak world*. Global Environmental Politics. Vol. 10, Issue 4. November 2010. Pages 79–100.
- Noreng, Tystein. *The Global Dimension of EU Energy Policy*. Energy Union. 2017. Pages 51-82.
- Porter, Michael E. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press. 1985.
- Porter, Michael E. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press. 1980.
- Porter, Michael E. *The Competitive Advantage of Nations*. Harvard Business Review. 1990.
- Reinert, Eric S. *Competitiveness and its Predecessors – a 500-year Crossnational Perspective*. Structural Change and Economic Dynamics. No. 1. 1995. Pages 1-25.
- Ringel, Marc. Michele Knodt. *The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016*. Energy Policy. Vol. 112. January 2018. Pages 209-220.

- Rocco, Arthur. *The Energy Charter Treaty's Failure? The Different Perceptions of Energy Security: within the European Union and beyond its Borders*. Eurolimes. Spring 2013, Vol. 15, p. 101-116.
- Şanta, Ana-Maria Iulia. *The Common Energy Market of the European Union – Challenges and Perspectives*. Management and Marketing. Challenges for the Knowledge Society. Vol. 12, No. 2. 2017. Pages 334-345.
- Sirijos Gira, Vytautas. *The Polish-Russian Deal on Natural Gas Supply: The Incapacity of the EU Energy Policy*. Eastern Pulse. No 6. 2010.
- Sitter, Nick. Goldthau, Andreas. Andersen, Svein S. Dudau, Radu. Keating, Michael. Corduneanu-Huci, Cristina. *Energy Union Europe's New Liberal Mercantilism?* Palgrave Macmillan. 2016.
- Sklair, Leslie. *The Transnational Capitalist Class*. Oxford: Blackwell Publishers, 2001. 142 pages.
- Smircich, Linda. Morgan, Gareth. *Leadership: The Management of Meaning*. The Journal of Applied Behavioral Science. Vol. 18, No. 2. 1982.
- Strange, Susan. *Who Are EU? Ambiguities in the Concept of Competitiveness*. Journal of Common Market Studies No. 1998. Pages 101–114.
- Stritzel, Holger. *Towards a theory of securitization: Copenhagen and beyond*. European Journal of International Relations No. 13. 2007. Pages 357–383.
- Strozik, Grzegorz. Jendrus, Rafal. Manowska, Anna, Popczyk, Marcin. *Mine Subsidence as a Post-Mining Effect in the Upper Silesia Coal Basin*. Polish Journals of Environmental Studies. Vol. 25, No. 2. 2016. Pages 777-785.
- Talus, Kim. *EU Energy Law and Policy: A Critical Account*. Oxford University Press. 2013. Pages 352.
- Urutchev, Vladimir. *Energy dependence: the EU's greatest energy security challenge?* European View. Vol. 13, Issue 2. December 2014. Pages 287–294.
- Weinberg, Joe. *European Union Member States in Cross-National Analyses: The Dangers of Neglecting Supranational Policymaking*. International Studies Quarterly, Volume 60, Issue 1, 1 March 2016. Pages 98–106.
- Wæver, Ole. *International Society - Theoretical Promises Unfulfilled?* Cooperation and Conflict. Vol. 27. March 1992. Pages 97-128.
- Wæver, Ole. *Securitization and desecuritization*. On Security. New York: Columbia University Press. 1995. Pages 46-87.
- Wæver, Ole. *Securitizing Sectors?* Cooperation and Conflict. Vol. 34. September 1999. Pages 334-340.

ANALITINIAI STRAIPSNIAI, KALBOS, PRANEŠIMAI SPAUDAI

- Barteczko, Agnieszka. *UPDATE 2-Polish anti-monopoly office says Nord Stream 2 threatens competition*. Reuters. July 2016. - <https://de.reuters.com/article/poland-gas-nordstream-idUKL8N1A825Z?type=companyNews> [žiūrėta 2017-12-26]
- Butler, Nick. *Nord Stream 2: a test of German power*. Financial Times. July 2017. - <https://www.ft.com/content/4875c9ff-0868-3798-8f66-4efa667eb5ba> [žiūrėta 2018-04-22]
- Buzek, Jerzy. *Speech by Professor Jerzy Buzek President of the European Parliament*. European Energy Alliance. First Annual Congress. President of the European Parliament. Brussels. April 2011. - <http://www.sitepres.europarl.europa.eu/president/en/press/speeches/sp-2011/sp-2011-April/speeches-2011-April-2.html> [žiūrėta 2018-01-20]
- Cwiek-Karpowicz, Jaroslav. Kalan, Dariusz. *North–South Gas Corridor: Geopolitical Breakthrough in Central Europe*. The Polish Institute of International Affairs. December 2013. - http://www.pism.pl/files/?id_plik=15698 [žiūrėta 2017-12-02]
- De Carbonnel, Alissa. *UPDATE 1-Thirteen EU nations back plan for talks with Russia over gas pipeline*. Reuters. June 2017. - <https://www.reuters.com/article/eu-gazprom-nordstream/update-1-thirteen-eu-nations-back-plan-for-talks-with-russia-over-gas-pipeline-idUSL8N1JN3KB> [žiūrėta 2018-04-22]
- De Carbonnel, Alissa. Jacobsen, Stine. *Denmark faces dilemma over Russian gas pipeline*. Reuters. March 2018. - <https://www.reuters.com/article/us-eu-gazprom-nordstream-analysis/denmark-faces-dilemma-over-russian-gas-pipeline-idUSKBN1H21V8> [žiūrėta 2018-04-04]

- Declaration of the Budapest V4+ Energy Security Summit.* Ministry of Foreign Affairs of Hungary. 2010. - http://www.mfa.gov.hu/kum2005/Templates/HirSablon.aspx?NRMODE=Published&NRORIGINALURL=%2Fkum%2Ffen%2Fbal%2Fforeign_policy%2FV4_presidency%2F&NRNODEGUID=%7BAF1D66D0-EDCD-494E-AC39-670FA4E8C485%7D&NRCACHEHINT=NoModifyGuest&printable=true [žiūrėta 2017-12-02]
- Easton, Adam. Poland looks ahead to LNG in 2018. Platts. 12/01/2018. - <https://www.platts.ru/news-feature/2018/oil/2018-oil-natgas-outlook/2018-poland-lng-outlook>
- Elliott, Stuart. *Analysis: Gazprom's Yamal-2 pipeline plan - where's the logic?* Platts. April 2013. - <https://www.platts.com/latest-news/natural-gas/london/analysis-gazproms-yamal-2-pipeline-plan---wheres-8290827> [žiūrėta 2018-04-04]
- Erlanger, Steven. MacFarquhar, Neil. *E.U. Is Uneasy, and Divided, About U.S. Sanctions on Russia.* New York Times. July 2017. - <https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/europe/eu-uneasy-about-impact-of-new-us-sanctions-on-russia.html> [žiūrėta 2018-01-15]
- European Gas Pipeline Link (EUGAL).* Hydrocarbons Technology. <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/european-gas-pipeline-link-eugal/> [žiūrėta 2018-03-19]
- Evans, Michael. Gaz-System finalizes agreement on Poland-Slovakia pipeline. WBJ. May 2018. - <http://wbj.pl/gaz-system-finalizes-agreement-on-poland-slovakia-pipeline/> [žiūrėta 2018-05-10]
- Francis, Diane. Why Nord Stream 2 Isn't Just an Ordinary Pipeline. Atlantic Council. 20/03/2018. - <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/why-nord-stream-2-isn-t-just-an-ordinary-pipeline> [žiūrėta 2018-04-22]
- Gas demand in the EU rises for the first time in four years.* Eurogas. June 2016. - www.eurogas.org/uploads/media/Eurogas_Press_Release_-_Gas_demand_in_EU_rises_for_the_first_time_in_four_years_according_to_new_Eurogas_data_01.pdf [žiūrėta 2018-01-09]
- Gas Interconnection Poland-Slovakia booklet - http://www.eustream.sk/files/docs/eng/SKPL/PLSK_booklet_2017.pdf [žiūrėta 2018-02-14]
- Gatermann, Reiner. *Nord Stream 2: A Purely Economic Project for Some, a Highly Political One for Others.* Elektor Magazine. No 3. 2018. - <https://www.elektormagazine.com/news/nord-stream-2-a-purely-economic-project-for-some-a-highly-political-one-for-others> [žiūrėta 2018-05-08]
- Gazprom and Eustream sign deal on gas transports.* The Slovak Spectator. 12/04/2017. - <https://spectator.sme.sk/c/20507556/gazprom-and-eustream-sign-deal-on-gas-transport.html> [žiūrėta 2018-02-04]
- Gawlikowska-Fyk, Aleksandra. Godzimirski, Jakub M. *Gas Security in the Pipeline - Expectations and Realities.* The Polish Institute of International Affairs. August 2017. - https://www.pism.pl/files/?id_plik=23483 [žiūrėta 2018-01-09]
- Groszkowski, Jakub. *Czech support for Nord Stream 2.* OSW. November 2017. - <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2017-11-29/czech-support-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-03-19]
- Гурков, Андрей. *Говорим EUGAL, подразумеваем "Северный поток-2".* DW. 24/01/2018. - <http://www.dw.com/r/%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BC-eugal-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B5%D0%BC-%D1%81%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8B%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA-2/a-42274788> [žiūrėta 2018-04-01]
- Hokmark, Gunnar. Nord Stream II aims to undermine Energy Union. March 2018. - <https://euobserver.com/opinion/141472> [žiūrėta 2018-04-11]
- Hovet, Jason. Slovak, Polish pipeline operators get EU grant for new gas connection. Reuters. December 2017. - <https://af.reuters.com/article/africaTech/idAFL8N1OK2Q5> [žiūrėta 2018-02-14]
- Hubik, Franz. Specht, Frank. *Struggling Opel could lose 20% of workers.* Handelsblatt Global. April 19, 2018. - <https://global.handelsblatt.com/companies/opel-lose-20-percent-workers-germany-913224> [žiūrėta 2018-04-20]
- IAR/PAP. *EU parliamentary committee OKs legal changes that could hit Nord Stream 2.* The News. March 2018. - <http://thenews.pl/1/10/Artykul/354997,EU-parliamentary-committee-OKs-legal-changes-that-could-hit-Nord-Stream-2> [žiūrėta 2017-12-26]

- Johnson, Keith. Is Germany Souring on Russia's Nord Stream? Foreign Policy. 10/04/2018. <http://foreignpolicy.com/2018/04/10/is-germany-souring-on-nord-stream-ukraine-gazprom/> [žiūrėta 2018-05-10]
- Katona, Viktor. *Settling The Ukrainian Gas War*. Oil Price. 20/07/2017. - <https://oilprice.com/Geopolitics/International/Settling-The-Ukrainian-Gas-War.html>
- Katser-Buchkovska, Nataliya. *GGP: Why Ukraine is central to Europe's energy security* Natural Gas World. September 2017. - <https://www.naturalgasworld.com/ggp-why-ukraine-is-central-to-europes-energy-security-54948> [žiūrėta 2018-02-16]
- Kinberg, Anna. Hoekmark, Gunnar. *Nord Stream 2 is incompatible with Energy Union*. EUobserver. 2017. - <https://euobserver.com/opinion/136848> [žiūrėta 2018-04-11]
- Kirk, Lisbeth. Rettman, Andrew. *New Danish law could block Russian pipeline*. EUobserver. October 2017. - <https://euobserver.com/nordic/139382> [žiūrėta 2018-04-11]
- Lang, Jong. *Divisions over Russia hinder Europe's Energy Union*. Global Risk Insights. June 2016. - <https://globalriskinsights.com/2016/06/division-hinders-european-energy-union/> [žiūrėta 2018-03-28]
- Langvad, Elias. *Hungary and the Czech Republic's Approach to Gas Security*. KKI Studies Series of the Institute for Foreign Affairs and Trade. 2017. - http://kki.hu/assets/upload/08_KKI-Studies_HUN-CZE_Langvad_20171017_00000002.pdf [žiūrėta 2018-03-19]
- Lilkov, Dimitar. Freudenstein, Roland. *The Case Against Nord Stream 2*. Wilfried Martens Centre for European Studies. April 2018. - <https://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/european-energy-security-nordstream2.pdf> [žiūrėta 2018-05-08]
- Loskot-Strachota, Agata. Poplawski, Konrad. *The EUGAL project: the German branch of Nord Stream 2*. OSW. June 2016. - <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-06-15/eugal-project-german-branch-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-04-01]
- Malvault, Blandine. *Nord stream 2 splits the EU*. Eyes on Europe. November 2017. - <http://eyes-on-europe.eu/nord-stream-2-the-eus-divide/> [žiūrėta 2018-04-11]
- Martewitz, Maciej. *Poland Waves Goodbye to Russian Gas After 74 Years*. Bloomberg. 08/02/2018. - <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-08/poland-bets-on-lng-norwegian-gas-as-divorce-with-russia-looms> [žiūrėta 2018-03-15]
- Martewitz, Maciej. *U.S. LNG expands to Eastern Europe as Poland avoids Russian gas*. World Oil. 27/04/2017. - <http://www.worldoil.com/news/2017/4/27/us-lng-expands-to-eastern-europe-as-poland-avoids-russian-gas> [žiūrėta 2018-03-15]
- Mathews, John. *Spectacular success of the German Energiewende: A 21st century energy strategy that works*. Global Green Shift. 20/09/2017. - <https://www.globalgreenshift.org/single-post/2017/09/20/Spectacular-success-of-the-German-Energiewende-A-21st-century-energy-strategy-that-works> [žiūrėta 2018-01-09]
- Naftogaz calculates Ukraine's losses from Nord Stream 2. March 30th, 2018. - <https://easaily.com/en/news/2018/03/30/naftogaz-calculates-ukraines-losses-from-nord-stream-2> [žiūrėta 2018-04-11]
- Nord Stream 2 completes German permitting*. Oil and Gas Journal. 28/03/2018. - <https://www.ogj.com/articles/2018/03/nord-stream-2-completes-german-permitting.html> [žiūrėta 2018-04-01]
- Nord Stream Reaches Average Utilisation of 93% in 2017 – 51 bcm delivered to the European Union*. - <https://www.nord-stream.com/press-info/press-releases/nord-stream-reaches-average-utilisation-of-93-in-2017-51-bcm-delivered-to-the-european-union-500/>
- Norlen, Anders. *The lifting of OPAL capacity restrictions leads to shifting gas flows on Nord Stream*. McKinsey Energy Insights. September 2017. - <https://www.mckinseyenergyinsights.com/insights/the-lifting-of-opal-capacity-restrictions-leads-to-shifting-gas-flows-on-nord-stream/>
- Patricolo, Claudia. *EU to Fund New Poland-Slovakia Gas Pipelin*. Emerging Europe. January 2018. - <https://emerging-europe.com/in-brief/eu-to-fund-new-poland-slovakia-gas-pipeline/> [žiūrėta 2018-02-04]
- Poland aims to stop buying Russian gas after 2022: FM*. The News. 22/09/2017. - <http://www.thenews.pl/1/9/Artykul/326978.Poland-aims-to-stop-buying-Russian-gas-after-2022-FM> [žiūrėta 2018-02-28]

- Poland not concerned about Yamal transit fees –Naimski. Reuters. 20/06/2017. - <https://af.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL8N1JH27B> [žiūrėta 2018-04-11]
- Polish Briefing: EU grant agreement for the Poland-Slovakia gas interconnection. December 2017. - <http://biznesalert.com/polish-briefing-eu-grant-agreement-poland-slovakia-gas-interconnection/> [žiūrėta 2018-01-09]
- Riley, Alan. *Nord Stream 2: A Legal and Policy Analysis*. CEPS. No. 151. November 2016. - <http://ceps-ech.eu/sites/default/files/SR151AR%20Nordstream2.pdf> [žiūrėta 2017-12-26]
- Russian ecologists say Nord Stream 2 damages precious refuge. Phys. 05/09/2017. - <https://phys.org/news/2017-09-russian-ecologists-nord-stream-precious.html> [žiūrėta 2018-04-11]
- Russia's Gazprom signs gas transport deal with Slovakia's Eustream. Reuters. 11/04/2017. - <https://af.reuters.com/article/commoditiesNews/idAFL8N1HJ4E6> [žiūrėta 2018-02-04]
- Schafer, Klaus. Mehren, Mario. Seele, Rainer. *Misplaced Fears Over Nord Stream 2*. The National Interest. 08/05/2018. - <http://nationalinterest.org/feature/misplaced-fears-over-nord-stream-2-25661> [žiūrėta 2018-05-10]
- Seddon, Max. *Nord Stream 2 partners withdraw amid Poland pressure*. Financial Times. August 2016. - <https://www.ft.com/content/97491341-152b-3c13-8961-7bf3b87540c> [žiūrėta 2017-12-26]
- Slovak gas transit route to Austria suspended after Baumgarten fire. Sunday Times. December 2017. - <https://www.timeslive.co.za/news/world/2017-12-12-slovak-gas-transit-route-to-austria-suspended-after-baumgarten-fire/>
- Tagliapietra, Simone. Zachmann, Georg. *Framework: Keeping up the pressure on governance structures*. Bruegel. September 2017. - <http://bruegel.org/2015/09/the-eu-2030-climate-and-energy-framework-keeping-up-pressure-on-governance-structures/> [žiūrėta 2018-01-23]
- Taylor, James. *Europe Wary of Proposed Russian Natural Gas Pipelines*. Forbes. November 2017. - <https://www.forbes.com/sites/jamestaylor/2017/11/14/europe-wary-of-proposed-russian-natural-gas-pipelines/#16ed0c443704> [žiūrėta 2018-03-15]
- Thalman, Ellen. *Energiewende effects on power prices, costs and industry: German industry and its competitive edge in times of the Energiewende*. Clean Energy. 06/08/2017. - <https://www.cleanenergywire.org/dossiers/energiewende-effects-power-prices-costs-and-industry> [žiūrėta 2018-01-09]
- There are plans and no cheap gas: How Poland is trying to become a gas hub* EurAsia Daily. 22/11/2017. - <https://eadaily.com/en/news/2017/11/22/there-are-plans-and-no-cheap-gas-how-poland-is-trying-to-become-a-gas-hub>
- Turk Stream Line 1 completed. Gazprom. April 2018. - <http://www.gazprom.com/press/news/2018/april/article425733/>
- UK, Czechs call for nuclear-friendly 2030 energy policy. Euractiv. 17/01/2014. - <https://www.euractiv.com/section/energy/news/uk-czechs-call-for-nuclear-friendly-2030-energy-policy/> [žiūrėta 2018-01-23]
- US, Poland oppose undersea pipeline from Russia to Germany. DW. 27/01/2018. - <http://www.dw.com/en/us-poland-oppose-undersea-pipeline-from-russia-to-germany/a-42334940> [žiūrėta 2018-04-11]
- Ukraine's Petro Poroshenko pursues new energy partnership during Turkey visit. DW. April 2018. - <http://www.dw.com/en/ukraines-petro-poroshenko-pursues-new-energy-partnership-during-turkey-visit/a-43313356> [žiūrėta 2018-04-04]
- UPDATE 1-Slovakia to remain gas transit route even with Nord Stream 2 -PM Fico. Reuters. 26/08/2016. - <https://uk.reuters.com/article/slovakia-russia-pipeline/update-1-slovakia-to-remain-gas-transit-route-even-with-nord-stream-2-pm-fico-idUKL8N1B726C> [žiūrėta 2017-12-02]
- Yergin, Daniel. *A More Competitive Energiewende: Securing Germany's Global Competitiveness in a New Energy World*. An IHS Report. Volume 1. March 2014. - <https://www.vci.de/vci/downloads-vci/media-weitere-downloads/dokumente/2014-03-ihs-report-a-more-competitive-energiewende-english.pdf> [žiūrėta 2018-03-28]
- Waldbach, Axel. *Why Nord Stream II is Part of the Solution for European Gas Supply*. Energy, Environment and Infrastructure. 16/03/2016. - <https://www.hertie-school.org/the-governance-post/2016/03/why-nord-stream-ii-is-part-of-the-solution-for-european-gas-supply/> [žiūrėta 2018-03-28]

DOKUMENTAI, APŽVALGOS, STRATEGIJOS

- Barnes, Alex. *Nord Stream 2 Friend or enemy of energy security in Europe?* CEPS Policy Insights. No. 2017/46. December 2017. - https://www.ceps.eu/system/files/PI2017_46_Barnes_NordStream2.pdf [žiūrėta 2018-02-16]
- Business Dictionary. - <http://www.businessdictionary.com/definition/political-union.html> ir Business Dictionary. - <http://www.businessdictionary.com/definition/economic-union.html> [žiūrėta 2017-01-10]
- Council of European Union. *Agriculture and Fisheries Council configuration (AGRIFISH)*. - <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/agrifish/> [žiūrėta 2018-01-12]
- Council of European Union. *Recommendation for the council decision authorizing the opening of negotiations on an agreement between the European Union and the Russian Federation on the operation of the „Nord Stream 2“ pipeline*. June 2017. - <http://www.politico.eu/wp-content/uploads/2017/07/NS-Draft-Mandate.pdf> [žiūrėta 2018-01-12]
- Decision No 406/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the effort of Member States to reduce their greenhouse gas emissions to meet the Community's greenhouse gas emission reduction commitments up to 2020. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0406&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]
- Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0028&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]
- Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC. - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027&from=EN> [žiūrėta 2018-01-20]
- Egger, Christiane. *Progress in energy efficiency policies in the EU Member States - the experts' perspective*. Energy Efficiency Watch. 2015. - http://www.energy-efficiency-watch.org/fileadmin/eww_documents/EEW3/Survey_Summary_EEW3/EEW3-Survey-Summary-fin.pdf [žiūrėta 2017-03-20]
- Energy Charter - <https://energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/>
- European Bank of Reconstruction and Development. *NAK Naftogaz Emergency Pipeline Upgrade and Modernisation*. November 2014. - <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/nak-naftogaz-emergency-pipeline-upgrade-and-modernisation.html> [žiūrėta 2018-02-16]
- European Commission. 2030 Climate and Energy Policy Framework. 2014.- http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/145397.pdf [žiūrėta 2018-01-20]
- European Commission. An EU Strategy on Heating and Cooling. 2016. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_EN_ACT_part1_v14.pdf [žiūrėta 2018-01-23]
- European Commission. Clean Energy for all Europeans. 2016. - <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/clean-energy-all-europeans> [žiūrėta 2018-01-24]
- European Commission. *Commission clears PLN 7.95 billion Polish support for closing coal mines*. Press release.2017. - http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3824_en.htm [žiūrėta 10/12/017]
- European Commission. *Energy 2020. A strategy for competitive, sustainable and secure energy*. 2010. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2011_energy2020_en_0.pdf [žiūrėta 2018-01-20]
- European Commission. *Energy and Environment Overview*. DG Competition. - http://ec.europa.eu/competition/sectors/energy/overview_en.html [žiūrėta 2018-01-12]
- European Commission. Energy Roadmap 2050. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2012_energy_roadmap_2050_en_0.pdf [žiūrėta 2018-01-24]
- European Commission. *Energy Security Strategy*. - <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/energy-security-strategy> [žiūrėta 2018-01-24]
- European Commission. *Energy Union package. A framework strategy for a resilient Energy Union with a forward-looking climate change policy*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the European Investment Bank. 2015. - https://setis.ec.europa.eu/system/files/integrated_set-plan/communication_energy_union_en.pdf [žiūrėta 2018-01-20]
- European Commission. *European Energy Security Strategy*. May 2014. - <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/european-energy-security-strategy.pdf> [žiūrėta 2018-01-24]

- European Commission. Energy Union Factsheet Slovak Republic. 27/11/2017. - https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/energy-union-factsheet-slovakia_en.pdf [žiūrėta 2018-02-04]
- European Commission. EU strategy for liquefied natural gas and gas storage. February 2016. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_EN_ACT_part1_v10-1.pdf [žiūrėta 2018-01-24]
- European Commission. *EU regional and urban development*. - <https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development> [žiūrėta 2018-01-12]
- European Commission. *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations: From 6 to 28 members*. - https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/from-6-to-28-members_en [žiūrėta 2018-01-12]
- European Commission. *Executive summary*. - https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/1_en_autre_document_travail_service_part1_v2.pdf [žiūrėta 2018-01-12]
- European Commission. *Internal market*. - https://web.archive.org/web/20071001122551/http://ec.europa.eu/internal_market/index_en.htm [žiūrėta 2018-01-12]
- European Union. *One market without borders*. - https://europa.eu/european-union/topics/single-market_en [žiūrėta 2018-01-12]
- Gas export and enhancing reliability of gas supply to Europe. Gazprom. 06/06/2017. - <http://www.gazprom.com/f/posts/54/056054/background-press-conf-2017-06-06-en.pdf> [žiūrėta 2018-01-15]
- Hecking, Weiser. *Impacts of the Realization of Nord Stream on European Natural Gas Markets*. EWI Energy Research and Scenarios. 2017. - <http://www.ewi.research-scenarios.de/cms/wp-content/uploads/2017/09/EWI-1163-17-Studie-Impacts-of-Nord-Stream-2-web.compressed.pdf> [žiūrėta 2018-02-18]
- Ministerstwo Energii (Ministry of Energy). *Polityka energetyczna Polski do 2030 roku*. 2017. <http://www.me.gov.pl/files/upload/8134/Polityka%20energetyczna%20ost.pdf> [žiūrėta 10/12/2017]
- Rosicki, Remigiusz. *The Energy Policy of Poland up to 2050 – a Critical Analysis*. Adam Mickiewicz University in Poznan. 2018. - https://wnpid.amu.edu.pl/images/dokumenty/bibliografie_pracownikow/Remigiusz_Rosicki/R_Rosicki_The_Energy_Policy_of_Poland_up_to_2050_-_a_Critical_Analysis.pdf [žiūrėta 2018-05-08]
- Summary of Member State responses to the 2030 green paper for a climate and energy framework. IBEC. October, 2013. - [https://www.ibec.ie/IBEC/DFB.nsf/vPages/Energy~Resources~summary-of-member-state-responses-to-the-2030-framework-on-14-10-2013/\\$file/Member+State+responses+to+2030+green+paper.pdf](https://www.ibec.ie/IBEC/DFB.nsf/vPages/Energy~Resources~summary-of-member-state-responses-to-the-2030-framework-on-14-10-2013/$file/Member+State+responses+to+2030+green+paper.pdf) [žiūrėta 2018-01-23]

1 PRIEDAS. Planuojamas „Nord Stream 2“ maršrutas

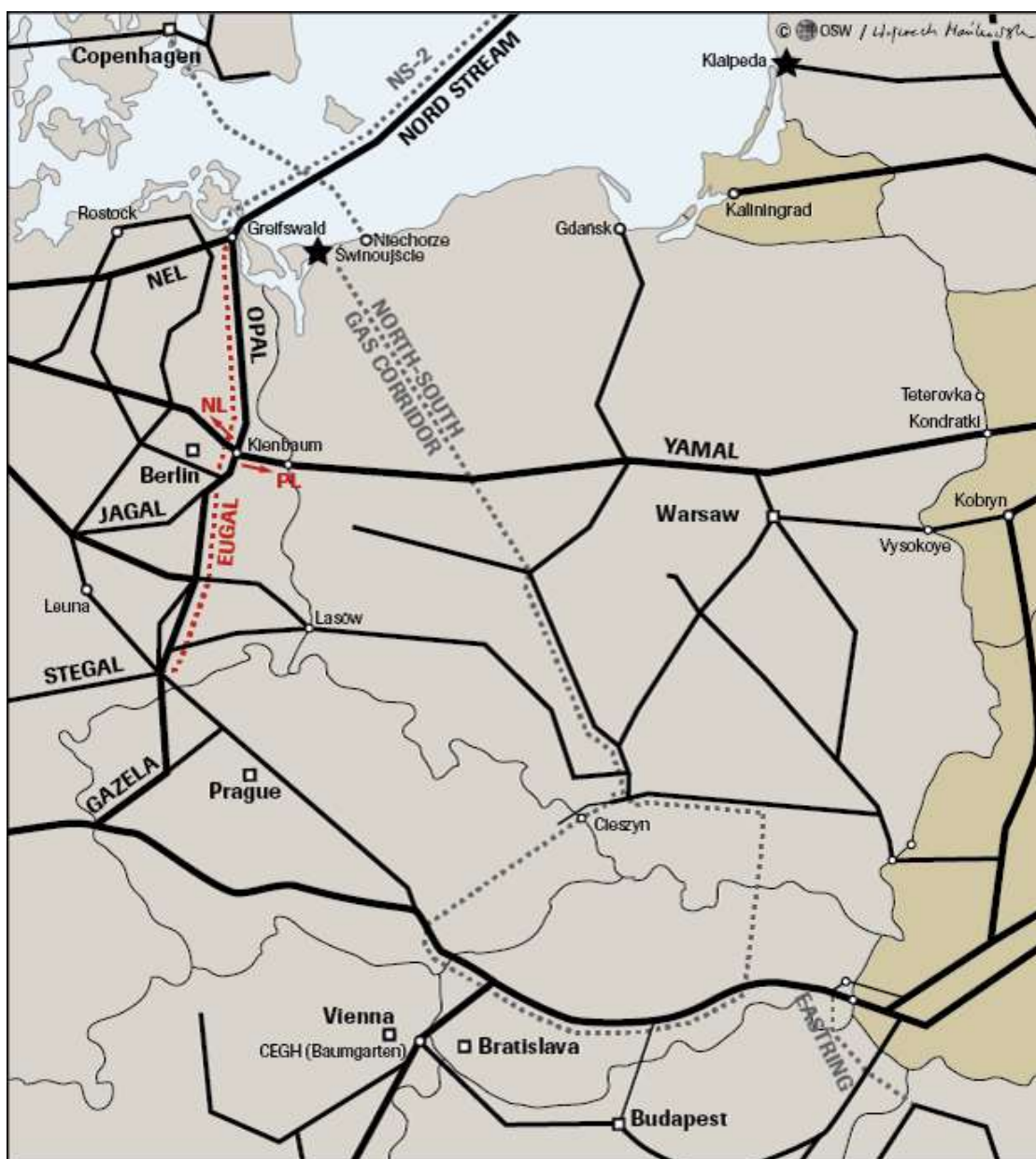

2. PRIEDAS. ES ir Lenkijos planuojamas Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius

NORTH-SOUTH CORRIDOR

3 PRIEDAS. Esami ir planuojami magistraliniai dujotiekiai sausumoje: „Nord Stream 2“ versus Šiaurės-Pietų gamtinių dujų koridorius

Gas pipelines	LNG terminals
— current	★ current
..... planned	